

Т. XVI

1938

Кн. 4

БОГОСЛОВІА BOHOSLOVIA

ТРИМІСЯЧНИК

ВИДАЄ

БОГОСЛОВСЬКЕ
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО

ЛЬВІВ—LEOPOLI

Зміст (Index)

Dr. Artur Landgraf — Neue Gesichtspunkte für die Einschätzung des Zacharias Chrysopolitanus	193—207
Др. Борис Кудрик — Участь духовенства в галицько-українській музичній культурі	208—214
Dr. Borys Kudryk — Ucrainorum sacerdotum participatio in galiziensi cultura musicali	
о. Др. Володимир Фіголь — Церковні братства Галицької Гр. кат. Провінції в XVIII ст. (Кінець)	215—232
Dr. Volodymyr Figol — De Confraternitatibus Ecclesiae graeco-cath., quae in Galiciae terris XVIII. s. decursu extiterint (Finis)	

2. Вибрані питання (Analecta)

Круг духових зацікавлень українського священика на початку XIX. століття (Др. Володимир Радзикеви́ч)	233—249
--	---------

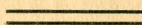
3. Огляди й оцінки (Conspectus et recensiones)

Prof. J. Bittremieux, De Heilige Maagd en moeder Gods Maria (François van den Bosch); Jean - G. Lossier, Le rôle social de l' art selon Proudhon (о. Володимир Маланчук, ЧНІ); 1. Odoric de Pordenone, De Venise à Pékin au Moyen-Age, 2. Abbé Emm. Legrand, Apôtres et Martyrs (о. Осип Корба, ЧНІ); 1. O. Marian Pirożyński, Stanisław Szczęch, Rocznik Statystyczny Kościoła Katolickiego w Polsce, 2. Jean Dauvillier, Carlo de Clerq, Le mariage en droit canonique oriental (о. Др. Лев Глинка); Ks. Leon Pawlina, Dymisorje w rozwoju historycznym (Іван Задорожний); Ks. Leon Pałka, Uzupełnienie jurysdykcji w prawie kanonicznem (Лев Куленій)	250—259
--	---------

4. Всячина — хроніка (Varia — chronica)

Іменування Кардинала Тиссерана; † Архієпископ Др. Йосиф Теофіль Теодорович; † Проф. Др. Степан Смаль-Стоцький; † о. Др. Бернард Бартман; Замкнення Богословського Виділу на Інсбруцькому Університеті; Східній Інститут у Римі; Зїзд польських Богословів	260—264
---	---------

6. Книжки й часописи (Libri et ephemerides)	265—276
---	---------

wn-22684
16-4

Dr. Artur Landgraf

Neue Gesichtspunkte für die Einschätzung des Zacharias Chrysopolitanus.

Das geringe Interesse, das man bisher im allgemeinen der mittelalterlichen Exegese zugewendet hat, dürfte nicht zuletzt daran schuld sein, dass das Werk *Super unum ex quatuor* des Zacharias Chrysopolitanus bisher nur geringe Beachtung gefunden hat. Jedenfalls war es aber ausserst dankenswert, dass — um nur die wichtigsten Arbeiten aus der letzten Zeit zu nennen — H. Ostlender¹⁾ auf die Abhängigkeit desselben von der Schule Abaelards und B. Pergamo²⁾ auf eine weitgehende Benützung desselben durch Wilhelm de Melitona hingewiesen hat.

Im Folgenden sei nun ein weiterer Beitrag zur Erkenntnis der Bedeutung dieses Werkes versucht.

I.

Vor allem dürfte von Zacharias die Scholastik angeregt worden sein, die Hl. Schrift nach bezifferten Kapiteln zu zitiieren. Vor kurzem habe ich den Nachweis erbracht, dass es Petrus Cantor war, der im Schulbetrieb die ganze Hl. Schrift zum ersten Mal nach allerdings in älterer Zählung numerierten Kapiteln zitierte. Jedenfalls ist es nun auffallend, dass der Cantor einen Kommentar *super unum ex quatuor*³⁾ geschrieben hat, der übrigens in vielen Handschriften

¹⁾ Die Sentenzenbücher der Schule Abaelards. Theologische Quartalschrift. CXVII. Tübingen (1936) 251. Er verweist auf S. M. Deutsch, Peter Abaelard. Leipzig (1883) 465.

²⁾ De quaestionibus ineditis Fr. Odonis Rigaldi, Fr. Gulielmi de Melitona et Codicis Vat. lat. 782. Archivum Franciscanum Historicum. 29. Quaracchi (1937) 318 ff.

³⁾ An Handschriften möchte ich vermerken, z. B.: München, Staatsbibliothek, Cln 7937; Salzburg, Bibliothek des Erzstiftes St. Peter, Cod. a XI 8; St. Florian, Stiftsbibliothek, Cod. XI 7 fol. 207v: Explicit glosa super unum ex quatuor scripta per Cantorem Parisiensem); Oxford, Merton College, Ms. 212 (12. Jahrh.); London, British Museum, Cod. Royal. 2 C XI und Cod. Royal 10 C V; Paris, Bibliothèque Mazarine, Cod. lat. 279 und 230; Avranches, Cod. lat. 63.

verbreitet ist. Tatsache ist ferner, dass Zacharias Chrysopolitanus in seinem Kommentar super unum ex quatuor der Übersichtlichkeit halber zu Beginn der einzelnen Perikopen nicht nur die Kapitel und Canones des Eusebius¹⁾ vermerkt hat, sondern dass er auch im Verlauf seiner Ausführungen nicht weniger als fünfmal mit aller Selbstverständlichkeit und doch zum ersten Mal in der Scholastik bezifferte Evangelienkapitel aufführt.

Diese Stellen sind:

1) Lib. 2, c. 89: „Et statim ascendens navem cum discipulis suis venit in partes Dalmanutha“. Turba saciata dimittitur, et quia omnibus diebus vitae nostrae nobiscum Dominus manet, navem, id est Ecclesiam credentium comitatus ingreditur. Ubi Matthaeus ponit *Magedan*, Markus ponit *Dalmanutha* (August.). Idem enim locus duobus subest nominibus; unde plerique codices secundum Marcum habent *Magedan*. Sciendum, quod illa capitula non sunt putanda penitus abesse, quorum canonica continentur in hoc opere. Praeterea commode quaedam praetermissa sunt, veluti 162 capitulum Matthaei, quia, ut Hieronymus ait, in plerisque codicibus non habetur. Hic quoque nimirum subtrahitur centesimum sexagesimum primum capitulum Matthaei, cuius sententia continetur in centesimo vigesimo septimo capitulo eiusdem, iuxta quod Dominus diversis temporibus diversisque locis eadem saepius dixit; sed multoties enim dictis sufficit in hoc opere nonnulla semel haberi. Quod etiam de saeco illuminato solus Marcus narrat capitulo 81, non incongrue reticetur in hoc libro plurima de caecorum illuminatione referente. Sic de similibus...²⁾

Hier ist, wie ein einfaches Nachschlagen dartut, die Eusebianische Zählung gebraucht. Matth. Eusebius cap. 162 entspricht unserem heutigen Matth. 16, 2 f.; Matth. Euseb. cap. 161 ist heute Matth. 16, 1; Matth. Euseb. cap. 127 ist heute Matth. 12, 38; Mark. Euseb. cap. 81 ist heute Mark. 8, 22—26.

¹⁾ Er bemerkt dazu in seinem dritten Vorwort: Ut ergo absque scrupulo studiosi mens secunda possit hoc uti volumine, sententias, evangelistarum personas numeris per loca congrua curavi diligenter distinguere. Horum alter signis quibusdam (quas vulgo cifras appellant) expressus indicat numeros in canonibus Eusebianis, alter sub hoc pinguisculis litteris effigatus et usque ad decem tantummodo procedens, in quoto canone superpositus numerus inveniatur, ostendit. Numeris siquidem luce clarius aperitur, quid proprie, quid communiter, quaeve similia dixerint evangelistae. Litteris quoque eosdem brevitatis necnon differentiae causa iudice deberi discerni, videlicet per R litteram Marcum, per M Matthaicum, per A aquilam summum evangelistam, per L vero Lucam (SSL 186, 40).

²⁾ SSL 186, 281.

2) Lib. 3, c. 118: Similem curationem referunt Matthaeus capitulo centesimo sexagesimo et Marcus in illius concanonico ¹⁾).

Matth. Euseb. cap. 160 ist heute Matth. 15, 29 ff. Das diesem konkanonische Kapitel ist nach dem Kanon 6 des Eusebius Mark. Euseb. cap. 76 und diesem entspricht heute Mark. 7, 37.

3) Lib. 3, c. 141: „Amant enim primos recubitus in coenis et primas cathedras in synagogis et salutationes in foro et vocari ab hominibus rabbi. L. „Et omnis populus libenter audiebat eum“. — Quod populus etiam in his libenter eum audivit, habes in Luca in principio ducentesimo quadragesimi sexti capituli. Marcus quoque idem tangit in fine centesimi trigesimi capituli ²⁾).

Behandelt ist hier nach der heutigen Zählung Matth. 23, 6. — Luk. Euseb. cap. 246 ist heute Luk. 20, 45 f.; Mark. Euseb. cap. 130 ist heute Mark. 12, 13—27.

4) Lib. 4, c. 158: „Et hymno dicto exierunt secundum consuetudinem in montem Oliveti“ (Beda). — De hoc hymno ait psalmista: „Edent pauperes et saturabuntur et laudabunt Dominum“ (Psalm. 21). Quod Domini consuetudo fuerit montem Oliveti frequentare, refert Lucas ducentesimo septuagesimo nono capitulo ³⁾).

Luk. Euseb. cap. 279 ist heute Luk. 22, 39.

5) Lib. 4, c. 173: „Maria autem Magdalene, de qua eiecerat septem daemona, stabat ad monumentum foris plorans“ (Angust.). — Discipuli cum crederent corpus ablatum, abierunt ad semetipsos, hoc est illuc, ubi habitabant et unde ad sacramentum cucurrerant. Maria autem plus dolebat, quod fuerat Dominus ablatum de monumento, quam quod fuerat occisus, quoniam magistri, cuius vitam perdidit, nec memoria remanebat, et iste dolor ante monumentum eam tenebat (Beda). Haec memoratur in Marco 233 capitulo a septem daemonibus, id est ab universis vitiis curata esse, ut, ubi abundavit peccatum, superabundaret et gratia ⁴⁾. Mark. Euseb. c. 233 ist heute Mark. 16, 8—20.

Wie gesagt, war der Grund, warum Zacharias bezifferte Kapitel benützte, der Wunsch, die Darstellung übersichtlicher zu gestalten. Petrus Cantor kommentierte nun nicht bloss das Unum ex quatuor, sondern er war auch mit dem Kommentar des Zacharias dazu vertraut ⁵⁾. Und so ist es sehr wohl möglich, dass er bei ihm die Brauch-

¹⁾ SSL 186, 372 f.

²⁾ SSL 186, 449.

³⁾ SSL 186, 520.

⁴⁾ SSL 186, 594.

⁵⁾ Es sei nur darauf hingewiesen, dass der Cantor in seinem Kommentar ausdrücklich das Super unum ex quatuor des Zacharias zitiert. Man vgl. Cod. Paris

barkeit der Zitierung der Hl. Schrift nach bezifferten Kapiteln kennen lernte und durch ihn zu gleichem Tun veranlasst wurde. Er wurde so der Erste, der diese Methode auf die gesamte Hl. Schrift ausdehnte. Es sei aber ausdrücklich bemerkt, dass ein sicheres Urteil in der Sache und ein allerletztes Wort erst dann möglich sein wird, wenn einmal geklärt ist, wann der Cantor mit des Zacharias *Super unum ex quatuor* bekannt geworden ist und wann er selber seine eigenen Werke geschrieben hat.

II.

Es dürfte des ferneren die Mitteilung nich ohne Interesse sein, dass das *Super unum ex quatuor* des Zacharias in starkem Masse von den *Deflorationes Sanctorum Patrum* ausgeschrieben worden ist. Bisher war lediglich bekannt gewesen, dass die *Deflorationes* die *Summa de Sacramentis* des Hugo von St. Viktor¹⁾ benützt hatten. Auch hat H. Weisweiler²⁾ darauf aufmerksam gemacht, dass darin noch der sog. eucharistische Anselmbrief Aufnahme gefunden hatte. Ich selber konnte in der allerletzten Zeit noch feststellen, dass, wie ja auch das Vorwort selber zugibt, auch bei Isidor von Sevilla Anleihen gemacht werden.

Die *Deflorationes* bringen bekanntlich für jeden Sonntag zuerst

Mazar. lat. 280 fol. 18 (zu Joh. 3, 3): „Rabi“. *D'scere cupit eum magistrum vocans. „A Deo“. A Deo ad celeste magisterium venisse cum illo Deum esse; sed ipsum Deum esse nondum cognovit. Unde, ait, venisti, magister; non dicit: Deus. Ergo sine fide incarnationis Christi, passionis, resurrectionis, etiam Deitatis Christi, poterant magni (!) sub lege salvari, dum crederent in unum et verum Deum, sicut Nichodemus, qui bonus erat, sicut glose testantur, et tamen credebat Christum esse purum hominem et Messyam promissum in lege. Concordia in II-a epistola ad Corin. XI, ubi sic ait Augustinus: esse diversorum temporum eadem fides gratiae Dei etc.*

Contra in Uno ex IV-or Cap. CXVIII (am Rand: vel Mar. CX.X) super illum locum: *Et qui preibant et qui sequebantur etc..*

Mit Marc CXIX ist die eusebianische Zählung benützt und auf das heutige Mark. 11, 9 hingewiesen. Das in Uno ex IV-or cap. CXVIII dürfte wohl ein Verschieben sein für Cap. CXVI des Zacharias, wo tatsächlich die angedeutete Lehre sich findet. Man vgl. SSL 186, 663 f.

¹⁾ Man vgl. z. B. *Deflorationes: Quod solus Filius carnem suscepit* (SSL 157, 780 A) und Hugo, *De sacramentis*, lib. 2 p. 1 c. 1 (SSL 176, 373 A); ferner *Deflorationes: De eo, quod Verbum carnem sumpsit cum poena sine culpa, cum mortalitate sine iniquitate* (SSL 157, 797 D) und Hugo, *De sacramentis*, lib. 2 p. 1 c. 5 (SSL 176, 381 C).

²⁾ Das Schrifttum der Schule Anselms von Laon und Wilhelms von Champeaux in deutschen Bibliotheken. Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters. Band 33. Heft 1/2. Münster i. W. (1936) 191—204.

eine oder mehrere Erklärungen des Evangeliums, ferner eine *divisio sermonis* oder *divisio narrationis*, oder auch einen *sermo* oder auch noch dogmatische Ausführungen. Die Erklärung des Evangeliums ist nun regelmässig und zwar wenigstens zu einem bedeutenden Teil, d. i. eben soweit als dieser die Möglichkeit dafür gibt, aus Zacharias Chrysolitanus herübergenommen.

Man kann dies schon am ersten Sermo (Dominica quarta ante nativitatem Domini) ersehen, obwohl hier die Deflorationes noch relativ sehr zurückhaltend im Zugreifen sind:

Deflorationes (SSL 157, 732):

„Et egrediebatur ad illum omnis iudaea regio et Hierosolymitae universi et baptizabantur in Jordane flumine ab illo confitentes peccata sua“ Baptizabat Joannes, non ut suum baptismum in remissionem peccatorum daret, sed ut baptismum Christi remissurum peccata praecurreret. Inter baptisma Joannis et baptismum Christi haec distantia est, quod in baptismo Joannis per intinctionem aquae solum sacramentum dabatur. In baptismo vero Christi cum sacramento res etiam sacramenti percipitur. Joannes autem peccatores aqua tinxit et peccata confitentibus poenitentiam injunxit. Christus baptizabat et peccata dimittit. Ille baptizans venturum et baptizatum se Spiritu praedicavit; hic baptizans ad remissionem peccatorum Spiritum infundit. Illic homines baptizabantur in nomine venturi; hic homines baptizantur in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Sacramentum ergo utrobique quantum ad formam exteriorem idem fuit; sed quantum ad effectum idem non fuit, quia illic sacramentum solum fuit, sed remissio peccatorum non fuit; hic autem et sacramenti forma praepositur et virtus sacramenti. Pariter in remissionem peccatorum condonatur. Baptizabantur homines a Joanne in Jordane, qui *descensio* interpretatur de superbia veteris hominis ad humilitatem confessionis et emendationis descendentes.

Zacharias, Super unum ex quatuor, lib. 1 c. 13 (SSL 186, 94):

„Tunc exibat ad eum omnis Hierosolyma et omnis Judaea et omnis regio circa Jordanem, et baptizabantur in Jordane ab eo confitentes peccata sua“ (Beda). Baptizabat Joannes, non ut suum baptismum in remissionem peccatorum daret, sed ut baptismum Christi remissurum peccata praecurreret.

(Raban.) Baptizabantur in Jordane, qui *descensio* interpretatur, de superbia veteris hominis ad humilitatem confessionis et emendationis descendentes.

„Et erat Joannes vestitus pilis cameli et zona pellicea circa lumbos eius. Esca autem eius erat locustae et mel silvestre“. — Joanni solitudo locus est et meditari operatio. Poenitentiam pronuntiat, per quam reditus est ab errore, recursus a crimine et post vitiorum pudorem professio desinendi. Pilis, non lana erat vestitus, quod est indumentum austeritatis, non luxuriae. Zona autem pellicea sunt pauperes mundo mortui, qua etiam accinctus fuit Elias. Cingulum est de pellibus siccis animalium. Unde Joannes cingebatur circa lumbos ad luxuriam mortificandam. Locustas et mel silvestre edebet, quia solitudinis habitatorem congruum est non sequi divitias, sed necessitatem. Aunt Peripatetici nostri, quod herba nomine mel silvestre circa oram Jordanis abundat, cuius cannae decorticae mellis sapore medullas dant. Locusta autem est herba procul dubio et ipsa eximii saporis. Cuius natura est a loco in locum nemine ferente annoticum transponere fructum. Unde et a Latinis idem nomen accepit, cum quidem ambo nomen herbae habeant eiusdem notaminis vel significationis, quod est locusta. Huius nominis Joannem edere dicunt animalia, quidam herbas Iudaeis autem locustae animalia sunt licita in esum [733]. Mel autem silvestre herbam constat esse, sicut et locustas, et amborum copia in eremo est. Haec de locusta et melle silvestri. Vilis et aspera quoque vestis de pilis camelorum vel de quibuslibet exuviis animalium, contritum et humiliatum poenitentis designat. Zonae autem praecinctio monet, ut ad omne ministerium voluntatis Christi simus accincti. Locustae fugaces in esum electae figurant nos, qui prius quasi quibusdam corporum saltibus efferebantur voluntate vagi, operibus inutiles, verbis queruli, sede peregrini. Nunc autem sumus sanctorum alimonia et aeternae vitae electi simul cum

[Zacharias, a. a. O. (SSL 186, 93)]:

„Ipse autem Joannes habebat vestimentum de pilis camelorum et zonam pelliceam circa lumbos suos. Esca autem eius erat locustae et mel silvestre“ (Hilar). — Joanni solitudo locus est et meditari operatio. Poenitentiam pronuntiat, per quam reditus est ab errore, recessus a crimine et post vitiorum pudorem professio desinendi. Pilis, non lana erat vestitus: quod est indicium austeritatis, non luxu [94] riae. Zona autem pellicea, qua accinctus fuit etiam Elias, cingulum est de pellibus siccis animalium. Unde Joannes cingebatur circa lumbos ad luxuriam mortificandam. Locustas et mel silvestre edebat, quia solitudinis habitatori congruum est non sequi divitias, sed necessitatem.

Vilis et aspera vestis de pilis camelorum vel de quibuslibet exuviis animalium cor contritum et humiliatum poenitentis designat. Zonae autem praecinctio monet, ut ad omne ministerium voluntatis Christi simus accincti. Locustae fugaces in esum electae figurant nos, qui prius quasi quibusdam corporum saltibus efferebamur voluntate vagi, operibus inutiles, verbis queruli, sede peregrini. Nunc autem sumus sanctorum alimonia et aeternae vitae electi simul cum melle silvestri, quia

melle silvestri, quia dulcissimum cibum præbituri sumus non ex alveariis legis, sed ex nobis veluti ex truncis silvestrium arborum gentilitatis.

dulcissimum cibum præbituri sumus non ex alveariis legis, sed ex nobis veluti ex truncis silvestrium arborum gentilitatis.⁵

Es steht ausser jedem Zweifel, dass beide Texte im engsten Zusammenhang mit einander stehen, der sich durchaus nicht daraus erklären lässt, dass beide vielleicht in der gleichen Weise sich an Beda anschlössen. Denn bei beiden ist der Text Bedas in der gleichen Weise umgestaltet. Beda schreibt nämlich zu Mark. 1, 4 ff.:

„Fuit Joannes in deserto baptizans“ etc. Cunctis gentibus liquet, quod Joannes baptismum poenitentiae non solum prædicavit, verum etiam quibusdam dedit, sed tamen baptismum in remissionem peccatorum dare non potuit. Remissio enim peccatorum in solo nobis Baptismo Christi tribuitur. Notandum itaque, quod dicitur *praedicans baptismum poenitentiae* in remissionem peccatorum, quoniam baptismum, quod peccata solveret, quia dare non poterat, prædicabat, ut sicut incarnatum Verbum Patris præcurrebat verbo prædicationis, ita baptismum poenitentiae, quo peccata solvuntur, præcurret suo baptismo, quo peccata solvi non possunt... „Et erat Joannes vestitus pilis cameli“ etc. Pilis, inquit, vestitus, non lana. Alterum austeræ vestis indicium est; alterum luxuriæ mellioris. Zona autem pellicea, qua accinctus fuit et Elias, mortificationis indicium est.¹⁾

Auch Hilarius kommt nicht⁷ als Ursache des beiden Gemeinschaftlichen in Betracht. Die entsprechende Stelle seines Matthäuskommentares bietet nämlich den Text:

„In diebus illis venit Joannes prædicans in deserto Judææ dicens: Poenitentiam agite; appropinquavit enim regnum celorum“ etc. (Matth. 3, 1). In Joanne locus, prædicatio, vestitus, cibus est contuendus, etque ita, ut meminerimus gestorum veritatem non idcirco corrupti, si gerendis rebus interioris intelligentiæ ratio subiecta sit. Fuerant enim prædicanti et locus opportunior et vestitus utilior et cibus aptior; sed subest gestis rebus exemplum, et in eo operatio ipsa meditatio est. Nam et ad desertam Judæam venit, desertam Dei frequentatione non populi; et vacuum Sancti Spiritus habitaculo, non hominum, ut prædicationis locus eorum, quibus prædicatio erat missa, solitudinem protestaretur. Poenitentiam quoque regno celorum propinquantem pronuntiat, per quam est [925] reditus ab errore et recursus a crimine, et post vitiorum pudorem professio desinendi, ut deserta Judæa meminisset eum se suscepturam, in quo celorum est regnum; non vacuum deinceps futuram, si se a veteribus vitiis poenitentiae confessione purgasset. Pilis etiam camelorum vestis et dextera peregrinum prophetiæ istius prædicationis habitum designat, cum exuviis immundarum pecudum, quibus pares existimamur, Christi prædicator induitur; fitque sanctificatum habitu prophetæ, quidquid in nobis vel inutile fuerat ante vel sordidum. Zonæ autem præcinctio efficax in omne opus bonum est apparatus, ut ad omne ministerium Christi voluntate simus accincti. In esum etiam eliguntur locustæ fugaces hominum et ad omnem adventus nostri sersum evolantes, non scilicet, qui ab omni sermone et progressu prophetarum ipsis quibusdam corporum saltibus efferebamur. Voluntate vagi, operibus inutiles, verbis queruli, fide peregrini nunc

¹⁾ In Mercurii evangelium expositio, lib. 1 c. 1 (SSL 92, 136).

sumus sanctorum alimonia et satietas prophetarum electi simul cum melle silvestri, dulcissimum ex nobis cibum, non ex alvearlis legis, sed ex truncis silvestrium arborum praebituri. ¹⁾

In den Deflorationes zum dritten Sonntag im Advent treten wieder wörtlich mit Zacharias gleichlautende Stellen, wenn auch nicht von Anfang der Texterklärung an auf. Man vgl. Deflorationes (SSL 157, 739 Cf.) mit Zacharias (SSL 186, 466 Bf.). Auch hier ist beiden ein von Beda abweichender Wortlaut gemeinsam. Textgleichheit herrscht ferner (wo nicht ausdrücklich etwas bemerkt ist, gleich von Anfang an):

Dominica secunda ante nativitatem Domini (Deflorationes, SSL 157, 749 B; Zacharias, SSL 186, 205 f.);

Dominica proxima ante nativitatem Domini (Deflorationes, SSL 157, 757 B f.; Zacharias, SSL 186, 96 C f.);

In nativitate Domini (Deflorationes, SSL 157, 775 A f.; Zacharias, SSL 186, 72 f.);

Dominica proxima post nativitatem Domini (Deflorationes, SSL 157, 793 f.; Zacharias, SSL 186, 80 f.);

In Octava Domini (Deflorationes, SSL 157, 799 f.; Zacharias, SSL 186, 76 f.);

In Epiphania Domini (Deflorationes, SSL 157, 803 f.; Zacharias, SSL 186, 81 f.);

Dominica prima post Epiphaniam (Deflorationes, SSL 157, 813 f.; Zacharias, SSL 186, 87 f.);

Dominica secunda post Theophaniam (Deflorationes, SSL 157, 819 C f.; Zacharias, SSL 186, 167 B f.);

Dominica tertia (Deflorationes, SSL 157, 825 B f.; Zacharias, SSL 186, 171 A f.);

Dominica quarta (Deflorationes, SSL 157, 833 B f.; Zacharias, SSL 186, 178 B f.);

Dominica quinta post Theophaniam (Deflorationes, SSL 157, 837 C f.; Zacharias, SSL 186, 215 D f.);

Dominica tertia in Septuagesima (Deflorationes, SSL 157, 843 A f.; Zacharias, SSL 186, 345 A f.);

Dominica in Quinquagesima (Deflorationes, SSL 157, 855 A f.; Zacharias, SSL 186, 352 D f.);

Dominica in Quadragesima (Deflorationes, SSL 157, 863 A f.; Zacharias, SSL 186, 103 A f.);

Dominica secunda in Quadragesima (Deflorationes, SSL 157, 875 C f.; Zacharias, SSL 186, 264 A f.);

Dominica tertia (Deflorationes, SSL 157, 877 Bf.; Zacharias, SSL 186, 197 D f.);

Dominica in media Quadragesima (Deflorationes, SSL 157, 887 B f.; Zacharias, SSL 186, 242 B f.);

Dominica de Passione (Deflorationes, SSL 157, 895 B f.; Zacharias, SSL 186, 414 C f.);

Dominica in Palmis (Deflorationes, SSL 157, 999 C f.; Zacharias, SSL 186, 360 B f.);

In Coena Domini (Deflorationes, SSL 157, 907 B f.; Zacharias, SSL 186, 493 A f.);

¹⁾ SSL 9, 924 f.

In die sancto Paschae (Deflorationes, SSL 157, 915 D f.; Zacharias, SSL 186, 588 C f.);

Feria secunda Paschae (Deflorationes, SSL 157, 929 B f.; Zacharias, SSL 186, 600 B f.);

Feria tertia (Deflorationes, SSL 157, 931 D f.; Zacharias, SSL 186, 603 C f.);

Dominica in Octava Paschae (mit Ausnahme des ersten Abschnittes: Deflorationes, SSL 157, 935 B f.; Zacharias, SSL 186, 605 D f.);

Dominica I post Octavas Paschae (Deflorationes, SSL 157, 939 D f.; Zacharias, SSL 186, 422 D f.);

Dominica II post Octavas Paschae (Deflorationes, SSL 157, 945 A f.; Zacharias, SSL 186, 533 A f.);

Dominica tertia (Deflorationes, SSL 157, 947 D f.; Zacharias, SSL 186, 529 B f.);

Dominica quarta (Deflorationes, SSL 157, 955 A f.; Zacharias, SSL 186, 535 A f.);

In Rogationibus (Deflorationes, SSL 157, 961 C f.; Zacharias, SSL 186, 149 D f.);

In ascensione Domini (Deflorationes, SSL 157, 969 D f.; Zacharias, SSL 186, 614 D f.);

Dominica post ascensionem (Deflorationes, SSL 157, 975 D f.; Zacharias, SSL 186, 527 C f.);

In die Sancto Pentecostes (Deflorationes, SSL 157, 979 D f.; Zacharias, SSL 186, 516 C f.);

Feria secunda (Deflorationes, SSL 157, 989 C f.; Zacharias, SSL 186, 377 C f.);

Feria tertia (Deflorationes, SSL 157, 991 B. f.; Zacharias, SSL 186, 420 B f.);

Dominica in Octava Pentecostes (Deflorationes, SSL 157, 993 f.; Zacharias, SSL 186, 373 A f.);

Dominica I post Octavam Pentecostes (Deflorationes, SSL 157, 1003 A f.; Zacharias, SSL 186, 337 B f.);

Dominica II post Pentecostem (wegen der Verschiedenheit des Evangelientextes ist hier nicht sofort von Anfang an Identität der Erklärung: Deflorationes, SSL 157, 1017 B f.; Zacharias, SSL 186, 391 D f.);

Dominica tertia (wegen der Verschiedenheit des Evangelientextes ist hier nicht sofort von Anfang an Identität der Erklärung: Deflorationes, SSL 157, 1029 D f.; Zacharias, SSL 186, 303 D. f.¹⁾);

Dominica quarta (Deflorationes, SSL 157, 1037 C f.; Zacharias, SSL 186, 137 A und 147 D f.);

Dominica quinta (Deflorationes, SSL 157, 1043 D f.; Zacharias, SSL 186, 112 A f.);

Dominica sexta (Deflorationes SSL 157, 1053 C f.; Zacharias, SSL 186, 126 D f.);

Dominica septima (Deflorationes, SSL 157, 1061 B f.; Zacharias, SSL 186, 279 A f.);

Dominica octava (Deflorationes, SSL 157, 1073 A f.; Zacharias, SSL 186, 153 A f.);

Dominica nona (Deflorationes, SSL 157, 1083 B f.; Zacharias, SSL 186, 340 C f.);

Dominica decima (Deflorationes, SSL 157, 1089 B f.; Zacharias, SSL 186, 365 B f.);

¹⁾ Der dieses Sonntagsevangelium einleitende Text Luk. 15, 1 findet sich bei Zacharias wohl etwas später (SSL 186, 322 C), wird aber von ihm nicht erklärt.

Dominica undecima (Deflorationes, SSL 157, 1099 A f.; Zacharias, SSL 186, 371 C f.);

Dominica duodecima (Deflorationes, SSL 157, 1107 D f.; Zacharias, SSL 186, 265 C f.);

Dominica decima tertia (Deflorationes. SSL 157, 1115 D f.; Zacharias, SSL 186, 231 B f. und 400 C f.);

Dominica decima quarta (Deflorationes, SSL 157, 1131 D f.; Zacharias, SSL 186, 351 B f.);

Dominica decima quinta (Deflorationes, SSL 157, 1139 D f.; Zacharias, SSL 186, 145 B f.);

Dominice decima sexta (Deflorationes, SSL 157, 1151 D f.; Zacharias, SSL 186, 175 A f.);

Dominica decima septima (Deflorationes, SSL 157, 1163 A f.; Zacharias, SSL 186, 348 D. f.);

Dominica decima octava (Deflorationes, SSL 157, 1171 A f.; Zacharias, SSL 186, 406 f. 1);

Dominica decima nona (Deflorationes, SSL 157, 1177 B f.; Zacharias, SSL 186, 182 B f.);

Dominica vigesima (Deflorationes, SSL 157, 1187 B f.; Zacharias, SSL 186, 390 D f.);

Dominica vigesima prima (Deflorationes SSL 157, 1197 C f.; Zacharias, SSL 186, 184 C f.);

Dominica vigesima secunda (Deflorationes, SSL 157, 1201 D f.; Zacharias, SSL 186, 312 D f.);

In Dedicacione Ecclesiae (Deflorationes, SSL 157, 1225 f.; Zacharias, SSL 186, 356 B f.).

Für die Dominica vigesima tertia post Pentecostem²⁾ und die Dominica V ante nativatem Domini³⁾ sind bloss Sermones gegeben und da für sie keine zu erklärenden Texte in den Deflorationes vorausgeschickt werden, fehlt auch die Erklärung zu solchen und damit die Anlehnung an Zacharias. Auch der Sermo De adventu Domini⁴⁾ nimmt, eben weil er ein Sermo ist und keine Texterklärung, ebenfalls nichts aus des Zacharias Super unum ex quatuor herüber.

Dies möge genügen, um darzutun, dass regelmässig und soweit, als nur immer möglich, wörtliche Identität zwischen den Deflorationes und Zacharias Chrysopolitanus in der Erklärung des Evangelientextes besteht. Die grosse Frage ist nun, wer hier gegeben und wer hier genommen hat. Es ist wohl richtig, dass der ganze Charakter der Deflorationes und insbesondere das Vorwort hiezu,

1) Hier stammt aber der erste Teil der Texterklärung nicht aus Zacharias. Sein dafür geeigneter Teil hat nämlich bereits für die Erklärung des verwandten Evangeliums des 13. Sonntags Verwendung gefunden.

2) Deflorationes, SSL 157, 1213 B f..

3) Deflorationes. SSL 157, 1217 B f..

4) Deflorationes, SSL 157, 733 B f..

das als auf ihre Quelle nicht bloss auf Gregorius, Hilarius, Augustinus, Isidor, Hieronymus, Beda, Remigius, sondern auch auf *modernis temporibus catholici atque atque orthodoxi magistri*¹⁾ verweist, nahe legt, dass sie auch aus dem Super unum ex quatuor geschöpft haben könnten, aber wir sind deswegen noch immer nicht der Mühe enthoben, dies positiv zu beweisen.

Ein durchschlagendes Argument hierfür finden wir am Beginn des Textes der Deflorationes zum vierten Sonntag nach Pfingsten. Hier lesen wir nämlich:

„Estote misericordes, sicut et Pater vester misericors est“ (Luc. 6). Natura Dei impassibilis est. Sicut autem zelat sine aliquo livore, irascitur sine aliqua perturbatione, poenitet eum sine alicuius suae pravitatis correptione, ita est patiens sine ulla passione et miseretur sine aliquo dolore. „Estote ergo et vos perfecti, sicut et Pater vester coelestis perfectus est“ (Matth. 5, 48). *Sicut* similitudinis est, non quantitatis. Sensus ergo talis est: Prout potestis, perfecti estote, ut quae tis prodesse etiam inimicis; quod Deum facere manifestum est²⁾.

Es ist hier auffallend, dass nicht bloss der Lukastext sondern auch Matth. 5, 48 erklärt werden, obwohl kein Anlass dazu vorliegt, und auch Augustinus, dessen Liber unus de patientia³⁾ hier teilweise benützt ist, nicht so tut. Die Ursache dieser Erscheinung kann nur in der Tatsache begründet sein, dass der den Deflorationes hier mit Zacharias wörtlich identische Abschnitt auch aus Zacharias stammt. Zacharias hat sich nämlich zur Erklärung einen Text gewählt, der aus Luk. 6, 36 und dem daran gereihten Matth. 5, 48⁴⁾ zusammengesetzt ist. Beim Abschreiben übersahen die Deflorationes, wo die Beziehung zu Lukas endete, und schrieben auch die Erklärung zu Matth. 5. 48 ab, die zur Erläuterung der Lukasstelle nicht nötig gewesen wäre. Dies ist um so leichter zu verstehen, wenn man sich die Unübersichtlichkeit der Handschriftentexte vor Augen hält und noch obendrein bedenkt, dass gerade der Matthäustext gleich an seinem Beginn ein „ergo“ bringt, das einem flüchtigen Leser den Eindruck erwecken konnte, als handelte es sich damit um eine notwendige Fortsetzung des vorausgegangenen Satzes.

¹⁾ SSL 157, 725.

²⁾ SSL 157, 1037 C.

³⁾ C. 1 (SSL 40, 611): Absit autem, ut impassibilem Dei naturam perpeti ullam molestiam suspicemur. Sicut autem zelat sine aliquo livore, irascitur sine aliqua perturbatione, miseretur sine aliquo dolore, poenitet eum sine alicuius suae pravitatis correctione, ita est patiens sine ulla passione. Nunc itaque humana patientia, quam capere possumus et habere debemus, cu usmodi sit, quantum Dominus tribuit et quantum patitur brevis praesentis sermonis, expediám.

⁴⁾ SSL 186, 136 D f..

Einen weiteren Beweis liefern uns die Deflorationes zum siebenten Sonntag nach der Oktav von Pfingsten. Hier lautet der Beginn der Deflorationes:

„Cum multa turba esset cum Jesu, convocatis discipulis suis dixit: Misereor turbae, quia ecce triduo iam perseverant tecum et non habent, quod manducent, et dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via“ (Marc. 8, 1 ff.). Quia infidelitatis error insolentium animos obtinebat, potius reliquisse eos quam dimisisse scribitur. Convocat autem discipulos, ut doceant magistros cum minoribus communicare consilia sua, vel ideo, ut et colloquutione intelligant signi magnitudinem ¹⁾).

Der erste Satz dieser Erklärung gibt zu denken; denn er setzt voraus, dass im Text des zu erklärenden Evangeliums von einem *relinquere* die Rede sei. Er wird aber sofort verständlich, wenn man voraussetzt, dass der ganze Abschnitt aus Zacharias abgeschrieben ist, der als zu erklärenden Text zugrunde legt: *Et relictis illis in illis diebus iterum, cum multa turba esset, convocatis discipulis suis dixit: Misereor turbae, quia ecce triduo iam perseverant tecum et non habent, quod manducent, et dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via* ²⁾).

Noch wichtiger ist die folgende Beobachtung: In den Deflorationes entspricht der Text des zu erklärenden Evangeliums am 13. Sonntag nach Pfingsten nicht demjenigen der Liturgie, das wäre Luk. 10, 23, sondern lautet:

Beati oculi, qui vident, quae vos videtis. Dico autem vobis, quod multi reges et prophetae videre vo [1117] luerunt, quae videtis, et non viderunt, et audire, quae auditis, et non audierunt. Et ecce quidam legisperitus surrexit tentans illum dicens: Magister, quid faciendo vitam aeternam possidebo? Pharisaei videntes, quia silentium imposuisset Sadducaeis, convenerunt in unum. Et accessit unus de scribis, legis doctor, tentans eum et dicens: Magister, quod est mandatum magnum in lege? Ait illi Jesus: Primum omnium mandatum est: Audi Israel, Dominus Deus tuus Deus unus est. Et diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo et ex tota anima tua et ex tota mente tua et ex tota virtute tua. Hoc est primum et maximum mandatum. Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum sicut te ipsum. In his duobus mandatis universa lex pendet et prophetae. Et ait illi scriba: Bene, magister, in veritate dixisti, quia unus est Deus et non alius praeter eum, et ut diligatur ex toto corde et ex toto intellectu et ex tota anima et ex tota fortitudine et diligere proximum tamquam seipsum, maius est omnibus holocaustibus et sacrificiis. Jesus autem videns, quia sapienter respondisset, dixit illi: Non es longe a regno Dei. Recte respondisti; hoc fac et vives. ³⁾

Der Grund für diese merkwürdige, von der des wirklichen Sonntagsevangeliums abweichende Textgestaltung ist einzig darin

¹⁾ SSL 157, 1061 B.

²⁾ SSL 186, 279.

³⁾ SSL 157, 1115 D — 1118 D.

zu suchen, dass die Deflorationes unbesehen die ganze Erklärung des Zacharias samt seinem harmonisierten Evangelientext¹⁾ abgeschrieben haben.

Die Tatsache, dass die Deflorationes Texte aus dem *Super unum ex quatuor* des Zacharias Chrysopolitanus entnommen haben, gibt uns die Erklärung für verschiedene Erscheinungen, die sonst rätselhaft blieben.

So vor allem im *Sermo* in die *Pentecostes*. Zacharias beginnt seine in Frage kommende Stelle mit den Worten:

„Dicit ei Judas, non ille Iscariotes: Domine, quid factum est, quia nobis manifestaturus es te ipsum et non mundo? Respondit Jesus et dixit ei: Si quis diligit me, sermonem meum servabit et Pater meus diliget eum et ad eum veniemus et mansionem apud eum faciemus, Qui non diligit me, sermones meos non servat“. — Judas iste est, cuius epistola inter scripturas canonicas legitur. Et Dominus respondit, quia per dilectionem discernitur gens sancta a non sancta. Caritas enim facit unanimes in domo, in qua faciunt Pater et Filius mansionem, qui donant et ipsam dilectionem...²⁾

Die Deflorationes bringen nun abweichend davon den Text:

„Si quis diligit me, sermonem meum servabit et Pater meus diliget eum et ad eum veniemus et mansionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, sermones meos non servat“ (Joan. 14). Judas [981], qui Domino dixit: „Domine, quid factum est, quia nobis manifestaturus es te ipsum et non mundo?“ (ibid), non est ille Iscariotes, sed iste, cuius epistola inter scripturas canonicas legitur. Et Dominus respondit ei: „Si quis diligit me“ etc., ut ostenderet ei, quia per dilectionem discernitur gens sancta a non sancta. Caritas enim facit unanimes in domo, in qua faciunt Pater et Filius mansionem, qui donant et ipsam dilectionem.³⁾

Die Erklärung des Zacharias schmiegt sich hier mit aller Selbstverständlichkeit an den zu erklärenden Schrifttext an und es ist nichts an ihm, was irgendwie konstruiert wäre oder nicht den Eindruck des Ursprünglichen machte. Die Deflorationes dagegen fanden im Pfingstevangelium nur einen Text vor, der beginnt: *Si quis diligit me...* Und zwar ist dieser Text verständlich, ohne dass die vorausgehenden Verse herangezogen werden müssten. Wenn nun die Deflorationes dennoch auf dieselben zurückgreifen und zwar in deutlichster Verwandtschaft mit dem Wortlaut des Zacharias, dann dürfte die einzige Erklärung dafür in dem Umstand zu sehen sein, dass eben die Deflorationes die Erklärung des Zacharias benutzten und sich mehr als nötig daran hielten.

Wir machen noch eine weitere Wahrnehmung: Das Evangelium

¹⁾ SSL 186, 400 C ff...

²⁾ SSL 186, 516.

³⁾ SSL 157, 979 D f...

zum zweiten Sonntag nach Pfingsten ist Luk. 14, 16 ff.¹⁾ entnommen. Zacharias²⁾ aber erklärt einen Text, der aus Lukas 14, 16 ff. und aus Matth. 22, 1 ff. zusammengesetzt ist und somit auf der einen Seite mehr Varianten enthält als der Lukastext allein, auf der anderen Seite aber auch Teile des Lukastextes unterdrückt. Daher kommt es, dass in den einleitenden Worten des Evangeliums die Deflorationes einen anderen Text zu erklären finden als Zacharias und beide hier auch wesentlich auseinandergehen. Sobald aber der zu erklärende Text identisch wird, setzt sofort auch die Identität der Erklärungen selber ein, nämlich mit den Worten: *Et coeperunt omnes simul excusare*³⁾.

Hier fällt nun auf, dass Zacharias schreibt:

„Tunc ait servis suis: Nuptiae quidem paratae sunt, sed, qui invitati erant, non fuerunt digni. Itē ergo ad exitus viarum, in plateas et vicos et civitates, et quoscumque inveneritis pauperes ac debiles, caecos et claudos, vocate ad nuptias“ (Crys.). — *Quantae sunt diversitates aeluum in hoc mundo, tantae sunt viae, quae ducunt ad diabolum, generalem scilicet viam perditionis. Ideo ergo dicit: „ite ad exitus viarum“, ut cuiuslibet conditionis homines vocent ad fidem. Potens enim est Dei gratia quoslibet barbaros mente corrigere, qui cor Nabuchodonosor ad feralem sensum mutavit et iterum ad humanum sensum reduxit*⁴⁾.

Die Deflorationes schreiben:

„Et dixit servo suo: Exi cito in plateas et vicos civitatis, et pauperes ac debiles, caecos et claudos compelle intrare“. — *Quante sunt diversitates in hoc mundo, tantae sunt viae, quae ducunt ad diabolum, generalem scilicet viam perditionis, Ideo ergo dicit: ite ad exitus viarum, sicut ait in alio evangelio, ut cuiuslibet conditionis homines vocentur ad fidem. Potens est enim Dei gratia quoslibet barbaros mente corrigere, qui cor Nabuchodonosor ad feralem sensum mutavit et iterum ad humanum sensum reduxit*⁵⁾.

Man sieht, dass die Erklärung, die eigentlich die Matthäustext gilt, bei Zacharias ganz gut am Platz ist, in den Deflorationes aber deplaziert ist. Dies hat denn auch allem Anschein nach ihr Verfasser gefühlt und darum sich mit der Hinzufügung des „sicut ait in alio evangelio“ aus der Verlegenheit zu ziehen versucht. Dieses Verfahren wird sofort verständlich, wenn man hier Zacharias als die Vorlage betrachtet, an die sich die Deflorationes nach Möglichkeit zu halten suchen.

Es dürfte nach dem Gesagten ausser jedem Zweifel sein, dass die Deflorationes in weitgehendem Masse von des Zacharias Chrysopolitanus *Super unum ex quatuor* abhängen. Dies ist nicht ohne

¹⁾ Deflorationes, SSL 157, 1013 C ff..

²⁾ SSL 186, 390 D f..

³⁾ Deflorationes, SSL 157, 1017 B f.; Zacharias, SSL 186, 391 D f..

⁴⁾ SSL 186, 394 B.

⁵⁾ SSL 157, 1018 B.

Bedeutung für eine Wiederherstellung des teilweise offensichtlich verderbten Textes der Deflorationes für den Fall, dass ihre Handschriften nicht erreichbar sind. Wir können nämlich an den korrespondierenden Stellen auch Zacharias zu diesem Zweck heranziehen.

So z. B.: Man liest in den Deflorationes zum Pfingstdienstag:

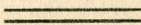
Latro est, quia, quod furatus est, occidit, dum malo exemplo seu perverso exemplo oves vocem eius audiunt¹⁾.

Der Satz ist sinnlos. Bei Zacharias steht nun zu Joh. 10, 1 ff.:

Latro est, quia quod furatus est, occidit, dum malo exemplo seu perverse docendo oves corrumpit. „Qui autem intrat per ostium, pastor est ovium. Huic ostiarius aperit et oves vocem eius audiunt“²⁾.

Ein einfacher Vergleich ergibt, dass der Text der Deflorationes durch eine Auslassung entstellt wurde, die wiederum durch ein Homoeoteleuton verursacht worden war.

Wenn nach diesen Feststellungen die Deflorationes auch an Originalität bedeutend verlieren, so behalten sie doch nach wie vor ihren Wert für die Kenntnis der Theologie der ersten Hälfte des 12. Jahrhunderts. Denn es sind noch lange nicht alle Quellen aufgedeckt, aus denen sie geschöpft haben. Wir verdanken es so den Deflorationes, dass wir wenigstens Kenntnis von ihrem Inhalt und ihrer Lehre besitzen. Auf der andern Seite aber tritt deutlich hervor, dass nicht bloss der innere Wert des „Super unum ex quatuor“ des Zacharias ein bedeutender war, sondern dass er auch zu seiner Zeit schon in seiner Bedeutung erkannt wurde und so fruchtbar werden konnte.

¹⁾ SSL 157, 991 C.

²⁾ SSL 186, 420 C.

Др. Борис Кудрик

Участь духовенства в галицько-українській музичній культурі.

(*Dr. Borys Kudryk — Ucrainorum sacerdotum participatio in galiziensi cultura musicali*).

Galiziensis culturae spiritualis historia incipit in I. medietate saec. XX — tempore primi renascimenti in Galizia. Hoc renascimentum, itemque cultura musicalis, peragebatur a sacerdotibus et potest dici iacebat in eorum manibus fere usque ad 80. annum eiusdem saeculi.

Renascimentum musicale initium sumit principaliter ex choro, formato a S. E. Snihurskyj, episcopo peremyslensi. Iste chorus originem dedit renascimento ecclesiasticae musicae ucrainae in Galizia. Sacerdotes ucraini: Josephus Levyckyj, Michaël Verbyckyj (1815—1870), Johannes Lavrivskyj (1822—1873), Victor Matiuk (1852—1912), Ostap Nyžankivskyj (1865—1919), Porphyrius Bažanškyj (1836—1920), Maximus Kopko (1860—1920), Josephus Kyša-kevyč et alii — ecce viri, qui opera sua in campo renovationis musicae ecclesiasticae in galiziensi provincia lucraverunt sibi gratitudinem posterorum quam maxime longinquorum, quae gratitudo sequetur illos independenter ab hoc, per quam viam ulterior cultura musicalis in Galizia procederit.

Історія галицької духової культури датується щойно з проблиском першого галицького відродження у першій половині минулого століття, під оживляючим впливом весняних подихів всевітнього визволення народів та романтизму. Та трохи не вся наша галицька духовна культура більш менш до 80-тих років минулого століття лежить у руках духовенства. Музична культура нашого краю не лише що не творить тут виїмку, але, як побачимо нижче, держиться у священничих кругах ще довше, чим інші ділянки й позістає там до кінця XIX. ст., ба навіть подекуди аж по сьогодні.

Галицьке музичне відродження почалося було не лише в духовних кругах, але й під знаком церковно-хорової музики. Колискою цього відродження став Перемишль, а ініціатором його тамошній єпископ Іван Снігурський, муж високо заслужений також і в інших культурних ділянках. Людина з європейською освітою, образована в віденським Августінеум, будучи в 1810-их роках сотрудником при церкві св. Варвари у Відні, прикладав дбайливу руку до справи церковного співу. А був тоді при цій церкві знаменитий наддніпрянський хор, що виконував взірцево твори Бортнянського та інших наших клясиків. Та коли Снігурський 1816. р. обняв перемиський єпископат, застав в цілому краю, не виймаючи навіть Львова, страшний занепад нашого церковного співу. Скрізь панувала т. зв. єрусалимка, тобто примітивний дяківський спів (одноголосний або в терціях), і то вже сильно звихнений, а при виїмкових нагодах виконувано в львівському святоюрському соборі хорові Служби Божі з оркестрою композиції місцевого капелюка Роллетшека, що не дуже то промовляли до української душі. Реформу треба було зачати з низу, цебто наперед спрямувати дяківський спів на властивий шлях. Отже вже 1818. р. засновує Снігурський дяківську бурсу в Перемишлі. Та до зложення першого правильного церковного хору не прийшло так відразу. В краю не було зовсім фахових диригентських сил, ба що гірше, в нашій тодішній інтелігентній верстві, репрезентованій виключно духовенством, нотний спів був майже незнаний. По довгих заходах, при помочі свого капеляна Осипа Левицького (званого „болшівським“ для відріжнення від письменника о. Осипа Левицького із Шкла) постарався єпископ о партитури Бортнянського з Петербурга та о заграничного вчителя хорового співу, Альойза Нанкого з Брна. З початком 1829. р. зібрано із своїх та чужих охочі до співу сили, а перший триумфальний виступ нового хору відбувся у перший день Великодня згаданого року. Це був перший наш церковний хор. По трьох роках Нанке уступив а тимчасом бачимо згаданого Осипа Левицького-Болшівця з кількома, що кращими молодими силами перемиського хору в львівській Духовній Семинарії. Між цими Перемишляками були оба пізніші наші композитори: Михайло Вербицький (1815—1870) та Іван Лаврівський (1822—1873).

Перемиський хор існував дальше, але вже під новими, гіршими диригентами в роді Серсавія й Седляка, та всеж таки робив своє. У львівській Духовній Семинарії повстає перша

його філія¹⁾. Та вона мусить зводити важку боротьбу за своє „бути чи не бути“ з переважаючим противником — з запекло-консервативними прихильниками старої „єрусалимки“. Ситуація була тим тяжча, що якраз найтвердішими „єрусалимчаками“ були ректори: Телиховський та Гр. Яхимович (пізніший митрополит). Але всеж, мимо нераз і гострих терть з настоятелями, молодий хор таки відносив свої триумфи, виконуючи при різних святочних нагодах твори Бортнянського, а в Страстний тиждень уривки із „Сімох слів Христа“ Гайдна (в обрібці Осипа Левицького). Свої й чужі не щадили хорові похвал, а ректор Яхимович змяк і рад не рад мусів згодитися на плекання хорового співу в Семинарії.

У межичасі Осип Левицький подався на провінцію, ставши пізніше музичним дописувачем „Зорі Галицької“, а провід питомецького хору обіймало чергово кількох учителів, між іншими й молодий Вербицький, що вчив також потрохи й ставропігійський хор. Уже приблизно тоді пише він перші церковні твори на мішаний хор (звісне „Да ісполнятєся“ В-dur).

В сорокових і пятидесятих роках оба, Вербицький і Лаврівський, одержують єрейські свячення, а разом відносять перші композиторські триумфи. Вербицький, осівши під кінець сорокових років у Перемишлі як урядник єпископської канцелярії, пише для свіжо заснованої театральної трупи — одної з перших на галицькій землі — одну співогру за другою („Козак і охотник“, „Верховинці“), а навіть сам виступає на сцені у власних творах. Одночасно Лаврівський пише перші пісні на мужеський хор („Чом річенько“), і так починає розбудовуватися також наша світська музика. Лаврівський переходить також і на церковну ділянку (мішані й мужеські хори), а Вербицький, працюючи даліше для театру, пише перших 12 світських пісень на мужеський хор. У межичасі перемиський катедральний хор упадає, але всеж лишає по собі дуже поважні сліди.

Та коли це все діється, повстають на провінції даліші гнізда музичної культури в виді хочби принагідних церковних хорів. Джерела згадують між іншими Самбір та Дрогобич, не подаючи нічого ближчого. Ми, знаючи тодішні наші обставини, приймаємо напевно, що і в тих провінціальних закутинах носієм музичної культури було духовенство.

¹⁾ Хор львівської Дух. Семинарії був у першому десятиліттю свого існування мішаний — сопрани й альти обсаджувано фальсетистами, — пізніше чисто мужеський.

На початку шестидесятих років Вербицький, вже парох села Млинів коло Яворова, стоїть на вершці своєї творчості (головна співогра „Підгір'яни“ 1864. р. для львівського театру „Руської Бесіди“, більшість „симфоній“, цебто увертюр).

А тимчасом львівський питомецький хор переживає добу занепаду. Зміна на краще приходить, коли 1855. р. Лаврівський стає духовником цього заведення та обіймає провід хору. Тоді пише він церковні мужеські хори (звісне „Вічная пам'ять“ C-moll) і мабуть деякі церковні мішані хори, а принагідно й пробує щастя на дошках львівської сцени „Руської Бесіди“, але тут не вдержується перед грізним суперником Вербицьким. По двох роках Лаврівський переноситься до Холму. А в останніх церковних творах на мужеський та мішаний хор пристає цілковито до московської школи Турчанінова, Львова, Глінки та Ломакіна. В міжчасі пише Вербицький останні опуси: другу дванацятку мужеських хорів, співогру „Простачка“ та три церковні „лебедині пісні“ на мужеський хор („Святий Боже“ A-dur „Іже Херувими“ Es-dur і „Тебе поєм“ As-dur). Вербицький умирає 1870., а Лаврівський 1873. Тут кінчиться так звана перемиська школа.

Около 1870. р. маємо на видівні одну композиторську силу світського стану, укінченого студ. теології у Відні, Анатолія Вахнянина¹⁾, що всеж таки почав свої музичні студії серед духовного середовища. Ще до кінця століття перевага нашої музичної культури остає в духовних руках, але таки при вище наведеній даті переступаємо якийсь музично-історичний Рубікон²⁾.

¹⁾ Анатоль Вахнянин уродився 7. IX. 1841. р. в Сіняві. Гімназійні студії покінчив 1859. р. в Перемишлі, де учився нотного співу у Серсаві-ого й Льоренца. Брав теж участь у хорі, основанім еп. Снігурським. Від 1859. р. був питомцем Дух. Семинарії у Львові, а від 1862—3. р. питомцем Дух. Семинарії в Перемишлі, де й покінчив богословські студії. В рр. 1866—68 покінчив філософічні студії у Відні, а з р. 1868. став учителювати у Львові, спершу у польській гімназії ім. Франца Йосифа, а від осені 1869. в укр. акад. гімназії. Умер 11. II. 1908. р.

²⁾ В Чернівцях защемили церковно-музичну культуру ще 1833. р. ці самі Перемишляки, що у Львові. Та як даліше розвивався там цей новозащеплений хоровий спів, про це джерела мовчать. Мабуть і там він занепа. Досить, що аж на прикінці шестидесятих років виринає імя популярного композитора Ісидора Воробкевича (1836—1903), православного священика в Чернівцях. Замітне, що церковна музика в протиставленню до своєї такої важної ролі в творчості Вербицького і Лаврівського відіграє у Воробкевича назагал підрядну ролю; поза кількома (не найвдатнішими) оригінальними речами на мужеський хор здебільша лише гармонізації дяківських на-

В добі, що починається після смерті Лаврівського та вигаснення на ньому перемиської школи, маємо вже дві композиторські сили світського стану: згаданого вже укінченого богослова Анатолія Вахнянина та Дениса Січинського. Та разом з ними не в меншій ступні надають тон епосі композитори-священики: Віктор Матюк (1852—1912) та Остап Нижанківський (1865—1919). Та в них обох, подібно як у Воробкевича, церковна музика не є на першому пляні. Оба лишили лиш пару дрібних літургічних уступів (Матюк понадто гармонізував народні напиви). Впрочім Матюк продовжує традицію перемиської школи в співогрі та мужесько-хоровій пісні, а Нижанківський звертається на досіль рідко плекану ділянку хорової кантати (з фортепяном або оркестрою) та плекає на більшу скалю сольову пісню і дует.

Без впливу на свою сучасність остав Порфір Бажанський (1836—1920) родом з Покуття, парох Сорік коло Львова, первісно епігон Вербицького й Лаврівського (Служба Божа C-dur на міш. хор, кілька дрібних муж. хорів), відтак збирач народніх пісень, а в останнім періоді життя (около 1900), перенявши мряковинними поглядами московських теоретиків на українську народню пісню, застряг у фантастичній „теорії чвертьтонів“ та пробував без ніякого успіху, зате з чималим вкладом до дивацтва посуненої самореклями, творити „українську народню оперу“ під знаком негачії всякої здорової техніки. Та одначе таки не остав без заслуги, а саме в архиварсько-колекціонерській ділянці через надбання доволі багатої збірки автографів Вербицького, Лаврівського, Нанкого, Роллетшека та ще багатішої збірки західньо-європейських музичних стародруків для бібліотеки „Народнього Дому“ у Львові.

Небагато популярнішим був також композитор-священик Максим Копко (1860—1920) з Перемишля, який написав попри кільканацять духовних і світських хоральних пісень і сольоспівів також музику на хори, соля і оркестру до поеми Т. Шевченка „Гамалія“. Під технічним оглядом остає Копко далеко поза Матюком та Нижанківським.

Дійшовши в нашому історичному огляді до кінця XIX. ст., можемо вже ствердити, що поза чисто творчою та виконавчою

півів (українських та румунських). Перевагу держать світські мужеські хори та співогри. Та цим усім творам дуже далеко до подібних творів Вербицького та Лаврівського. До кінця XIX. ст. остає Воробкевич цілковито самотньою творчою силою на буковинській землі.

працею зазначується наше музикальне духовенство також організуванням хорів, а навіть хочби невеличких оркестр. Коли в першій половині минулого століття лише по більших містах краю творено невеличкі гнізда хорового співу і то з дуже хиткою екзистенцією, опертою зчасти на поміч чужинців, то на прикінці століття бачимо вже численні хори при маломістечкових, а навіть сільських церквах та читальнях „Прогресу“. Маломістечкові читальні мають також театральні гуртки, що по мірі своїх технічних засобів присвоюють собі співогри Вербицького, Матюка та Воробкевича. Та разом з тим, як терен музично-організаторської праці духовенства ширшає, композиторська праця переходить ступнево в руки світських людей. Правда, ще після 1900. р. продовжується творчість так Матюка й Нижанківського, як і Бажанського та Копка, але центральне становище переходить властиво на Січинського, а після смерти цього останнього (1909) виривають на овиді Людкевич, Барвінський, згодом і ще молодші. В сьогоднішній добі стрічаємо один тип священника-композитора попередньої доби. Це о. Осип Кишакевич (*1872), композитор хоровий так духовного як і світського напрямку¹⁾. В його творчості продовжується традиція О. Нижанківського, але не без впливів новішої всесвітньої музики.

В останніх десятках XIX. ст. диригенту львівського семинарицького хору обіймає о. Володимир Домет Садовський, що продовжує Матюкове діло гармонізування старих напівів, а в 1900-их рр. стає одним з найрухливіших співробітників „Музичного Календаря“ Ромуальда Зарицького.

Муравлина праця робітників в духовних ризах остане незапертою у вдячній пам'яті навіть найдалших поколінь, усе одно, яким шляхом не пішла б наша дальша музична культура.

На сам кінець ще кілька слів про плекання музики в духовних кругах у найновішу добу. Духовні Семинарії галицької церковної провінції плекають мужесько-хоровий спів, ідучи бо-

¹⁾ Служби Божі на мішаний, мужеський і жіночий хор, Воскресна Утрень, Вінчання, Панахида, понад 50 церковних принагідних і Богослужбених пісень на міш. хор, та духовна кантата на хор і оркестру: „Радуйся Мати“.

Із світських творів кантати на соля, хори і оркестру. „Дума,“ — „Рута,“ — „Калина,“ — „Катерина,“ — „Тарасова ніч,“ — „Гамалія,“ — „На вічну пам'ять Котляревському,“ — „Пам'яті Т. Шевченка,“ — „На сонця шлях,“ і т. д. та понад 40 хоральних творів „à capella“ із достроєм фортеп'яну на мішані, мужеські й жіночі хори.

дай частинно з духом часу. Цебто, побіч духовно-музичної літератури, вжежто оригінальної на мужеський хор (Вербицький, Лаврівський), будьто перерібок з мішаних хорів (Бортнянський, Ведель), входить в їхній репертуар також наша світська література, галицька й наддніпрянська, а чільніші новини нашої мужесько-хорової літератури (Людкевич) находять тамтуди все легкий доступ. Також чужа хорова література, головно німецька, що ще за Лаврівського попадала в їхній репертуар, приймається в них тепер тимбільш. У львівській Духовній Семинарії водяться більш як від пів століття також інструментальні а навіть драматичні гуртки. В новіших часах утворено там курси теорії, гармонії й музичних форм.

Церковні братства Галицької Гр. кат. Провінції у XVIII ст.

(Dr. Volodymyr Figol — De Confraternitatibus Ecclesiae graeco-catholicae, quae in Galiciae terris XVIII. saeculi decursu exstiterint).

V ЧАСТИНА.

Всесторонна діяльність галицьких братств.

1 §. Діяльність братств на релігійно-моральному полі.

Програма праці по галицьких братствах виступає в XVIII ст. вже вповні зясована, а то з тої причини, що до того часу перетривали братства довгу пробу доцільности свого існування продовж 2 століть. Ту пробу здали вони зовсім добре. Свою діяльність розвинули й закроїли на велику скалю, обнимаючи нею майже всі ділянки життя в залежности до потреб нашої Церкви й народу. XVIII ст. належить також вчислити у великій його частині до тих світлих днів з історії існування у нас братств, як життяздатних і сильних організаційних одиниць. Те, що нераз говориться про братства в єпископських грамотах: „Ничтоже сего діла боліє єсть. Сіє бо недостатствующих спсможеніє, церквам огражденіє, украшеніє і велеліпіє, нагих одіяніє, странным пріятелище, печалним утішеніє“¹⁾, не є лише недосяжною мрією а дасться у великій своїй частині посвідчити фактами. Покищо обмежимося до релігійно-моральної діяльности братств.

Це основна, головна й характеристична черта кожного взірцевого братства. Тому воно має бути організацією членів, що почитали б Бога, Прч. Діву, Святих, заховували Божі заповіді, а між собою лучилися б союзом братньої любови. Дальше має

¹⁾ F 348: л. 2; гл: F 94: єпископська грамота надання.

воно плекати такі основні чесноти спільного життя як покору, послух старших, тощо. Щоби члени не затрачували тих основних первнів релігійного товариства, статuti звертають на те увагу, що член, який шукав би в братстві лише приватної користи в матеріальному розумінні, а не духової, не має в братстві місця¹⁾. Це має бути рівночасно осторогою, щоби самі члени, якщо займаються більше світською працею, не забували на своє релігійне вироблення. Так думали єпископи, остерігаючи братчиків перед небезпекою зовнішности.

Тому від таких пороків як податкове п'янство, злодійство, злий приклад через неморальне життя, від всего того, що так остро осуджує св. ап. Павло в своєму листі до Коринтян²⁾, мусів стояти осторонь кожний братчик. Від члена вимагалося практикуюче релігійне життя³⁾. Тому при вступі до братства ставили домагання, щоби відбути загальну сповідь з цілого життя й прийняти св. Причастя. Члени мали частіше, як інші вірні, бодай 4 рази до року, очистити свою душу від гріхів тайною покаяння. Якщо хто предвиджував би, що в означений час буде перешкоджений, повинен заздалегідь справу своєї совісти унормувати. Особливу вагу ставили на участь у Службах Божих. Львівська Ставропигія йшла під тим оглядом так далеко, що давала своїм членам можливість щодня перед працею брати участь на Службі Божій⁴⁾. Чимало братчиків користало з цього. Понадто учащали братчики на інші богослуження, що їх улаштувало братство. Під контролю братства підпадало рівнож щоденне життя братчиків. Внутрішні спори належало лагодити поміж собою або позиватись перед братський суд, а не силоміць доходити свого права.

Як збірна одиниця проявляють братства, всі без виїмку, велике піклвання Божими храмами. Деякі з них провадять муравлину працю будови своєї власної церкви нераз через цілі десятки літ⁵⁾, інші стараються прикрасити свої храми, збагатити їх, а вже найбільшні дбають про конечні їх потреби. Ціллю цих заходів є удержати Божий дім в можливо доброму стані, а по зможі й з деяким багатством, щоби зазначити пошану, яка йому належиться.

1) F 126: арт. 3; F 19264: арт. 6.

2) I. Кор. 6, 9—10.

3) F 348: арт. 23; F 19264: арт. 6.

4) F 168: 1752 р.

5) Петрушевичъ, Сводная Гал.: Русск. Лѣтопись, т. I, 266 ст., 1766 р. — F 75, ad 4. 1769 р.

Такі братські церкви розпоряджали нераз гарним інвентарем. Деякий погляд на ту справу можемо собі виробити на основ' списків майна львівської церкви Благовіщення й куликівської Успення Прсв. Богородиці та деяких записків із Ставропигійської Хроніки¹⁾.

Найкраще представлялися ікони братських покровителів. Вони були гарно розмальовані, прикрашені срібними або золотими коронами, прибрані т. зв. суконками, виготовленими з металю, обвішані шнурами коралів, дорогих вотів, в оточенні всякого роду свічників, пацьоркових ламп, на яких ніколи не погасав вогонь. Ікони інших святих менше прибрані, залежно від пошани, якою тішилися серед нашого народу, й місця призначеного їм в церкві. В церкві звисало кілька павуків, подибувалося більшу кількість срібних, мосяжних ламп. Цінніші образи були забезпечені перед запорошенням коштовними заслонами, гафтованими у різні взори. Долом на ступнях вітваря були постелені про свято дорогі, старі турецькі килими, а на самому престолі, як ось у куликівському братстві, гарно виконаний, згідно з нашим старим звичаєм, кивот у виді голуба. Понадто знагодилося у церкві кілька чаш, майже усі, за виїмком мінеї, церковні богослужбні книги різних видань, деякі писані ще рукою, в кількох примірниках. Важніші з них, передусім дорого оправлені євангелія були обложені аксамітом, окуті золотом. Подибувалося чимало комплектів священничих риз, т. зв. „апаратів“, і то у великому виборі, залежно до потреб церковного року. У львівській Ставропигії були навіть кадильніці щиро срібні, знову євангеліє, представляло собою дійсно велику ціну, бо лише як окрасу мало 1200 червоних золотих, а цінилося на 1770 битих талярів.

Пікловання про Божі храми виходили далеко поза церковний будинок, значить, на церковне подвір'я, дзвіницю, цвинтар. Пороблеві у цьому напрямі видатки, записані під ріжними роками в ріжних порах року, вказують на гарну під цим оглядом господарку по братствам. Згадується там нераз про обгородження церковного подвір'я огорожею, побиття дзвіниці гонтами, вичищення цвинтаря, тощо. Справлення якоїсь нової поважнішої речі не обходилося без всякого роду звичаїв. Так напр. при нагоді вилиття дзвона можемо собі представити всі перипетії, відтворені з читання тих всіх видатків, що їх записували в касових книгах²⁾:

1) F 123: л. 2—4; F 142: 1725 р; F 168: 1704 р.

2) F 124: 1746 р.

Спершу важуть сам мозд'р. Отісля переносять його до виливарні, оплачують челядь, купують рибу, оцет, перець, хліб, все це на якусь перекуску при тій нагоді. Коли виляли дзвін, дають на світло, — певно в цілях посвячення. Знову важать його й роздають убогим датки. Дальше доробляють голову до дзвона, закладають серце — знову оплата для челяди, зачіпають вужівки, намащують дзвін смарами, щоби легко було колибати, оковують залізом і вішають на призначене місце. Усі видатки виносять 218 золотих.

В парі з вичисленими досі заходами коло церков, йшло по братствам старання про піднесення величі самих церковних богослужень. Воно находило своє примінення головно в празничні дні, як Христове Воскресення, Різдво, Зелені Свята, а передусім у т. зв. храмові празники, значить, у день святого, під якого покровом була церква й братство. Доповняючи одну принагідну записку Ставропігійської Хроніки іншими згадками по других братствах можемо подати опис такого святочного дня¹⁾:

На празник закуповували багато всякого світла, значить, ламп, свічок, т. зв. „światła jarzące“ і то стільки, що було можна ним освітити церкву у внутрі і зовні. Запрошували чимало доколичного духовенства, щоби піднести повагу богослужебної відправи. В тасі богослуження співав хор школярів з братської школи під управою місцевого дяка. Часом запрошували й сусідні шкільні хори²⁾. У вільних хвилях від відправ пригравала оркестра „trębaczy z kotłami i trąbami“, що стояли високо на церковній вежі так, щоби вже здалека було чути звук труб³⁾. У самій церкві відбувалися часто збірки на тацу, понадто збирали до пушок і при столику на вході до церкви. В день празника приймають святочним обідом крім власних членів духовні особи, що їх були запросили. Того дня не смів ніхто бути голодним. Тому застелювали столи й для найбідніших і роздавали їм милостиню. Празник храму відсвятковували теж і в днях попразденства аж до віддання празнику, але вже з меншими видатками. Ставропігійська церква була ще через 9 днів ілюмінована.

Як дбали братства про велич церковних відправ, говорить багато прегарний, практикований по нинішній день, Богоявленський обряд водосвяття на ринку у Львові що ще й тепер стягає

¹⁾ F 168: 1752 p.

²⁾ F 142: л. 39, 1773 p.

³⁾ F 75: 1773 p.

рік-річно стільки тисяч людей, що його започаткували братчики Ставропігії¹⁾.

Справами церкви заряджували т. зв. церковні строїтелі²⁾. Їх було двох. Вони мали виготовлений докладний список усіх церковних річей і були відповідальні перед братством, якщоб щось пропало. До них належало ходити зо збіркою на церковні потреби й оплату для дяка. Вони стягали також від кожного парохіянина на ті ж ціли по 3 гр. річно. Вкінці мали дбати про достаточну кількість світла на празники, про хліб і вино до Служби Божої, про прання церковного білля, тощо. Ім до помочи був доданий паламар, т. зв. церковний слуга³⁾. За свою роботу побирав він малу плату. Перед обняттям уряду складав присягу на послух братчикам. В кінці маємо ще згадку про церковного сторожа⁴⁾, що діставав на кожух і чоботи. Його роля може й ідентична з паламарем, часом виступає він як грабар.

Враз з піклованням цвинтарями перебирали нераз братства на себе завдання похоронних заведень, значить, мали свої мари до несення мерців, брали гуртом участь у похоронах знатніших громадян та своїх членів, побиравли оплати за місце на кладовищі⁵⁾, за світло в часі похоронів, тощо.

Іншим доказом релігійного духа по братствам являються досить часті легації на церкву. Ті записи роблені при різних нагодах або у формі тестаментів, як остання воля вмираючого, або при купні чито продажі домів, поля, складані у грошах або реальностях⁶⁾. За ними криється глибока думка, що корисно свідчить про жертводавців. В цей спосіб хотіли вони упевнитися в молитвах братчиків за свою душу, як рівнож причинитися до окраси Божого дому, маючи на увазі загальне добро.

Як релігійні товариства зуміли братства в чимало случаях перейняти в свої руки завідування церковними маєтками, а в слід за тим право патронату та презенту. Через те мали братчики вплив на обсаду парохій. Тому слід обговорити тут їхні відношення до місцевого духовенства.

Непорозуміння між обидвома сторонами лагодив єпископ.

¹⁾ Петрушевичъ, Сводная Гал.-Русск. Лѣтопись, т. II, 285—292.

²⁾ F 126: арт. 13.

³⁾ F 126 — на самому кінці рукопису „сія рота слугі, ілі паламареві церковному“. F 142: л. 42, 1774 р.; л. 37, 1772 р.

⁴⁾ F 142: л. 43, 1775 р.; л. 42, 1774 р.

⁵⁾ F 124: 1745 р.

⁶⁾ F 142; л. 59, 1775 р. і сл.

Частинно знову затобігали їм статуту, точно очеркуючи права одної й другої сторони.

Братство повинно було шанувати свого пароха, як духовного вітця. В його приватні доходи не повинно було вмішуватися. Отже до братчиків ніяким чином не належали такси за відправу, молитви, це була річ священника. Інакше було з легаціями на церкву — в тій справі могло забирати голос і братство¹⁾. Якщо б парох занедбувався у своїх обов'язках, ширив згіршення, не сміло братство само на власну руку порішувати цієї справи, усунути його з місця, прийняти на його місце іншого. Одиною правильною дорогою було предложити цілу справу Ординарієви й прийняти його рішення²⁾. Це для нас виглядає зовсім зрозумілим, але видно, що під тим оглядом було чимало недомагань і тому показала потреба таких розпоряджень.

Враз із зарядом церковних дібр був у братствах обов'язок приходити духовенству з матеріальною допомогою. Вона зводилася нераз до направи приходства, господарських будинків, іншим разом була дана в формі грошей, чито заряду церковним садом, сіножаттю, полем.

Львівська Ставропігія платила своїм духовним по 150 зол. місячно. В Комарні виділив для священника на заходи братства місцевий дідич якусь частинку зо свого майна³⁾. У львівських підгородських братствах ту справу унормувало „*Decretum reformationis Leopoliensis*“⁴⁾. Кожньому львівському братству було визначене його зобов'язання у відношенню до свого пароха. Грошеві підмоги прислужували парохами лише тоді, якщо річний білякс братства був додатній і в касі лишалася готівка.

Що цей декрет був відповідно респектований, каже нам чимало така записка: „*Duchownemu, co decretum przykazal Ich Mc Metropolita zł. 30, na to dalem 15 zł.*“⁵⁾

Відносини поміж братством а монастирем можемо собі до певної міри зясувати на основі статутів для Тисьменицького братства. Тут звернено увагу головню на матеріальну сторінку, що найлекше могла б спричинити непорозуміння межі обидвома

¹⁾ F 170: л. 16; F 144: 1743 р.; F 94: арт. 9; F 348: 4 ст.

²⁾ F 348: арт. 21; Петрушевичъ, Сводная Гал.-Русск. Лѣтопись, т. I, ст. 104—105.

³⁾ Шараневичъ, Черты из исторіи церковныхъ бенефицій, 380-81 ст.

⁴⁾ F 123: 1744 р., л. 9 і 10.

⁵⁾ F 124: 1/45 р.

сторонами. Як вихідну норму поставлено засаду, що $\frac{2}{3}$ ціло-річного приходу йде на монастир, а $\frac{1}{3}$ на братство¹⁾.

Вкінці львівська Ставропігія була протектором кількох монастирів. Та впарі з цим ішов чималий вгляд у внутрішні справи монастиря, чималий вплив на вибір ігумена, тощо. Тому бачимо серед черців бажання, як лише стали вони почувати себе забезпеченими економічно, позбутися немилого їм тягару. На протязі XVIII ст. подибуємо два такі факти, що зривали з давньою традицією й ставали на засаді самостійности. Так монастир ОО. Василян ім. св. Івана Богослова у Львові вибирає перший раз свобідно в 1768 р. свого ігумена, а вслід за тим 1792 р. монастир св. Онуфрія у Львові робить те саме²⁾.

Як далеко йдучий вплив мали братства не релігійно-церковне життя, говорить факт, що ще в XVIII ст. брало чимало львівських братств участь у виборі львівського владики, Варлаама Шептицького. В документі вибору кажеться, що вони виступали на тих зборах „*viogote praw i przywilejów do elekcji biskupa Lwowskiego*“. З підписів положених на документі бачимо, що тих братств було 6, кожне заступлене 2 делегатами³⁾. Оті всі світські елементи, що так некорисно відбивалися на православної Церкві, мусіла наша уніятська Церква звільна усувати, щоби привернути духовенству властиве йому право, що лише воно є покликане рішати в речах церковної натури. Таке очищення церковних впливів є все корисне для Церкви й основою її внутрішньої сили.

Зпоміж братств, що заховали ще найдовше вплив на обсаду єпископських катедр, була одинока Ставропігія. Вона ще в 1794 р. висунула як кандидата на опорожнене місце перемиського владики свого приходського священика Ів. Горбачевського й звернулася з проханням до сучасного цісаря Франца II, щоби надав йому ту гідність⁴⁾. Хоча ці заходи не увінчалися успіхом, то сам факт вже чимало говорить.

Коли ми досі сказали чимало прихильного про братства, то мусимо для повноти образу додати дещо про слабкий людський елемент, що також виступає в парі з високою ідеєю, яка просвічувала братствам. Сюди належить вчислити всі ті зловживання, що їх поробили люди, що були у проводі братства. До-

¹⁾ Петрушевичъ, Сводная Гал.-Русск. Лѣтопись, т. I, 113—115.

²⁾ Т. с., т. II, 337.

³⁾ Т. с., т. I, 48—52.

⁴⁾ Т. с., т. II, 365.

казом цього недбале ведення книг та завваги, що їх поробили контрольні органи. По деяких братствах дадалася знову відчувати недостача дисциплінованості й вірності старим традиціям. Це підсуває якомусь невідомому авторови думку, записану на маргінесі статутів: „Teraz wszystko poszło w zapomnienie, a za to swoje niedbalstwo oddadzą rachunek po śmierci przed panem Bogiem, bo teraz ani jednej joty nie zachowują i jak przepis każ:“¹⁾. Дуже гострі є ті слова, та вони є рівночасно доказом, що не бракло в той час людей, які бачили зло й хотіли йому запобічи.

2 §. Харитативна діяльність братств.

Поміж братськими завданнями займає визначне місце харитативна ділянка. По статутам обов'язані братчики в практичному житті виконувати 7 діл милосердя для душі й тіла ближнього²⁾. Звідси називаються братства братствами любови, християнського милосердя. На вияв милосердя поставлено тому такий натиск, бо по словам св. Письма милосерні в цьому житті доступлять милосердя й в другому³⁾.

Члени товариства були в першій мірі покликані користати з харитативної діяльності братств. Коли отже братчик без власної вини, зн. не з піянства, марнотравства, але від зовнішньої якоїсь причини, як ось через вогонь, чи повінь, опинився без даху над головою у крайній біді, тоді братчики були зобов'язані на той час спомочи його братськими грішми. Колиби тих не вистарчало, мали зробити поміж собою складку й приватними грішми піддержати нещасливого⁴⁾. В цей спосіб уділені членови гроші зобов'язували його до звороту, скоро лише він знову прийшов до добробуту⁵⁾. Це зовсім зрозуміле, бо інакше ледви чи стало б братчикам гроша на інші подібні случаи, врешті й сама справедливість домагається такого ставлення справи.

Коли ж знову братчик тяжко захворів, другі мали його відвідати, оглянутися, якщо заходила потреба, за відповідним доглядачем, подбати в час про священника, щоби часом хворий не розпрощався зо світом без св. Тайн⁶⁾. Коли померший був

¹⁾ F 170: л. 3.

²⁾ F 126: арт. 16; F 348: л. 3; арт. 14.

³⁾ Мт. 5, 7.

⁴⁾ F 19264; арт. 12.

⁵⁾ F 94; арт. 5.

⁶⁾ Т. с.

бідний, справляло братство власним коштом похорон, роздавало за його душу милостиню убогим та дбало про богослуження за нього.

Член мав право користати з братської каси не лише в крайній біді, але й в інших своїх потребах. Коли отже потребував готівки на господарські видатки, міг дістати відповідну суму з братської каси за малим процентом. Одначе вперід мусів зложити якийсь застав, або підшукати собі двох ручителів. Ці позички являються спробою реакції проти жидівського лихварства й додатнім об'язом серед тяжкого економічного положення нашого народу.

Братчикам, що мали до діла із судами, а самі були малопорадні, приділювано до помочі 2 членів як дорадників, щоби їх забезпечити перед маєтковими стратами й довести річ до корисного поалагодження¹).

Та в своїй харитативности виходили братчики далеко поза круг самого братства — самих членів, їхнік родин, жінок та дітей, а простягали свою помічну руку всяким бдакам. Їм роздавали часто грошеві датки, а в сам храмовий празник запрошували їх на обід, що нагадує собою старохристиянські братні столи. Щоби не робити з цього приводу зайвих видатків, назначували члени поміж собою, що хто мав із страв принести зо собою²).

Зможніші між братствами, як льв'вська Ставропигія, не забували в своїх датках на монастирі. Про це довідуємося принагідно із Ставропигійської Хроніки. Під 1722 р. є згадка, що два монастирі ОО. Василіян із Скиту й Крехова заскаржили братство в маєткових справах перед єпископський суд. На таку поведінку черців літописець обурюється, що вони забули на вдячність для братства за його щедру допомогу тимже самим монастирям³).

Заходом міських братств були основані для школярів бурси. Вони являються великим добродійством для сільського елементу, що жадний знання напливав до міст і міг за малі гроші, а то й даром, найти удержання у такому інтернаті. Бурсаки підлягали безпосередньо учителяви, визначеному братством. Із сторони братства були назначені 2 провізори для справ шкільного характеру. Вони мали теж постійний нагляд над бурсою.

¹) F 126; арт. 8, 18, 19, F 348: арт. 11.

²) F 126; арт. 16, 17.

³) E 168; 1722—24 pp.

До них належало опікуватися самим будинком, щоби заховався у доброму стані, доставити в час паливо й харчі.

На внутрішні відносини такої бурси кидає дещо світла „Decretum reformationis Leopoliensis“. В ньому звертає єпископ братчикам увагу, що до нього доходять доволі часто скарги міщан на бурсаків, за їхні чималі пакости. Їхнім джерелом не пустота або зла воля у школярів, а скромний бурсацький харч. Тому й бурсаки промишляють при різних нагодах, не все навіть і в чесний спосіб, як заспокоїти голод. Треба отже давати учням обильніший і кращий харчунок. Щоби знову бурса мала на ті потреби нові приходи, дає єпископ таке зарядження: у церкві належить призначити одну пушку на видатки бурси. В торжественні свята мають самі учні збирати до неї жертви від вірних. Також від подзвонного та з інших оплат належить виділити одну третину на бурсу¹⁾.

Дещо точніші дані маємо про харчування учнів у Ставропігійській бурсі. До заряду сього заведення належало закупити на місці відповідні провіанти, коли вони були найбільш дешеві. Павпри мали знову що тижня зголошуватися у свого настоятеля й їм видавано кожному поосібно мучні страви (т. зв. *legominy*), дещо круп, сала, тощо. В інтернаті крім звичайних школярів виріжнювано співаків, фіртіяна, дзвонаря. Вони доставали не лише ліпший харч, але залежно ще від свого становища місячну грошеву платню²⁾. Такі назви, як фіртіян, дзвонар вказують, що в інтернаті вихід бурсаків на місто був обмежений і контрольований. Дзвона уживали здається як знаку на спільні практики чи то обов'язки. Виріжнювання співаків промовляє за існуванням хору. В часах володіння Австрії мала бурса Ставропігійського Інституту за завдання давати приют та виховання синам зубожілого гр.-кат. духовенства. Що тішилася вона в той час чималими симпатіями навіть серед чільного клиру, свідчить факт, що о. Пясецький, катедральний архидіакон і галицький офіціал, записує братству свій двір на передмістю Львова під тою умовиною, що будуть приймати дітей з його роду до братської бурси й дадуть їм тут належне виховання³⁾.

Іншою ділянкою харитативної праці братств були шпиталі та приюти для стариків. Тут находили приміщення люди тяжко хворі, врешті бездомні, що не мали де голови приклонити й не

¹⁾ F 123; Decretum reformationis Leopollensis.

F 168: 1750—51 pp.

³⁾ Петрушевичъ, Сводная Гал.-Русск. Лѣтопись, т. II, 378 ст, 1795 р.

були в силі самі на себе заробити. На приют складалася звичайно сільська чи міська хата, частіше ліпанка, рідше мурована. Це твердження піддержують видатки, записані по різних книгах, з такими заввагами: на глину, дерево до шпиталю. Замойський Синод ставить домагання, щоби в такому приюті чи шпиталі були бодай дві кімнати, а не приміщувано без розбору разом мужчин і жінок¹⁾). Видно, що під цим оглядом були різні домагання й Синод уважав за відповідне на те зареагувати.

Нагляд над шпиталями мало двох шпитальних дозорців. Вони часто ідентичні із шкільними. До них належала справа будинку, старання про поживу для хворих, паливо, тощо. Фонди, якими розпоряджали такі приюти, склалися з легацій і збірок. Самі старики, що знайшли приміщення в шпиталі, збирали жертви до призначеної пушки, стоячи при вході до церкви. Пушка мала колодку, а ключик зберігали в себе дозорці. Доходи із збірок мали покривати потреби виживлення приюту й опалу. Більші видатки, як загалом важніші справи, звязані з приютом, мали рішатися лише на сесі²⁾).

До вдержування порядку у приюті та до послуги хворим призначалося слугу, що за свій труд побирав від братства винагороду.

В доповнення ще до харитативної діяльності галицьких братств, слід додати, що вони як похоронні заведення займалися також похороненням даром бідаків, справляючи їм скромний, але згідний з християнськими вимогами похорон. Це мало передусім примінення у відношенні до тих, що найшли приміщення в братському шпиталі й тут покінчили своє життя. Для тих знову, що померли з голоду чи від студені зимовою порою, давало братство труну й оплачувало грабаря³⁾).

3 §. Культурно-освітня діяльність братств.

Братства були також протекторами шкіл. Отсю свою культурно-освітню діяльність трактували вони частинно під кутом виконання харитативної праці. Чейже подати неграмотній людині освіту, відчинити їй сим робом очі та поширити її виднокруг на питання життя, цеж до речі під моральним оглядом добре діло рівне з опікою над стариком чи там бідним⁴⁾).

¹⁾ Synodus Prov. in civitate Zamosclae, 138 p.

²⁾ F 126: арт. 12, 14 л. 7.

³⁾ F 124: 1750 p; F 126: арт. 14, 20; F 142: 1772 p., л. 39.

⁴⁾ М. Возняк, Історія української літератури. Львів 1921 p., т. II, 70 ст.

Та це ще не віддає нам достаточної дійсної причини повстання братських шкіл. Їх існування викликали далеко глибше йдучі потреби, витворені положенням нашої Церкви й народу. Ходило тут про виховання молоді в любові до рідного обряду й народу¹⁾. Чужі школи іншого обряду, віроісповідання, нації були поважною небезпекою затрати нашою молоддю свого національного обличчя, засимільовання, а в найкращому випадку пропажі для насчималого її відсотку. З другої знову сторони й Церква потребувала людей обізнаних з церковно-словянською мовою. Правда, до цієї роботи були покликані в першій мірі чернечі школи під зарядом ОО. Василіян. Та їхнє число зовсім ще не вистарчало. Коли йшло про те, щоби ширші круги наших вірних мали відповідне знання богослужбової мови, було треба далеко більше таких шкіл. Дальше самі братчики густо-часто не були письменні. Доказом цього то ставлення хрестиків під всякого роду довгими скриптами, себто значків, що дана особа зовсім не уміє писати. Життєвий досвід учив їх, як то тяжко неписьменному чоловікови дати собі раду в житті, як легко може він впасти жертвою обману. Тож не диво, що їхнім бажанням було дати бодай своїм дітям кращі умовини життя через відповідну освіту.

Ті всі причини разом взяті спричинили не лише повстання але й розвій братських шкіл. Сам шкільний будинок мало чим ріжнївся від звичайної сільської хати, хиба тим, що був нераз побитий гонтами та мав кахлеву піч замість звичайної груби²⁾. На чолі школи стояв бакаляр. На основі вимог „*Decretum reformationis*“ мали братчики добирати на те становище людину не лише з відповідним знанням, але й релігійну, чесну, таку що не лише вчила б, але й рівночасно своїм приміром виховувала б школярів.

На платню бакаляря йшла зовсім певно якась частина церковних доходів. На цьому тлі доходило нераз до непорозумінь з місцевим духовенством³⁾. „*Decretum reformationis*“ порішує ту справу в той спосіб, що ставить як норму: $\frac{1}{3}$ церковних доходів припадає учителеви⁴⁾.

Нагляд над школою виконувало братство через т. зв. шкільних дозорців або строїтелів чи там провізорів. Мова про них

1) F 348: арт. 20.

2) F 142: 1772 р. л. 16; 1775 р. л. 43; F 124: 1752 р.

3) F 168: 1722 24: „*Nauczyciel od najdawniejszych czasów miał prawo pobierać niektóre dochody cerkiewne, a mianowicie z ofiarek.*“

4) F 123: л. 8 і 9.

була вже вище. Їхні обов'язки супроти школи такі, як обов'язки супроти бурси й шпиталю. Замойський Синод поручає парохам і деканам, щоби учні відповідно до віку діставали вичерпуюче релігійне образование. Загалом повинно духовенство мати вгляд у шкільні справи¹⁾.

Коли мова про урвень братських шкіл, то він пересічно не переходив поза т. зв. нормальну школу. Тому за володіння Австрії зрівнано їх з тими останніми. Одинока школа львівської Ставропігії вчила на двох мовах, церковно-словянській та грецькій та давала своїм учням ширше та основніше образование. Їх можна прирівнати до типу гімназії, а в часах її розцвіту до свого роду університету. Чейже зпоміж її учеників виходили професори до других шкіл²⁾. Щойно під Арстрією, коли загально обмежено дещо Ставропігію в її правах, втратила вона свій загально-образуючий характер і зійшла до ролі обрядово-церковної школи³⁾. Цим і можемо собі пояснити, що її підчинено інспекторови австрійських нормальних шкіл.

В культурно-освітній ділянці має для нашого народу й Церкви великі заслуги львівська Ставропігія через видавничий рух своєї друкарні. Хроніст висловлюється в тій справі таким коротким, глибоко характеристичним реченням: „Wszystkie do służby bożej i nauki młodzieży potrzebne dzieła w Stauropegiji drukowane bywały“. Що під тими словами належить точніше розуміти, каже нам чимало список видань братства, предложений до потвердження королеви Августови III. та архівальний матеріал, зібраний Криловським⁴⁾. З них бачимо, що братська друкарня заспокоювала сталу потребу богослужебних книжок по наших церквах. Тож не диво, що у самому XVIII ст. діждалися деякі церковні книги, як євангелія, апостол, псалтира кількох своїх видань. Найбільший попит був на псалтиру. Її видавало братство за цілий час існування своєї друкарні 18 разів. Це ж вже поважне свідоцтво про видавничий братський рух. За псалтирю ідуть видання євангелія, апостола. Із шкільних підручників згадується про кількакратне видавання букваря й граматики церковно-словянської мови. Понадто друкувалися у братській друкарні приватні книжки. Загально отже треба прийняти, що друкарня все була в русі.

1) Synodus Provincialis in civitate Zamosclae, 119 p.

2) Папковъ, Братства, 96 ст.

3) Юбилейное издание, XX ст.

4) F 168: 1730 p., спір з еп. Ятанаслєм Шептицьким. — А. Ю. З. Р., ч. I, т. XII, 101—121 ст.

парі з друкарнею ішла торгівля виданими книжками. Для тих цілей була покликана братська книгарня. Та крім цього продавали книжки не лише через т. зв. „порядних“ чесних книгарів, але й по ярмарках по різних містах на території під Польщею. Маємо заховані згадки, що братчики кольпортували свої книги й видання також на території під Росією. Побут Петра Великого на галицьких землях в часі воєн із Шведами використали братчики у тому напрямі, що дістали від самого московського царя грамоту на звільнення їх від всяких оплат в часі перевозу книжок на територію Росії¹⁾.

Отже друкарня була сильною підпорою для братських доходів, а рівночасно причинювалася до зросту поваги й значіння братства.

Друкарнею завідували від братства 2 провізори. На ті становища добирали братчики людей дуже чесних, бо чималі доходи, які несла за собою друкарня, були великою спокусою до зловживань²⁾.

Для потреб своїх власних членів мала Ставропігія свою власну бібліотеку, доволі багату мераз в дорогоцінні й рідкі твори. Так в 1725-26 роках продають братчики грецькі книги в замін за церковні, багато прикрашені, ризи. Роблять те з тривоги, щоб комісія з латинського клиру не узнала ті книги за схизматичні й тому не засеквеструвала. А тоді не було б з них для братства ніякої користі³⁾.

Бібліотека побільшувалася через закупно нових книг та через видання своєї власної друкарні. Лучалося часом, що хтось записував свою власну бібліотеку. Таким жертводавцем для братства був о. Левінський. Він віддавав братству свою бібліотеку під тим услів'ям, що доки його життя, буде мати вступ до братської бібліотеки⁴⁾.

Бувало й так, що молоді доктори на доказ своєї прихильності до братства складали до його бібліотеки свої перші наукові праці. За XVIII ст. записав хроніст зовсім принагідно два такі факти⁵⁾.

Крім бібліотеки утримувало братство в себе свій власний архів. Ним покористовувалася королівська комісія в часі т. зв.

¹⁾ F 168: 1707 p.

²⁾ F 168: 1741 p, 1757 p.

³⁾ F 168: 1725—26 pp.

⁴⁾ F 168: 1750—51 pp.

⁵⁾ F 168: 1725, 1731 p.

спору за чернече духовенство й лише завдяки захованим тут дбайливо усім королівським грамотам вирішила справу в користь братства ¹⁾).

У висліді мусимо дійти до такого висновку: Ставропигія із своєю школою, друкарнею, книгарнею, бібліотекою, архівом являється як на ті часи дуже високо поставленою культурно-освітньою установою, у великій мірі по вимогам установи теперішнього часу.

4 §. Національний момент у діяльності братств.

Головною причиною поширення братського руху серед нашого міщанства на галицьких землях було те, що наше міщанство чулося упослідженим у всіх правах, було ставлене на другому чи там третьому пляні по інших національностях, Поляках і Вірменах. Одинцем не можна було такому становищі зарадити. Тому заходила потреба створення одного спільного фронту. Це ж було можна досягнути лише через відповідні організації, а братства мали під цим оглядом найкращі вигляди.

Ось так виступає в братствах національний елемент не в теперішньому слова значінні, викликаний не так свідомістю особної національної відрубності, як радше в обороні собі належних прав, прав українського міщанина.

Цей елемент не зникає у галицьких братствах і у XVIII ст. Найяскравіше виступає він у Львові, де людність була мішана більше як деінде.

Унія та зв'язані з нею обітвиці польських королів про зрівнання в правах обидвох національностей додали нашим братствам нових надій на перемогу. Та час минав, а поступовання магістрату супроти нашого міщанства не то що не покращало, але під багатьома зглядами ще погіршилося. Так зросли приміром податкові тягарі, а наших людей не допускали й на даліше ані до промислу, ані до торгівлі, ані магістратських нарад. Доки ще Ставропигія не була з'єдинена з Римом, годі було рушити справу вперед, коли всередині нашої Церкви не було єдності. Обітвиці короля, що наділить деяких братчиків — членів Ставропигії шляхотським гербом, не потрапили змінити в братстві ворожого наставлення до Унії²⁾. Щойно 1709 р. приніс у тому напрямі далеко йдучу зміну. З цим роком знайшлась Ставропи-

¹⁾ F 168: 1753—59 pp.

²⁾ Zubrzycki, Kronika miasta Lwowa, 464 str.

гія в гурті зєдинених братств. Але інакше було з королівськими обітницями на словах чи там на письмі, а інакше говорила дійсність. Навіть прислання Ставропігії для справ Унії нічим не причинилося до покращання долі нашого міщанства.

Зачав отже народ шемрати поміж собою, що зовсім безпосередньо покинув віру своїх батьків, бо з цього їм і так ніякого хісна. Львівський владика, Варлаам Шептицький, відчував повагу хвилини. Тому приступив сейчас до скликання всіх братств на нараду в храмі св. Юра, яке заняти їм становище до останніх справ. Вислідом цих нарад була постанова та кріпке рішення боронити своїх прав проти магістрату усякими засобами й з місця внести скаргу до суду. Тут вибрали рівнож комітет, зложений з трьох членів — братчиків Ствропігії, й поручено йому зайнятися ревно цілою справою, не шадити видатків, щоби лише гідно заступати справу українських громадян міста Львова. Усі видатки малося покрити тимчасово готівкою із ставропігійської каси. Інші братства зобов'язувалися звертати поволи Ставропігії визначену на кожне з них квоту на потреби процесу¹⁾.

Скоро магістрат довідався, що його заскаржено перед королівським судом, став дуже дошкулювати Українцям. Потрібно було йому грошей на процес, тому наложив на наших людей особний податок. І вийшло так, як слушно завважує хроніст: „*Że Rusini musieli dawać pieniądze na proces przeciwko sobie samym.*“ А коли цього не хотіли робити, то магістрат уживав до помочі залоги, замикав їхні склепи, опечатував склади з продуктами, пивниці, а то й вязнив визначніших.

Проти цього насильства апелювало братство до короля й гетьмана. Щойно тоді заказано магістратови таке поступовання під великою грошевою карою, а Українців звільнено від обов'язку вплачувати такі податки.

В 1713 р. прийшло до вироку в королівському ассесорському суді, що був для Українців корисний. Та друга сторона не так легко схотіла уступити, а зробила відклик до другої інстанції. Обидві сторони мусіли ставати перед т. зв. суд *relationum*. Та сим разом вигляди для братчиків на виграну зачали ставати чимраз то менші. З огляду на різні зовнішні причини справа стала проволікатися на нові цілі десятки літ. Треба було нового гроша, нових заходів, щоби справу рушити з місця. То ж сум

¹⁾ F 168: 1712 p.: „*Postanowiono zatem i oraz zaprzysiężono popierać swą sprawę ze wszelką usilnością przeciw magistratowi... przyrzekając, że wydatki wszelkie ze składek mieszkańców Rusinów Bractwu (Stauropigji) zwrócone zostaną.*“

і зневіра вступили в серця наших міщан, що здавалося були вже побідниками, а тут знову треба було зачинати справу з початку. Висловом тої розпуки є факт, що якимсь число нашого міщанства кидає Львів та переселяється до Камінія Подільського¹⁾. Але проминув поволи смуток. Холодний розум казав не піддаватися. Тому братство не улягло й, хоча справа коштувала його ще чимало труду, гроша, ходження, поїздок через повних майже 30 ліг, дїждалося таки вкінці в 1743 р. прихильного вироку. До Львова зіхала делегована особна комісія, проголосила декрет і наказала перевести вибір урядовців до магістрату. Тоді перший раз, як каже хроніст, від початку XVI ст. засіли Українці в львівському магістраті, як його виконавчі органи. Було їх всего 10. Та всетаки переломання свого роду норми, що з української народности ніхто не має доступу до нарад магістрату, було чималого значіння й віщувало нову побіду — зрівнання й у інших правах наших людей з другими народностями. Сподівання не завели. 1753 р. приніс ту радісну вістку, даючи нашим міщанам рівні права з іншими щодо торгівлі, промислу і т. п.²⁾

Так дістало наше міщанство в магістраті своїх заступників, що боронили його прав. Побіда братчиків була вислідом завзятої довготривалої але постійної боротьби, піддержуваної цілим нашим міщанством. Тому цей процес мусимо вчислити в світлу сторінку історії братств. Він являється доказом їхньої зрілої організованости.

Внески й заключення.

Коли стоїмо перед начеркненим вище образом діяльности братств на одній частині наших земель, себто в Галичині, мусимо в неодному змінити свій погляд на само поняття братства. Те слово густо-часто насуває нам на думку виключно свічкове братство, що цілу свою діяльність зводить лише до девоції. Давні братства, а між ними ще й ті з XVIII ст. не були такими організаціями. Вони мали великий вплив на ціле громадянське життя нашого народу, вели провід не лише в релігійному, але й політичному та економічному його житті. Правда, в ділянці церковних своїх впливів ішли вони нерез за далеко, стараючися взяти верх і над священством, що, розуміється, відбилося відемно на їхній історії, але рівночасно ті самі братства є великі своєю

¹⁾ Zubrzycki, Kronika miasta Lwowa, 481.

²⁾ F 168: 1741—1753 pp.

ідеєю, своєю всесторонньою працею. Під тим зглядом вони гідні наслідування й нічим не уступають теперішнім Марійським Дружинам, Світському Апостолятові, Католицькій Акції, а навіть можуть їм в дечому служити приміром. Розуміється, старі братські форми, що були прийшли враз з магдебурським правом, належать до пережитків, але основна думка, опанувати й релігійно впливати на усі ділянки життя нашого народу, відповідає великим словам папи Пія X: „Instaurare omnia in Christo“.

Вибрані питання (Analecta)

Круг духових зацікавлень українського священника на початку XIX. століття.

(На основі рукописної спадщини Степана Петрушевича).

I.

На життя українського передового духовенства на переломі XVIII. і XIX. ст., рівень його освіти, круг духових зацікавлень та суспільно-громадянського вироблення може кинути жмут світла письменська спадщина Степана Петрушевича. Початки її сягають ще „тьмавими мряками“ сповитих часів перед виступом Маркіяна Шашкевича, часів, коли передові українські громадяни в розпуці, безрадності й безсиллі опускали руки. „Борше Русь згине, ніж ми чим будемо“ — характеристичний вислів одного з тодішніх передових людей¹⁾.

Люди блудили, шукали стежок і доріг, щоби з густої темряви вибитися на ясне світло.

Шукав доріг і Степан Петрушевич. Вже як питомець львівської Духовної Семинарії виступив у 1799. р. із польським віршом у честь єпископа Миколи Скородинського в день його висвячення на львівського єпископа²⁾. Як студент теології видав два роки пізніше другий польський стих панегіричного характеру в честь професора теології на львівському університеті, Модеста Гриневецького³⁾. Є також вістка, що він передав редакції

¹⁾ Слова консисторського офіціала о. Левинського в листі до архідіякона о. Левинського у Варшаві з 1773. р.

Іван Заревич, Літературні стремління галицьких Русинів від 1772—1872. р. „Жите і слово“. Вістник літератури, історії і фольклору. Львів 1894, стор. 208.

²⁾ Głos ludu Ruskiego w dzień poświęcenia na biskupstwo grecko-katolickie lwowskie JW. Imci X. Mikołaja Skorodyńskiego, przez Stefana Pietruszewicza, Alumna grecko-katolickiego Generalnego Seminarium. Drukiem G. W. Wielmona. Lwów 1799. 4°.

Ів. Ем. Левицький, Галицько-руська бібліографія за роки 1772 до 1800. Львів 1902, Nr. 96.

³⁾ Wdzięczność Wielmożnemu i Najprzewielebniejszemu Imci Xiędzu Modestowi Hryniewieckiemu, Z. S. Bazylego S. T. Doktorowi i nauczycielowi P. O. Teologii Dogmatycznej zgromadzenia Teologicznego w Lwowskiej Wszechnicy Dziekanowi okazana przez Stefana Pietruszewicza, Alumna Generalnej Seminaryi Imieniem swoich współuczniów w dzień Imienin we Lwowie. Drukarnia G. W. Wielmona. Lwów 1801.

Ів. Ем. Левицький, op. cit., Nr. 1269.

львівського журналу „Lwówianin“ український текст вірші про смерть п. н. „Ruska pieśń o śmierci z wieku XVII.“, де її поміщено в латинській азбуці¹⁾.

Із інших його творів небагато досі появилося друком. Дещо видав сам автор, дещо пізніші дослідники.

У 1848. р., в часі гарячих українсько-польських спорів, видав Петрушевич під криптонімом два польські вірші: „Pieśń o marach Świętojurskich“ і „Groźba Orlika Białego...“²⁾. У 1857. р. вийшла друком у Львові його гарна збілочка народніх приповідок, що зберіглася також у ряді відписів, зладжених його рукою³⁾. В 1899. р. Іван Франко надрукував його комедію „Муж старий, жінка молода“⁴⁾; у 1908. р. помістив дещо з автографів Степана Петрушевича, що зберігаються в бібліотеці „Народнього Дому“, на сторінках „Вѣстник-а Народного Дому“ — Ф. Свистун, рік пізніше Михайло Возняк на сторінках „Записок Наук. Т-ва Шевченка“. У статті Ф. Свистуна крім польської сатири „Lwów nierozpany w R. 1789.“ та уривків із його польських записків релігійного характеру п. н. „Religia i modlitwa“ поміщено три українські віршові твори Ст. Петрушевича, а саме елегію „Жаль Руского Люду“, „Пѣснь родынн-у“ і байку „Мурашокъ и муха“⁵⁾. Незалежно опублікував дещо М. Возняк в додатку до своєї праці „Українські драматичні вистави в Галичині в першій половині XIX. століття“⁶⁾. Крім „Жалко Руского

1) Ф. Свистунъ, О. Стефанъ Петрушевичъ. „Вѣстникъ Народного Дома“. Львів 1908, стор. 167.

2) Pieśń o marach Świętojurskich. Przez M. D. napisana dnia 30. maja 1848. Wtór do tej pieśni przez Rusina napisano 31. maja 1848

Наголовок другого вірша: „Groźba Orlika Białego Świętojurskim małom i odpowiedź Ś.-jurskich mar“. — Ф. Свистун, ор. сит., стор. 167.

3) Іван Франко, Галицький „Москаль Чарівник“, Записки Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові, 1899, XXVII, стр. 5. Про приповідки Петрушевича згадує ще Франко в окремій примітці до студії І. Заревича: Літературні стремління галицьких Русинів від 1772 до 1872 р. Відносить їх запис приблизно до 1832. р. Згадує також про копії, з яких одна знаходиться в бібліотеці Оссолінських, дві в університетській у Львові, а одну закупив в антикварні Гельця варшавський збирач приповідок, Бернфельд („Жите і слово“, 1894, стр. 13). Збірку приповідок видруковано латинською азбукою в журналі „Przyjaciel domowy“, починаючи з 27. числом, п. н. „Przysłowia i przypowieści ludu ruskiego w Galicyi, zebrane przez S. P z Dobrzan“. Збірку попереджує вступна редакційна стаття про вартість приповідок і потребу їх записування.

4) Первописна опера „Мужъ старій, жѣнка молода“. „Домовая забавка въ едномъ дѣйствіи зъ громадзкихъ повѣстокъ уложена“. При цьому подано жмінку інформацій про життя і писання автора.

Іван Франко, як вище. ЗНТШ, 1899, XXVII, стор. 14—22.

5) Жаль Руского Люду за Ёго Императорскимъ Величествомъ Францомъ І, Цѣсаромъ Австрійскимъ, Царомъ Галицкимъ 1835. Року Мца Марта Оуоспшымъ.

У вірші „Пѣснь Родынная“ дає автор ідилічний образець приїзду дітей і внуків з нагоди його імянин та вислів батьківських почувань.

Вѣстникъ Народного Дома, 1908, стор. 177—178.

6) М. Возняк, Українські драматичні вистави, ор. с. ЗНТШ, LXXXVII—VIII, 1909.

Люду“ і „Пѣсн-і родинн-ої“ надруковані у Возняка два польські вірші Петрушевича: „Croczyść obżvnu, albo zrazek Sielanki 1862“ і „Wasył, Kiyło і Fedko. Ekloga Moskiewska“ та дві українські гуморески: „Ге“ (латинською азбукою) і „Дѣвка парубка проклинає“. Стільки з творів Степана Петрушевича вийшло досі друком.

II.

Вже ці друковані твори Ст. Петрушевича, що їх ми назвали, виявляють круг його зацікавлень. Займали його питання релігійного, політичного і громадянського життя і в парі з тим слідно в нього нахил до фольклору, що був у значній мірі впливом вдачі автора, схильного торкатися гумористичних тем.

Степан Петрушевич уродився як син пароха Нагорець Великих і куликівського декана, о. Григорія¹⁾, в 1772. р. Його молодість припадає на часи великих реформ Марії Тереси й Йосифа II. Теологічні студії відбував у часі існування „Руського Інституту“ („Studium Ruthenum“). По скінченні студій висвятив його 21. грудня 1802. р. львівський єпископ Микола Скородинський, що й звінчав його з донькою львівського горожанина, Марією Кайдер²⁾. В 1803. р. отримав адміністрацію, а в 1804. р. парохію в Добрянах стрийського повіту. В 1804. р. зівстав віце-деканом, а 1808. р. на основі декрету митрополита Антона Ангеловича деканом стрийського деканату і був ним поверх пятьдесять літ³⁾. В 1828. р. іменував його тодішній уряд членом комісії, що укладала ґрунтовий катастер для стрийської округи. З тієї нагоди уложив карту стрийської округи, яку переховував у себе його внук, парох Буська, о. Омелян Петрушевич, а яка згоріла в 1856. р.⁴⁾ В 1848. р. брав активну участь у народньому й політичному житті галицьких Українців. Помер у 1860. р. в Бе-

¹⁾ У бібліотеці Народнього Дому, у відділі прал. А. Петрушевича зберігається (ч. 51) його рукописний молитовник.

Ф. Свистун, як вище. „Вѣстникъ Нар. Дома“, 1908, стор. 96.

На листі о. Омеляна Петрушевича, пароха Буська, з дня 17. грудня 1900. р., що переховується в бібліотеці НТШ. у Львові (Архів. І. Франка, ч. 480) є ось така дописка Франка: „Батько Степана був Григорій, парох Нагорець великих, а дід Николай, парох Цетулі в перемиськ. А його син є Антін Петрушевич, канонік“.

²⁾ Антін Петрушевич, Дополненія къ сводной Галицко-русской Лѣтописи, ч. II. Львів 1897, стор. 14—15.

³⁾ Всі чотири номінаційні грамоти зберігаються разом із іншими особистими документами С. Петрушевича в бібліотеці Народнього Дому у Львові. Перша має дату 16. II. 1803, друга: 23. II. 1804, третя: 21. V. 1804, четверта: 5. III. 1808.

⁴⁾ Лист о. Омеляна Петрушевича до Івана Франка з дня 17. XII. 1900. р. Архів Франка, ч. 480, в бібліотеці НТШ. у Львові.

З цього листу дізнаємося також, що рівночасно переслав Омелян Петрушевич Франкові: „1. Родословн-у рода Петрушевичей, составлену Стефаномъ П.“; 2. Первописн-у оперетку „Мужь старий, жѣнка молода“; 3. „Людску повѣстку о св. Петрѣ“. В руках о. Омеляна зберігався ще під ту пору „Родаднік Ієкарскі“, писаний власноручно св. п. Дѣдомъ“.

режниці, у свого зятя о. Івана Покинського¹⁾). Перед смертю зладив завіщання, силою якого все рухоме майно²⁾ (нерухомого не мав) віддав незамужній доньці Розалії.

Іван Франко, оголошуючи текст комедії Степана Петрушевича „Муж старий, жінка молода“, в якій найшов тільки „малесенький талант“ автора, подав також наголовки пєс, що їх переписав своєю рукою Петрушевич³⁾, і впевнився, що як па-рох Добрян писав велику силу всякої всячини та що деякі теми до своїх писань черпав із устних народніх оповідань, але багато більше з чужих: польських і німецьких літературних дже-рел. Вістку, що її подав Франко, немовби деякі вірші Степана Петрушевича друкувала „Зоря галицька“ з 1848. р. спростував дослідник М. Возняк.

У своїй статті заповів І. Франко, що незадовго приступить до оголошення збірки українських писань Ст. Петрушевича, досі недрукованих.

III.

В архіві Івана Франка при бібліотеці Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові переховується вісім томів рукописних записок Степана Петрушевича, в які оправлено зшитки, що пов-ставали в різних порах⁴⁾). Крім цього зберігається там також зшиток із відписами деяких його писань, зладжений на дору-чення І. Франка, що задумував пустити в світ у першу чергу українські його писання⁵⁾).

Одна із збірок Ст. Петрушевича носить наголовок „Semi-lagujskie zabawy“ і дату: 1796. рік. Цей рік можна вважати початком його літературних занять. Зміст збірок дуже різnorod-ний. Є тут виписки найрізnorodнішого характеру з найрізnorodні-ших джерел; із творів клясичної літератури, польських, німець-ких, російських та французьких письменників та з різних жур-налів. Поруч віршів, статей та уривків релігійного, філософіч-ного та історичного характеру стрічаємо відписи статей на ак-

¹⁾ Там же, гл. також Возняк, *op. cit.*, стор. 29. Свистун подає на основі шематизму як дату смерті Степана Петрушевича 1859. рік. „Вїст-никъ Народного Дома“. 1908.

²⁾ Складалося воно з пари коней, худоби, десятиох пнів бджіл і ме-блів. Завіщання в бібліотеці Народнього Дому.

³⁾ Ось вони: „Intermezzo albo parafianin pierwszy raz w Berlinie, kome-
dya w pięciu aktach“,

„Czterdziestoletni kawaler, komedya w jednym akcie“,

„Dwóch rywalów albo iaki oyciec, taki syn, komedya w czterech aktach“,

„Dziedzictwo, komedya w jednym akcie“,

„Umarł i ożenił się, komedya w jednym akcie“,

„Powrót z Indyj albo rozumna kobieta, komedya w trzech aktach“.

⁴⁾ Наголовки збірок: 1. „Seminaryjskie zabawy“ (ч. 272); 2. „Забави“ (ч. 104); 3. „Różne Rzeczy“ (ч. 107); 4. „Różne Rzeczy“ (ч. 113); 5. „Zbieranina“ (ч. 252); 6. „Syntagma“ (ч. 255); 7. „Mieszanina“ (ч. 262); 8. „Komedye“ (ч. 63).

⁵⁾ З „теки С. Петрушевича“ (ч. 303).

туальні теми сучасного життя¹⁾, політичних віршів, спроби слівників, афоризми, епіграми, оповідання, анекдоти, гутірки (т. зв. „gawędy“) й оригінальні писання самого С. Петрушевича. Зокрема любувався Петрушевич у віршах гумористичного характеру, не раз дещо за свобідних (напр. „On i ona“, „Zazdrość“, „Seminaryjskie zabawy“) і в колючих сатирах як ось:

Wierszopis i mucha.

Czytał wierszopis wiersze, mucha go słuchała,
Wiele razy on przestał, więc mucha brząkała.
Cóż tam za licho brzęczy? — Ja to — rzecze mucha.
Brząkamy sobie wzajem, gdy nas nikt nie słucha²⁾.

Збірки переплітає автор подекуди українськими текстами в латинській і кириличній азбуці, між якими поруч із писаннями самого Перушевича находимо запис українських коломийок³⁾,

¹⁾ Такою є м. і. стаття „Panowie Polacy“, під якою уміщено підпис: „Leon Rusin“. Автор виступає в ній проти політичних польських комбінацій після надання конституції в Австрії. 1848 р.

²⁾ „Seminaryjskie Zabawy“ (ч. рукоп. 271, стр. 58). — Збірка п. н. „Różne Rzeczy“ містить ось яку дописку автора: „Co się komu podoba“. Автор звертається до читачів із словами: „Jeżeli nie masz nic lepszego do czynienia, możesz czytać, abyś nie próżnował“ і дає справді стільки хаотичного матеріялу, що є в чім вибирати. Характер збірок зілюструє низка наголовків: „Mąż żonie głowa“ (Seminar. zabawy, стр. 39); „Całuszek“ (вірш, там таки, стр. 46); „Ley, chłopcze, wino“ вірш (ст. 41); „Napoleons Worte“ (збірка „Mieszanina“ (рпк. ч. 262); „Charaktery narodów“; „Das Leben und die Sitten der Nationen in Europa“; „Szczęśliwość życia wiejskiego“; „Rozmiar czasu teraźniejszego“; „Mody“ „Małżeństwo szczęśliwe, sielanka z Naruszewicza“; „Hymn o Miłości Bliźniego“ z listu Ś. Pawła do Korynt. (z francuz. przetłóm.); „Pokarm koński“; „Odezwa królewicza szwedzkiego do Sasów“; гимн „Мирь, вамъ, братья“; „Nauka przy objęciu urzędu parocha i obowiązkach parocha i parafian“; „Sławne kobiety“; „Przeciw samoboystwa“; „Oda o Rosyi“ (Z Północney Pszczoły 1833/4); „Familia cesarza Francyi“; „Ueber die Beschwerden dieses Lebens“; „Kantata śpiewana w Rynku we Lwowie 1809. r.“; „Wyznanie Woltera przed śmiercią“; „Fortuno, ty kierujesz kołem“ (вірш); „Krakowiaki“; „List młodej mężatki do przyjaciółki“; „Galicjanie do swęgo Monarchy (18. marca 1848. r.“; „Tymotej, czyli Kazimierz Wielki we Lwowie“ (оповідання); „Słowo Bóg w sześćdziesiąt czterech językach“; „Piotr Wielki“; „O Metropolitach Ruskich“; „Książęta Halicycy“; „O księgach Cerkiewnych Ruskich“ (Wypis z czasopisma Niemieckiego, Wiedeńskiego „Oesterreichische Zeitschrift für Geschichts- und Staatskunde“ Nr. 86—88, r. 1836); „List Pontyjskiego Pilata“; історичні нариси поодиноких міст, а саме: Галича, Коломиї, Теремовлі, Самбора, Станиславова, Тернополя, Калуша, Снятина, Перемішля, Бережан, Жовкви, Заліщик, Золочева, Бучача; „Tani sposób ogrania się w zimie dla kawalerów“; „Trafne odpowiedzi“; „O całowaniu“; „Zmienność charakteru kobiet“; „Węch dzikiego człowieka“; „Piękne nóżki Paryżanek“; „Uroczystość w haremie“; „Jarmark Świętojurski we Lwowie“; „Syntagma“ і т. п. (рпк. „Zbieranina“ і „Różne rzeczy“ ч. 252 і 107) і „O mitologii ruskiej według podania ludu“ та „Unia“ (зі збірки „Syntagma“ — рпк. ч. 255). На вступі збірки „Syntagma“ находиться словничок, у якому автор виявляє польською мовою м. і. такі слова як „bazar; bohatyr; bóg; buncuz; buława; branka; burdiuk; czereda; hajdamaka; kołomyjki; kandyba; korowod; kurhanek; kulbaba; nahaj; nahajka; niewod; ostrow; opryszek; Perun; Podole; Pokucie; ratay; ruczaj; ruń; rozhovor; sioło; smerd; szuba; tyn; wataha“. Словничок має 128 сторінок.

³⁾ Є їх 16. Збірка „Różne rzeczy“; ч. 107, VII, у. 9.

думок Падури¹⁾ та творів інших сучасних письменників²⁾. У збірці, яку приготував до друку І. Франко, зібрані є в першу чергу українські писання Ст. Петрушевича, але покищо без якогось систематичного ладу³⁾. Інша збірка рукописів Ст. Петрушевича переховується в бібліотеці Народного Дому. Деякі інформації про ці рукописи подав уже Ф. Свистун. „Между его бумагами, — читаємо в його статті, — хранящимися въ библиотекѣ Народного Дома находится нѣсколько польскихъ поезій несомнѣнно плодовъ его оригинального творчества. Всѣ они лирическаго характера, основа же ихъ любовь, природа, житейская мудрость, идиллическая деревенская жизнь. На нихъ ображается влѣяніе классической римской поезіи, Шиллера и полской словесности начала XIX. вѣка“⁴⁾.

¹⁾ „Dumka ruska“ („Tiażko-tiażko w czużyni“ — ч. 107, у. 27, с. топ. 43—44); „Pieśń kozacka“ („Hej, kozacze, w bożij czas“! „Wże hołosyt w cerkwi dzwin“, ч. 107, VII, у. 27).

²⁾ Байки Антона Любовича п. н. „Jastrib i kury“ (ч. 107, у. 24, стор. 34—36) і Івана Гушалевича: „Пѣснь народна“ („Мир вам, братя“). Збірка ч. 262 („Mieszanina“).

³⁾ З польських його писань вийшли сюди: „Nauka przy obięciu urzędu parocha“; „Pieśń żołnierska, gdy Jan Sobieski w r. 1683. szedł z wojskiem pod Wiedeń“; „Podróż ze Lwowa do Mikłaszowa“.

⁴⁾ Віршовими творами, про які говорить Свистун, є „Pastuszek zdradzony“; „Do jabłoni“; „Staw Mikłaszowski“; „Do Maryni“; „Marność nad marnościami i wszystko marność“; „Obrót świata“; „Gołąb i wróbel“; „Kochanie urodzonych Elegantek“; „Do lwowskich piękności na wiosnę 1806. r.“; „Wiejskie życie“; „Te-sknica za spokojnością“; „Do Dorydy w maju“; „Uroczystość obżynek“ (останню надрукував Возняк, оп. cit, стор. 40—44)..

Понижче подаю список рукописів Степана Петрушевича, що переховуються в бібліотеці „Народного Дому“:

1. Prognostryki względem pogody i deszczu (14 листрів, 16°).
2. „Правило“ життя в німецькій мові (8 л. 16°).
3. Modlitwa.
4. Variae sententiae.
5. Zbiór miłośno-czułych wyrazów (4 л. 16°).
6. Польські поезії.
7. Листок із протоколу розпорядків консисторії і властей парохії в стрийським окрузі 1831—1833.
8. Peryodyczne tabele, które każdy paroch obowiązany odsyłać do urzędu Duchańskiego (sic) lub relacya lub pieniądze (1 л.).
9. Stary mąż i mloda żona — krotofila w jednym akcie 1849 г. napisana przez Stefana Pietruszewicza (12 л. 16°).
10. Жаль Руского Люду за Его Императорскимъ Величествомъ Францомъ І.
11. Piśń Rodynnaja.
12. Народні прокляття (двічі друкований вірш „Дѣвка парубка про-клинає“).
13. He! (вірш).
14. Пѣснь народная (1 л. fol.).
15. Князи галицкіи.
16. List Moszke Jankiela do litewskiego Pana (Talwosza Geldzilty, w roku 1812, gdy Polski Rząd pod Napoleonem chciał reformować Żydów ..). У звязку з тією запискою ширший історичний екскурс — Ф. Свистуна, оп. cit. „Вѣстникъ Народного Дома“, 1908, 192.
17. Lwów niepoznany w 1789. r.
18. Moje przedsięwzięcie do hr. Tytusa Dzieduszyckiego.
19. Поученія церковная (4°, 8 л.).

IV.

Оригінальні українські писання Степана Петрушевича, що їх находимо в різних його рукописних збірниках, можна з погляду на їх зміст і тематику поділити на ось які окремі групи: 1. вірші на теми побутові, громадянського й політичного життя; 2. вірші на теми релігійні й філософічні з моралізуючою основою; 3. байки; 4. вірші епіграматичного¹⁾ й гумористичного характеру; 5. драматичні писання. Окремо стоятиме читанка для дівчорі п. н. „Приятель малихъ дѣтей“. Отсей наскрізь формальний поділ послужить для кращої орієнтації в розгляді матеріялу.

І так між його творами першої групи вірш п. н. „Село Добрѣни“ присвячений описові села, в якому авторові доводилося бути довгі літа священиком. При цій нагоді дає автор деякі образці народнього побуту. Село гарне й веселе. Життя в ньому пливе спокійно, хоч серед постійної праці. Прийде весна, треба орати, сіяти. Потім приходить час сінокосіві жнив. Після того:

Осінь прийде, знов орати
Ідем в поле, засівати
Ту пшеницю, а там жито,
І скородим належито.

Прийде зима, — пора рубати дрова...

20. T. Padura i польські поезії (зш. 33. л. 4^о).
 21. O rodzajach, przyrądkowaniu i czasowaniu polskiem (16 л. 16^о).
 22. Wajki (16^о, 16 л.),
 23. Пѣснь во время св. Литургии.
 24. Moje zabawki (6 л., 16^о).
 25. Wyznanie wiary przez b-dacza prawdy (6 л., 8^о).
 26. Последное цѣлованіе (6 л., 8^о).
 27. O pisowni polskiej (6 л., 8^о).
 28. Kapłani pogańscy.
 29. Oucze nasz w różnych językach.
 30. Пѣснь Родинная (? л., 4).
 31. Katarzyna z Oliszewskich Dziukowska надає презенту на Голуботів
 - о. Михайлові Петрушевичеві 1. V. 1829.
 32. Два листки з польського підручника природи.
 33. O рієкności stroju, — okazałości.
 34. Польські стихи.
 35. Частина словника з обсягу грецько-римської мітології.
 36. Erotyka (2 л.).
 37. Die heitere Nacht (2 л.).
 38. Poezye — Ody — Epitaphium Josephi II 1790 ab Hungaro.
 39. Zolzy końskie.
- ¹⁾ У статті М. Зерова „Аполог в українській літературі XIX—XX в. епіграм поруч притчі і байки виступає як одна із трьох варіацій окремого літературного ж роду: апольогу“. Пор. байка і притча в українській літературі XIX—XX в. Вибір, стаття і примітки М. Зерова. „Література і мистецтво“. Харків-Київ 1931.

І так цілий рік працюєм,
 В нашій праці розкіш чуєм,
 Бога просим, би дав сили,
 Бисмо в щастю вільні жили ¹⁾.

Таку тиху ідилію українського села, в якому люди живуть тихим, щасливим життям, почувавши „розкіш у праці“ та вдоволення і радість із успіхів дівтори в школі, заколючує на думку автора тільки одне — горівка. Це й причиною, що в довшому діяльогу „Розмова о горѣвцѣ“ (1844) автор устами Сави накликає селян, щоби занехали пити горівку, бо наслідки її жахливі:

...Воробці свищуть в шопі, оборі,
 З голоду гинуть миші в коморі.
 В хаті нужда — Боже хрانی!
 Ще торічна стоїть дань.
 Діти голодні, простоволосі,
 Газда, газдиня голі і босі
 А що ще гірше тисячу рази,
 Душам погибель, Бога образа
 Куме, свате! От як стій
 Занежайте той напій.

Деколи доходять у тихомірне українське село тривожні вістки про якісь далекі заворушення, про різню, яку счинили мазури, але такі революційні факти осуджують наші селяни з усією рішучістю:

Що за сумління в проклятих мазурах!
 Мислити навіть, то вже збирає страх!
 Як же ся можна на пана поривати?
 Кто ж буде в селі порядок давати?

Правда, найшлася б може і в українському селі неодна причина виступу, але щоб тут могло скоїтися таке, як на заході скоїлося, мусів би прийти наказ ізгори, від монарха.

Війт говорить:

Саво! Не знаєш ти людської натури:
 Знайшлибся также в нас такі мазури.
 Або єдному окомон догорив,
 Же го на винне яблко нераз убив?
 На окомона знову дідич зваляє,
 А той зась з нами остро поступає.
 І так обидва свой інтерес мають,
 А нас невинних оба притискають.
 Заложивбимся, жеб не єдин пішов,
 Бо в таким разі і користь би знайшов.

¹⁾ Скрізь праволіс модернізуємо.

Гдиби нам слово з циркулу писнули,
 Всі би громади з циркулу рунули.
 А моя рада: святий спокою, гаразд з тобою.

Покищо треба тільки пильнувати, щоби не вешталися по селі ніякі зв'дуни, ніякі емісарі, щоби люди нікого не прини- мали і про все доносили урядові!) („Вѣтъ, Кврїло, Іванъ, Сава“ 1846).

В міру того, як доходять у село вістки про обмежування пан- щизняних повинностей, селяни що раз більше нетерпеливляться, але в парі з тим родяться у них нові надії на ласку монарха. Такі настрої виступають виразно в діяльогу: „Вѣтъ, Кврїло, Іванъ, Десятникъ“ (1847). Автор говорить, що люди сходяться до двора, бо приїхав комісар і має щось читати. Всі раді знати, що саме мають їм прочитати й питають про це десятника й війта, але вони нічого не знають. Вкінці дізнаються про деякі панщи- зняні полегші, але нетерпеливляться. Війт радить почекати:

Почкайте, люди! Треба зачекати.
 Монарха зачав згори іти надів,
 Бо він на панах щось злого зоглядів.
 Як ся справуєм, чи вірність тримаєм,
 Он надгородить нам тоє на(в)заєм.
 Видите: вперед дороги скасував,
 Потім заробні дні также наказав.
 Тепер дарує половину поля.
 Нарешті скаже: „Ото моя воля,
 Абисте були від панщини вільні,
 Бо тим ся стають народи сильні“.

Одначе селяни думають, що вже доволі намозолилися на те, щоби пани могли їздити купатися в чужі краї. Іван розвиває гарні пляни:

Я перший зачну інакше робити.
 Найперше мушу воли си купити,
 Віз также добрий і решта судини,
 То ми не буде лихої години.

Події з 1848. р. найшли відгомін у двох віршових творах Степана Петрушевича, а саме „День 2. листопада 1848. р.“ і „1848. годъ“.

У першому з них автор описує революційні події в 1848. р.:

Кто був у Львові, той знає страх
 Кождий тогди повторяв: ах.

Поставлено барикади, але вислід був такий, що мешканцям приказано зложити зброю, замкнено клуби, заборонено друк ча- сописів і проголошено воєнний стан:

¹⁾ Обидва діяльоги мають дату написання: перший, про горівку, — 1844. р., другий, про розрухи мазурів, — 1846. р.

І суд воєнний становиться,
Покіль місто не смириться.

У другому вірші („1848. годъ“) автор говорить про визвольні змагання народів. Французи, Італійці, Мадяри, Германи, вкінці Словяни:

Всі ся вхопили, кождий хоче встати,
Свою народність хоче повитати.

Але автор думає, що всі ці змагання ще передчасні... Все-таки вірить:

Вже недалеко двадцятого віка,
В той час ствердиться право чоловіка.

Як сильно відзивався в автора австрійський державний патріотизм, доказом цього „П'єснь охотниковъ“, у якій взиває українських жовнів, щоби боронили цісаря й державу:

Нуже, хлопці, ну же живо!
Тепер наше прийшло жниво.
Покажіте, як ся бити,
Край свій власний боронити.

Далі разом на врага!
І гукнімо гур! га! гур! га!

Покажімо світу явно,
Як Русини б'ються славно,
За цісаря, за слободу
Підем в огонь, підем в воду.

Нуже разом на врага,
Викрикаймо гур! га! гур! га!...

Деякі риси давнього побуту українського сільського духовенства можна віднайти у вірші „Давно і тепер“. Давно було на думку автора інакше. Була приязнь, були щирі відносини. Тепер нема вже давньої приязни й давньої щирости. Давно, бувало, священники зідуться на празник, підуть до церкви, дома посиляться тим, що Бог дав, і співають. Не знали карт. Тепер не так. Як тільки зідять, сідають до карт. Жінки-їмості сідають окремо. Всі вони недоладно одягнені. У Львові не бували, журналів не видали, про новий добір красок (синьо-жовта) не чували... Але не треба дивуватися:

...де ж они бувають?

Де двора нема, там о стрій не дбають.
В місті не була, а хоть і буває,
Продасть чим борше, до дому вертає...

Одна з них розказує — на зависть іншим, — що була у Львові на балі й танцювала коломийки аж до ранку. Потім розмова сходить на теми будня, сільських приносів:

І так з собою пані розмовляли,
Як ся втишили і позасипляли.

Тужною згадкою автор знову наvertsається до давніх часів:

Давно то було хлібонька доволі,
Було в коморі, було і в столі.
Тепер комора пуста, а в столі
Мож танцювати кождому до волі...

Давно священних господином звано,
Прістойне було імя тоє дано.
Жени їх господинова назвали,
Тепер зась пані імя модне дали...

Але автор не тратить надії, що вернуться давні часи:

Вернеся назад щира пріязнь може,
Облуда згине, просимо тя, Боже ¹⁾.

У віршах моралізуючого характеру автор розвондється широко над непостійністю людського щастя і хиткістю усіх життєвих цінностей („Щастя і цнота“; „Суета суетей і вся суета...“; „Свѣтъ непостоянній“), радить шукати щастя у чесному житті („Щастя і цнота“), в спокою совісти („Пожитокъ побожности, а шкодливіи дѣла“), в дібраному щасливому подружжі („Похвала доброй жены“) і вдоволятися тим, що кому Бог дає. Зокрема, коли селянин живе по його вказівкам, виходить чарівна ідилія:

Щасливий певне, хто мало жадає.
І тим доволен, що му Господь дає.
Он не задростить пронігди нікому,
То споживає, що має в свом дому.
Не лакомиться на різні присмаки:
На дикі звіри, ні заморські раки.
Що єго жінка єму наготує,
То він смачненько тим ся посилкує.
І здоров завше, лікара не знає.
Часом ся в чистій водици скупає.
Пильнує плуга, возів і худоби,
Аби не стратив пріязної доби.
Вчасне засіє, як пора настане,
Що в пору зробити, то все непогане.
Хліба дость має, сіна до нового,
Притім впоможе часто і бідного.
Єго жіночка, як перепеличка.
Красна, хороша, румяного личка.
В хаті порядно і чисто помито,
Діточки красні, вбрані належито,
Всюди загляне, пильнує города,
Аби на зиму була вся вигода.

¹⁾ „Забави“ (Арх, Франка. Ч. 104, стр. 118—121).

Корови доїть; сир, масло складає,
 Що збуде з дому, то решту продає.
 Прійде неділя, вбереса красненько,
 Хоть небогато, лиш завше чистенько:
 Юпочка ладна, горсет і спідниця,
 Словом сказати: гожа молодиця.
 Так устроєна разом з дігочками
 Іде до церкви, бо не можуть самі
 Єще ходити. Муж ззаду ступає,
 Діє небезпечно, перестерігає.
 Моляться Богу, ажеби прожили
 І свої діти, як жити, навчили.
 Щасливий, мовлю, той завше буває,
 Хто тим доволен, що му Господь дає.
 („Хто щасливій?“¹⁾).

У хвилинах щастя радить автор кермуватися розумом („Щастя і мудрость“), у хвилинах нещастя не тратити надії:

Бо не остатне вже сонце заходить,
 А по злій хвилі ясний день приходить.
 („Не трать надѣи“).

Вислів своїм релігійним почуванням дає автор у довшій вірші п. н. „Исповѣданіє вѣры“, при чому слідно в нього нехить до Риму:

Дражайшій ми луч від Твоєї правиці,
 Ніж ціле сонце від Римської столиці.

Дальшим родом літературної спадщини Степана Петрушевича є байки. Українських байок його зберіглося 42, деякі в подвійних текстах. Крім того стрічаємо декуди поруч українських також польські тексти його байок²⁾. При деяких текстах подає автор загально джерело: „з польського“, „з німецького“, при інших джерела не подано, хоч очевидний є нпр. і мотив і формальний вплив Красіцького в байці п. н. „Хлопчата і жаби“:

Коло озера
 Вногди звечера
 Хлопчата бігали,
 На жаби метали.
 Котра чоло виставляла,
 То каменьом в неї достала...³⁾

¹⁾ „Забави“, стор. 104—105.

²⁾ У бібліотеці Народного Дому є ще польські тексти байок: „Lis, wilk, i słowik“; „Chłop i żołędź“ без аналогічних українських текстів.

³⁾ У Красіцького:

„Kolo jeziora
 Z wieczora
 Chłopcy wkoło biegali
 I na żaby czuwały.
 Skoro która wypływała,
 Kamieniem w łeb dostawała“.

Так само у Красіцького зачерпнув С. Петрушевич подвійний вступ до байок. У Красіцького перший із в тупних віршів носить наголовок „Do dzieci“ і розпочинається від слів:

O wy, co wszystkie porzuciwszy względy,
Za cackiem bieżeć gotowi w zapędy...

У С. Петрушевича розпочинається все від слів:

Ви, що всі річи покидаєте,
А за дурнищев уганяєте,
За пустим вітром раді летіти,
Байки вам несуч, слухайте, діти...¹⁾

Другий „Wstęp do bajek“ розпочинається у Красіцького від слів:

Był młody, który życie wstrzemięźliwie pędził,

а кінчить словами:

Wszystko to może być prawdą, jednakże
ja to między bajki włożę...

У С. Петрушевича виглядає він ось як:

Був молоденький, котрий статочне жив,
Був і старенькій, не лаяв, ані льжив.
Був богач, котрий бідняків wspomagał,
Був автор, котрий славов ся потішав,
Був митар, не крав; швець, що не був піяк,
Лотр не ро(з)бивав, не хвалився вояк.
Був радця чесний, о собі забував,
Був римотворець, що нігди не змисляв.
Що то за байка? Все то могло бути
Правдою, — вложу межі баламути.

На наведених прикладах і на байці А. Б. В. (роля кутів у трикутнику) кінчиться вплив Красіцького. При 16 байках подає С. Петрушевич дописку „з німецького“, натомість при байці „Курка і сорока“ виразно застерігається, що вона оригінальна, додаючи дописку: „моя“. У своїх байках, спираючись зрештою на чужих взірцях, звертається Петрушевич вістрям сатири проти загальних недомагань людської вдачі та дає вказівки дуже загального характеру. Автор картає людей гордих²⁾, невдячних³⁾, хитрих⁴⁾, лакомих⁵⁾, облесних⁶⁾, кривдників⁷⁾; заохочує до праці⁸⁾, обовяз-

¹⁾ Байки С. Петрушевича. Архів Франка в бібл. НТШ. ч. 271.

²⁾ „Два мули и розбійники“.

³⁾ „Вужъ и ижъ“.

⁴⁾ „Лисъ и ракъ“.

⁵⁾ „Песь несе мясо черезъ воду“.

⁶⁾ „Паукъ и муха“.

⁷⁾ „Вовкъ и ягнятко“. — „Вовкъ на смертельнѣ постели“. — „Ястрябъ и ворона“.

⁸⁾ „Жыворонокъ“. — „Мурашокъ и муха“. — „Пчела и муха“.

ковости¹⁾; висміває легковірних²⁾ і легкодушних³⁾; велить бути вдоволеним із своєї долі⁴⁾, розумно користати з вольности⁵⁾, не цуратися свого роду⁶⁾, слухати старших⁷⁾.

В оригінальній байці С. Петрушевича п. н. „Курка і сорока“ оповідає автор, що в саді росла висока груша. На груші сорока вивела молоді, і що днини забирала курці курята. Хлопчина завважив це, приставив драбину, дістався до гнізда і скинув сорочата. Сорока полетіла із скаргою до яструба. Яструб перевів розправу і видав такий присуд:

Слухайте: декрет я вам повім:
Сорока діти стратила і хату,
Бере курят за велику страту, —
А я за таксу старую курку зім.

(„Курка и сорока...“ „Забави...“ Арх. Фр., ч. 104 і 171).

Без сумніву є тут натяки, коли не на політичні, так на суспільні обставини життя, на гірке положення найнижчих суспільних верств. Цікава є також байка С. Петрушевича п. н. „Сова і сокіл“ з уваги на різне її закінчення й у висліді на провідну її думку в двох рівнобіжних текстах: польським і українським. Фабула байки така: На одному дереві ночували разом сова і сокіл. В розмові із соколом скаржитись сова на свою долю. Є вдоволицею. Її дорогого мужа заманили лукаві сусіди до стодоли на миши, там його зловили і вбили і вбили. Вона лишилася як на леді при всій своїй вроді. Має маєток, має дім, гніздо, гарно вистелене, але доля її незавидна. Думає, що й він також самітний. Може б не погордив її коханням? Була вірна першому, буде й другому. На це відповідає сокіл у польському тексті:

Wartaś, pani, bydz szczęśliwa,
Młodaś, piękna, czuła, tkliwa.
Na wszystko chętnie przystanę zgoła,
Byleś mi tylko zrodziła sokola!
Bo ja szlachcic jestem z rodu,
Chcę bydz oycem tegoż rodu.

(„Sowa i Sokół“).

Натомість в українському тексті після відповіді сокола є ще відповідь сови:

Трудной річи вимагаєш,
То не можна заручати,

1) „Жебракъ и песь“.

2) „Воробецъ и сѣкора“. — „Лись и цапъ“. — „Паукъ и муха“. — „Крукъ и лись“.

3) „Хлопъ и заяць“.

4) „Два мули и розбійники“. — „Елень“. — „Коть повѣшеній“.

5) „Вольность“.

6) „Сова и соколь“.

7) „Коть, мышъ стара и молода“. — „Лапка на мыши“.

Бо ти добре о тім знаєш:
 Всі о свій рід мусять дбати,
 Кто ся родом свим цурає,
 Свого роду не кохає.

(„Сова и соколь“).

У слід за тим і провідна думка в обидвох текстах засадничо різна. Взагалі звязок байок С. Петрушевича з життям невеликий. Доволі неясні натяки на сучасні авторові обставини життя можна добачувати в отсих байках: „Вольность“, „Вужь и ижъ“, „Гора и долина“ (думка: не було б гори, колиб не долина), „Господарь и наймичка“ (не можна нарікати на працю робітників, бо не для себе працюють), „Курка и сорока“, „Молоть и решта начиня“, „Сова и соколь“¹⁾).

Але не все так поважно, як у байках, ставиться автор до життя і його проявів. Часто забавляється хибами й недомаганнями людської вдачі, підходить до них із легким посміхом і тоді замість глибшої ідейної сатири виходять із під його пера легкі гумористичні вірші іронічні, глумливі, їдкі, навіть цинічні. Автор забавляється тими, що клоняться перед „можлими“ („Наука“), що запиваються („Боязливій піякъ“, „Івань и Маруня“), що крадуть („Злодѣе“), сміється із скупих („На скупого“, „Скупій“), з непостійних жінок („Адамъ и Ева“, „Вдова“, „Щастя“), їх легких обичаїв („Кокетка“, „Дѣвка сама ся су ить“, „Катехизмъ“, „Стара дѣвка“), глузує з тих, що гоняться за грішми („Женихъ“), висміває недібрані подружжя („Мужъ жонатый“), шляхетські гордоші („Шляхтичъ“). Іншим разом, ідучи слідом Анакреонта, славить спів, жінки, вино та гуляще життя („Анакреонтикъ“, „Спѣвъ, вино, кобѣти“).

В деяких його епіграмах можна підмітити виразно безпосереднє джерело, як ось пр. у віршику „Розумній і дурень“, до якого зачерпнув помисл у Красіцького. У гіршах „Дѣвка парубка проклинає“ і „Святий Петро“²⁾ замітний вплив народніх проклять. Натомість не можна вважати впливом фольклористичних замилювань автора віршика „Ге“, бо автор виразно зазначає при паралельнім польськїм його тексті „z piemięskiego“. Степан Петрушевич намагався засадничо писати свої українські твори народньою мовою. „Такими словами — пише він у передмові до байок — написавемъ тїи байки, (якъ) въ нашомъ селѣ говорять, и мавемъ то задовольнѣня, жемъ кѣлка написалъ и хлопцямъ удѣл(и)въ, абыся напамять научили, (бо уже умѣють читати). Въ колко часъ потому що дословне мусѣвъ ми

¹⁾ Форма алегорії і зокрема байки була тоді дуже поширена. В річниках „Зорі галицької“, починаючи з 1848. р., стрічаємо часто вірші алегоричного і байкового характеру. Належать сюди байка „Вовкъ, Баранъ, Лисъ“ (автор: Никола з Николаєва — „Зоря галицька“, 1848, ч. 7), алегорія „Договоръ“ (автор Лука з Р. — „Зоря гал.“, 1848, ч. 29), „Лѣсъ дубина“ Григорія Боднаренка („Зоря гал.“, 1849, ст. 96), „Паукъ, Муха и Синиця“ (автор Е. Г. — „Зоря гал.“, 1849, ч. 43), „Гусак“ („Зоря г.“, 1849, ч. 67, стор. 401).

²⁾ Обидва вірші надруковані у Во з н я к а, op. cit., стор. 47 і 48.

говорити, чимъ много заставемъ задовольнимъ, бо волить байку говорити, якъ дармо часъ травити, зъ которой могся щось научити". Та сама причина, прихильність до дітвори, склонила С. Петрушевича зладити читанку для дітей п. н. „Приятель малихъ дѣтей“, у якій заохочує їх до ширости, правдомовности, пильности, вдячности, послуху батькам та наставникам, розбуджує серед них любов до Бога, до науки, до праці, поучує про сонце, про зорі, про землю, про людей, про звірята й рослини та велить бути милосердними для людей та звірят.

Велике замилювання виявив також С. Петрушевич у ділянці драматичної творчости. Про його живе захоплення драматичними творами свідчить не тільки песа „Мужъ старий, жѣнка молода“, що її надрукував Франко, як верзію „Москаля Чарівника“, але й ряд інших драматичних писань, що заховалися поміж його рукописами. Зпоміж них українською мовою написав тільки одну одноактову комедію п. н. „Розмова черезъ окно“. Одначе і провідним мотивом і загальним настроєм далека вона від українського життя.

Комедія побудована на такому мотиві: Поет Слимачок, автор трагедії „Етна і Везувій“, виїжджає на село і наймає кімнату у власника поверхового дому, Борсука. Борсук має гарну вихованицю, Мариню, яку в день стереже, вночі замикає, бо рад із нею одружитися. Але Марися кохає офіцера Мольвінського. Коли цей нічю підходить під її вікно, Слимачок із свого вікна чує їх розмову, дізнається про їх кохання, хитрощами зводить їх разом до однієї кімнати і хитрощами добуває згоду Борсука на їх подружжя. Комедія без глибшої основи, мало оригінальна в помислі й переведенні.

С. Петрушевич розпочав свою письменську діяльність наприкінці XVIII. ст. в польській мові панегіриками і віршами в роді „Podróż ze Lwowa do Miklaszowa“ (1799. р.). У добі літературного й національного пробудження галицьких Українців, починаючи від 30-их років минулого століття, писав також українською мовою. З тих часів походять також начерки його українських проповідей¹⁾, що їх зложив автор доволі приступною народньою мовою.

Цю зглядну чистоту мови можна вияснити подекуди тим, що Петрушевич підготовлявся до священничого звання в пору, коли на філософічному й теологічному факультетах львівського університету виклади відбувалися в українській мові.

Знайомість із творами Тимка Падури, що їх друковано в „Dziennik-u warszawsk-im“, „Tygodnik-u petersbursk-im“ і „Rozmaitościach lwowsk-их“, зацікавили його українською тематикою й поезією українського життя (доказом — ряд переписаних творів). Перші знову праці з поля української етнографії (збірники Вацлава з Олеська, 1833, записи колядок Ів. Вагилевича, 1833, „Ruskoje Wesile“ О. Лозинського, „Русалка Дністрова“,

¹⁾ Ф. Свистун, оп. cit. „Вѣстникъ Нар. Дома“ 1908.

приповідки Ількевича) звернули його увагу на усну людову творчість, що дала йому нові теми. Вкінці виступ Маркіяна Шашкевича, праця його наслідників, зрив галицьких Українців у 1848. р. завершили діло, втворили очі, устійнили повну свідомість національної приналежності.

Уся багата письменська спадщина Степана Петрушевича дуже характеристична і цікава для розуміння всіх труднощів і перепон, серед яких доводилося передовим одиницям українського народу устійнювати свій світогляд, доходити до свідомости своєї національної приналежності. Ці труднощі й перепони існували не тільки в обставинах сучасного українського життя: недостачі національної свідомости серед інтелігенції, недостачі своїх шкіл, преси, видавництв, але й також у тім збігу різних культурних і літературних впливів і течій, що йшли різними шляхами з різних джерел. Розглядаючи писання нашого автора, бачимо в них з одного боку сліди рідних традиційних письменницьких надбань і форм (панегірики, вірші на теми буденного життя, моралізуючі вірші, проповіді) — з другого відгомін класичних впливів (вірші, байки, епіграми з провідними їх мотивами: філософією Горация, апотеозою сільського життя Вергілія, мораллю Федра¹⁾), сліди начитання у творах німецьких, польських (Красіцький, Фредро, Падура) поетів і вкінці вплив нових українських письменників (Котляревський, Шашкевич). Всі ці впливи збігалися, спліталися, перехрещувалися, даючи у висліді сумішку в світогляді, на який поруч із основними засадами християнської етики складалися ще й давня поганська філософія з її радощами життя і свободолюбні кличі з доби раціоналізму.

Др. Володимир Радзикович.

¹⁾ Із Федра використав автор ось які байки: „Lupus et agnus“. — „Mali et latrones“. — „Cervus ad fontem“. — „Vulpis et corvus“. — „Vulpes et hircus“. — „Vulpis et uva“. — „Canis per fluvium carnem ferens“. — „Canis fidelis“. — „Aquila, Feles et Aper“. — „Pugna Murium“. — „Formica et Musca“. — Phaedri Augusti liber 4. Fabularum libri quinque. Leipzig 1827.

Огляди і оцінки (Conspectus et recensioni)

Prof. J. Bittremieux, De Heilige Maagd en moeder Gods Maria. Brussel 1935. Стр. 366. 8°.

L' introduction de la main du digne Evêque de Liège montre la Mariologie dans ses relations avec la dévotion mariale.

Mr. le Chanoine Bittremieux montre comment la Mariologie constitue bien une branche de la science théologique. Après la définition de la Maternité Divine suit le principe sur lequel se base la Coopération de Marie avec le Christ, fondée sur la Ste Ecriture, les Saints Pères et les Encycliques Papales. Mais, dit l' auteur, il faut nécessairement bien distinguer la Maternité Divine d' avec l'association de Marie au Christ Rédempteur. La Coopération de Marie dans l' oeuvre de la Rédemption nous amène forcément au co-mérite marial. Ici l' auteur nous parle de la possibilité des mérites de Marie pour l'humanité, du fait et de son degré de certitude.

La coopération mariale à l' oeuvre du Christ entraine pour la Vierge des relations exceptionnelles avec la Ste. Trinité.

Un dernier chapitre nous donne un aperçu général sur la mariologie contemporaine avec certains points relatifs à cette Doctrine encore en litige parmi les théologiens.

Une litte des auteurs cités et une table des matières facilitent l' étude d' un beau livre sorti de la plume du pieux Marialogue.

François van den Bosch.

Jean-G. Lossier, Le rôle social de l'art selon Proudhon. Librairie philosophique J. Vrin. T. I. Paris 1937. Стр. 204. 12°.

Автор у першій частині своєї докторської тези аналізує, а в другій частині оцінює книжку P. J. Proudhon'а п. н. „Du Principe de l'art et de sa destination sociale“. Прудон по своїм капітальнім творі „De la justice dans la Révolution et dans l'Église“ із 1856. р., за який засудили його на 3 роки в'язниці, утік до Бельгії. По своїм повороті назад до Франції в 1863. р., на прохання своїх однодумців, рішив написати студію про мистецтво. Вже при перших уступах цієї студії відчув, що це підприємтя понад його сили й тому полишив твір невикінченим. Щойно спадкоємці його літературного дорібку доповнили глави 7, 16,

19, 20, 21, 22, 23, 24, 25 на основі записок, що їх полишив покійний, та випустили твір друком в 1865. р.

Предметом критичних міркувань Прудона є малярство з першої половини XIX. ст. у Франції на основі поверховно проаналізованих картин Courbet'a. Лиш мимоходом доторкнув він архітектуру й красне письменство. Про музику, різьбарство навіть не згадав. Вже з підвищено бачимо, на якому бідному матеріалі побудував Прудон свої критичні погляди про суспільне завдання мистецтва взагалі.

J. G. Lossier виказує, що Прудон мав поверховне знання мистецьких творів навіть з того часу, до якого обмежує він свою студію. Історичні відомости про мистецтво в нього слабкі, апріорні. На кожному кроці пробивається у Прудона зусилля автодидакта, що тенденційно хоче боронити свої колективістичні відомі тези на основі різнородного та нашвидко нагромадженого матеріалу. Всежтаки незайвим буде запізнатися нам з неодною влучною заввагою Прудона про суспільне завдання мистецтва.

Мистець, на думку Прудона, повинен шукати глибокої інспірації у почутті тої функційної солідарности, що нею є ідеальна суспільність-анархічна, а ні в рабському притакуванні всеможній державі. Болюче бичує тих мистців-робітників, що творять ганебний лиш торг із своїх творів, бо такі мистці не є переняті благородною суспільною місією, але продукують виключно для мамони. Мистецтво находити свою силу в солідарності з іншими могутими суспільними почуваннями, напр. з релігією. „Історія мистецтва розвивається рівнобіжно з релігією: мистецтво повстає з нею, поділяє її судьбу, підноситься, спадає, відроджується, перетворюється з релігією“. Міністри, слуги релігійних обрядів, покористовуються мистецтвом, як засобом пропаганди, прозелітизму на шкоду народніх мас, „щоб обманювати павперизм мас престожем релігійних памятників“. Вплив Церкви, як і держави, є шкідливий для спонтанної творчости. Мистецтво не є незалежне! Гасло: „мистецтво лиш для мистецтва“ — є фалшиве. Не має справжнього виразу ідеалу в творі, якщо мистець не спрається на 2 підпорах всякої свободи: на справедливості й правді. Мистецтво вироджується зо суспільної збірности. Артист у своїй особовій свідомості переймає вплив психізму колективу. Його завданням є причинитися до поглиблення тої колективної свідомости, щоб тим робом допомогти поступові цивілізації.

Артист повинен вкорінюватися у середовище, в якому він родився, яке послідовно й найкраще знає, розуміє. Є це проблема мистецької централізації. Але не сміє він замикатися у своїм середовищі, лиш заодно пригледувати собі, що воно є частиною ширшої цілости, елементом загальної етики, іманентної свідомости тої доби, від давна вже віртуально вираженої. Всежтаки, як у політиці, так і в мистецтві, федералізм, відосереднення — децентралізація є конечною вимогою оригінального твору. Тоді лиш мистець справді є мистцем, якщо він уміє видобути із матеріалу істоти, що мають значіння, що живуть власним життям. Завданням мистця як найдалше усувати віддаль поміж красивим і корисним, убагороднювати працю, промисл, переняти ціле наше суспільне життя чимось мистецьким. „Ціле наше життя, наш слова, вчинки, навіть найпростіші, наше мешкання, все, що ми творимо, повинно бути націховане чимсь артистичним“. Мистецтво — це суспільна функція, яка має своє визначене місце в соціальнім організмі. Мистецтво повинно теж причинитись до повнішої інтеграції того суспільного організму. Всі суспільні чинности повинні координуватись у відношенню до спільної їм мети: все кращого розвою солідарности. А ціллю суспільности є невинний поступ в справедливості, свободі й гідності людини. Тому й мистець повинен передусім руководитись моралю, що ґрунтується на справедливості й гідності людини. Він пророк-речник Божих річей, публичний учитель, що

працює над вихованням і піднесенням людського роду. Мистець ділає на суспільність, а суспільність на мистця.

J. Lossier виказавши, як тісно Прудон пов'язує мистецтво із іншими проявами суспільного життя, переходить до порівняння прудонівського погляду на мистецтво з іншими теоріями на ту тему з XIX століття. І так:

1) Одні не вважають на суспільний характер мистецтва. Є це метафізичні або чисто психологічні концепції незалежного мистецтва німецьких і французьких романтиків Канта, Неокантіїців, Спенсера, Дюркгайма.

2) Інші підпорядковують мистецтво преріжним суспільним цілям, як ось: традиціональним, етично-релігійним, моральним, політичним, утилітаристичним, виховним, або вважають мистецтво лише чинністю суспільного життя: індивідуального і колективного (Кондорсет, де Бональд, де Местр, Сен-Сімон, А. Комт, Фур'єр, П. Лезу, Л. Блян, історичний матеріалізм К. Маркса, Гвійо, Еспінас, Тард, Ж. Сорель). В цьому порівнанні на жаль дуже короткому, не повному¹⁾, послідовно неточному зазначає автор, у якій мірі розвивалися ті напрямки в XIX ст., щоб тим краще зрозуміти, в якій мірі сам Прудон запозичив у попередників, своїх сучасників, та в якій мірі вплинув, часто несвідомо, на теоретиків мистецтва, що слідували по нім.

J. Lossier завважує все більш зростаючий напрям поглядів філософічних або суспільних у користь соціального завдання мистецтва. Прудонівська концепція являється в якійсь мірі осередком, синтезом інших проаналізованих теорій, з якої то синтези треба деякі погляди задержати, а інші без шкоди відкинути.

Завваги автора Lossier влучні. Поглядам Прудона протиставить він глибокі думки Paulhan'a, Sorel'a, Bergson'a, Dupréel'a-Lalo'a. Перестудіювавши його працю, краще розуміємо соціологію естетики взагалі, а особливо натуралістичного мистецтва у відношенні до революційного духа. Краще розуміємо той розвій артизму в напрямі суспільним, який переживаємо тепер, може й несвідомо. Повніше розуміємо ті велитенські, послідовні змагання цілої системи політичної, економічної, виховної деяких режимів (напр. СССР.), що змагають увесь світогляд людського духа скувати в кайдани матеріяльних законів.

Те все повинно стати мотивом для нас, католиків, щоб рішуче протиставити тому тиранському світоглядові Антихриста ясний, життєдайний світогляд Христової науки, благодати на полі соціяльним, політичним, економічним.

о. Володимир Маланчук, Ч.Н.І.

1. *Odoric de Pordenone, De Venise à Pékin au Moyen-Age.* Collection „Les Beaux Voyages d'autrefois“. P. Téqui. Paris 1937. Стр. XXVIII + 126. 16°.

2. *Abbè Emm. Legrand, Apôtres et Martyrs.* P. Téqui, Libraire-Editeur. Paris 1937. Стр. VIII + 292. 16°.

1. Італійський Францісканець, Блаженний Одох з Порденону, вибрався в 1296. р. з Венеції до Азії на велику місію

¹⁾ Розуміємо, що праці того роду пригтовляються нераз на швидку руку, та в несе сприяючих обставинах, і тому автор проминув таких соціологів та мистців німецьких, як Vierkandt'a, Ziegenfuss'a, Schering'a та неодного англійського естетика, які займають ся плястичним мистецтвом, літературою, соціологією музики, а вони прояснили б неодно питання із соціяльного завдання мистецтва.

мандрівку, що мала простягнутися майже аж до його смерті 1331. р. В часі тої довгої мандрівки, що нею змірив непроходимі азійські простори, дослівно вздовж і впоперек, він поробив собі деякі цікаві записки, яких видання у модерній французькій мові маємо саме в оцій книжечці.

Подібні записки з подорожі по Азії полишив і земляк Одориха Марко Польо, венецький купець, що безпосередно перед виїздом Одориха в далеку дорогу вернувся був до Венеції. Та Марко Польо дивився на відносини в Азії тільки оком торговця, економіста, політика та взагалі оком світської людини. Блаженний Одорих натомість, хоч і теж умів широко відчиненими очима вправного дослідника підмічувати найбільш характеристичні явища економічного й суспільного життя даних околиць, оцінював все бачене по місіонарському, тобто з точки погляду поширення Христової віри в Азії. Читаючи ті його прекрасні записки (деякими частинами не постидався б і найвибагливіший модерний репортаж) так і маємо вражіння, що тими записками бл. Одорих бажав розбудити на Заході зацікавлення далеким Сходом, хотів розпалити в багатьох серцях святий запал ставати в ряди Апостолів Азії. Під ту пору Азія стояла навстіж отворена для Христових місіонарів; вся вона (за винятком Сирії, Мезопотамії й Індії) опинилась упродовж тринадцятого століття під володінням татарських ханів, що до християнства ставились досить, подекуди навіть дуже прихильно.

Записки бл. Одориха в цьому виданні попереджені обширним і вченим вступом пера французького ерудита Рене Груссе (René Grousset).

Вкінці, як *pendant* до подорожі бл. Одориха з Венеції до Пекіну додано ще опис теж небуденної подорожі несторіанського еромонаха Равана Саума, Одорихового сучасника, що наприкінці тринадцятого століття, розпрощавшись сердечно з християнською громадою в Пекіні, вибрався як звичайний паломник на прощу до Єрусалиму, а вкінці як посол татарського хана опинивсь аж на заході Європи, пертракував з католицькими володарями Арагонії, Франції й Англії, і в присутності Папи відправляв східню Службу Божу і навіть заключив унію з Апостольським Престолом в імені перських Несторіан.

Взагалі ця невеличка книжечка кидає дуже ясний жмут світла на ту інтересну добу кінця XIII. й початку XIV. століття, коли від Дунаю аж по японське море, від сибірської тайги аж по діброви Тонкіну потомки Джінгісхана панували і такий лад уміли вдержати, що по безмежних просторах Азії такі купці, як Марко Польо, могли безпечно подорожувати, і місіонарі Христові, як бл. Одорих і багато інших, могли свобідно Христове Євангеліє проповідувати.

2. В цій книжці представлено заслуги й подвиги французького духовенства на полі католицьких місій продовж трьох століть від XVII. до XX. ст. Немов у калейдоскопі чергуються тут перед очима читача постаті визначніших французьких місіонарів, а між ними чимало справжніх великанів духа, героїв, апостолів і мучеників, як нпр. блаженний Іван Де Бребеф, що вславився своїм незрівняно геройським мучеництвом серед диких індіанських племен Гуронів і Ірокезів у півн. Канаді в XVII. столітті, й блаженний Август Шапделен, апостол і мученик Китаю з XIX. ст., і довгі ряди багатьох інших, що своїм потом і кровю зросили околиці північного бігуна, Канаду, Індії, Індокитай, Корею, Манджурію, Японію, Китай, Тибет і Африку.

Автор, родом Бретонець, пильно зазначає, що найбільш місіонарів вийшло з побожної католицької Бретонії. Він з великим пієтизмом накреслює їх світлі силуетки, та як гарячий французький патріот захоплюється славою своєї вітчизни, „la douce France“, що саме трудами, подвигами, потом і кровю своїх католицьких місіонарів по всіх кінцях світу заблистіла найшляхотнішим, найчистішим світлом.

о. Осип Корба, Ч. Н. І.

1. *O. Marian Pirożyński C. S. S. R., Stanisław Szczęch, Rocznik Statystyczny Kościoła Katolickiego w Polsce. Rok pierwszy 1937. Lublin — Uniwersytet 1938. Стр. 384. 8°.*

2. *Jean Dauvillier, Carlo de Clerq, Le mariage en droit canonique oriental. Paris 1936. Стр. XI + 238. 8°.*

1. Перший статистичний річник католицької Церкви в Польщі подає статистичні дати, що є угруповані в ось таких 13-ти розділах та одному додатку: 1) адміністративно-територіальний устрій; 2) населення; 3) єпархіальне духовенство; 4) мужеські чернечі згромадження; 5) жіночі чернечі згромадження; 6) шкільництво; 7) позашкільна освіта й культурне життя; 8) харитативна акція; 9) Католицька Акція; 10) релігійні організації; 11) християнські фахові союзи; 12) пласт; 13) віроісповідний бюджет Міністерства Віроісповідань, а в додатку: Поляки-католики за границею.

Є це статистичний річник кат. Церкви латинського обряду в Польщі, бо в ньому крім перших 5-ох розділів, що заторкують найзагальніше статистичні дати про два інші, чи як автори хочуть, три інші обряди (греко-католицький [греко-руські], вірменський та византійсько-словянський), зібрано дати лише про латинський обряд. Та все ж заголовок публікації: „Річник католицької Церкви латинського обряду в Польщі“ не в повні покривається із змістом та дійсністю, бо й в інших кат. обрядах Польщі існують і харитативна й католицька акція, релігійні організації, тощо. А в розділі „Позашкільна освіта й культурне життя“ зібрано дати виключно лише про польські, передусім чисто світські, установи, як „Polska Macierz Szkolna“, „Towarzystwo Szkoły Ludowej“, „Towarzystwo Czytelni Ludowych“.

На основі наведеного річника є в Польщі: 5 архієпархій та 16 єпархій (враз з військовою) латинського обряду, 1 архієпархія, 2 єпархії та Апостольська Адміністрація Лемківщини греко-католицького обряду й 1 архієпархія вірменського обряду. Католицька Церква в Польщі має: 456 деканатів та 5125 парохій латинського обряду, 128 деканатів та 1907 парохій греко-католицького обряду, 3 деканати та 8 парохій вірменського обряду і 1 деканат та 56 парохій византійсько-словянського обряду. Стан населення під віроісповідним оглядом з днем 9. XII. 1931. представляється у Польщі так: 20,670.100 католиків*латинського обряду, 3,336.200 греко-католиків, 3,762.500 православних, 835.200*евангеліків, 145.400 інших християн, 3,113.900 жидів, 6.800 інших нехристиян, 45.700 неозначених. Натомість приблизний стан населення Польщі під віроісповідним оглядом з 1. I. 1937. мав би представлятися так: 22,100.000 като-

ликів латинського обряду, 3,645.000 греко-католиків, 5.000 вірмен, 20.000 католиків византійсько-слов'янського обряду, 4,088.000 православних, 863.000 евангеліків, 3,320.000 жидів, 180.000 інших. Число греко-католиків є нестійне, бо обняті ним є лише греко-католики львівської, перемиської та станіславської епархій та Апостольської Адміністрації Лемківщини, натомість не є обняті тим числом всі греко-католики поза Галицькою Церковною Провінцією.

На 12. ст. наводиться 2. таблиця із заголовком „Ludność diecezji polskich obrządku łacińskiego“. Заголовок зовсім неточний, бо є там зібрані статистичні дані не лише католиків латинського обряду, але й греко-католиків, православних, евангеліків, жидів та інших, що з'ясовують чисельний стан тих поодиноких віроісповідних груп, які працюють ніяким чином не належать до польських епархій латинського обряду. Є це незгідне з дійсним станом. Незгідне воно передусім у відношенні до греко-католиків. Бо ось напр. до польської перемиської епархії латинського обряду мало б належати 1,211.000 католиків лат. обряду, 970.000 греко-католиків (опісля слідує дані про інші віроісповідання), або до польської львівської епархії латинського обряду 1,60.000 католиків латинського обряду, 2,316.000 греко-католиків. А це зовсім незгідне з дійсністю, бо на тих теренах мають греко-католики свої добре організовані та давні епархії і тому не належать до відомих польських епархій латинського обряду. Чи це звичайний недогляд, чи плянова тенденція? На всякий випадок, якщо авторам залежало тільки на тому, щоб з'ясувати пропорціональне відношення інших обрядів, чи віроісповідних груп до католиків латинського обряду, треба було дати інший заголовок таблиці, щоб непоінформованих не вводили в блуд.

Варто теж приглянутися статистиці зміни віроісповідного стану людности в Польщі в роках 1900—1931. В тому часі, починаючи від 1921. р., зазначається з одної сторони зривкова тенденція католиків латинського обряду, а з другої сторони зривкова тенденція стану греко-католиків. Той стан за статистичним річником представляється для католиків латинського обряду, греко-католиків та православних так:

1900 р.	55,6%	католиків лат. обр.	12,4%	гр.-кат.	14,2%	правосл.
1921 р.	63,9%	"	"	11,2%	"	10,5%
1931 р.	64,8%	"	"	10,5%	"	11,8%

Очевидно, що по т. зв. „ревіндикації“ та зривкова тенденція стану греко-католиків буде представлятися ще гірше.

Статистика епархіяльного духовенства представляється як слідує:

Латинський обряд	— 46	єпископів,	9,685	світських священників,	1,663	єромон.
Грек.-кат.	— 7	"	2,298	"	—	151
Вірмен.	— 1	"	21	"	—	—
Визант.-слов	— 1	"	39	"	—	31
Разом		55 єпископів,	12,643	світських священників,	1,845	єромон.

Стан чернецтва в Польщі з дня 1. I. 1937. такий:

А) Мужеські чини і згромадження:

Лат. обр.: 44 різні чини та згромадження, що мають разом 341 монастирів та 6,340 черців, між якими 1,663 священників, 2,141 клириків та 2.626 братів.
 Гр.-кат. обр.: 3 чини (Василіян, Студити, Редемптористи), що мають разом 32 монастирі та 609 черців (159 священників, 145 клириків, 305 братів).
 Виз.-слов. обр.: 6 чинів та згромаджень (між ними вичислені й станиці ОО. Василіян, Студитів та Редемптористів, що працюють на північно-західних українських землях), що мають разом 9 монастирів та 86 черців (31 священників, 30 клириків та 25 братів).
 В Польщі є всіх католицьких мужеських чинів та згромаджень 50, які мають 382 монастирів та 7,125 черців.

Б) Жіночі монаші згромадження:

Лат. обряд: 63 жіночі чернечі згромадження, що мають разом 1,686 монастирів та 16,820 сестер.

Гр.-кат. обряд: 8 жіночих чернечих згромаджень, що мають разом 139 монастирів та 1,060 сестер.

Вірменський обряд: 1 жіноче монаше згромадження, що має 1 монастир та 11 сестер.

Византійсько-слов'янський обряд: 3 жіночі згромадження, що мають разом 6 монастирів та 39 сестер.

Разом у Польщі є 75 жіночих чернечих згромаджень, 1.832 жіночих монастирів та 17.930 сестер.

Чернечі чини та згромадження латинського обряду в Польщі видають 57 різних часописів, переважно місячників. Найактивнішими під видавничим оглядом є Ісусівці, які видають 11 періодиків; з них „*Poslaniec Serca Jezusowego*“ мав з д. 1. I. 1937. тираж 130.000; Менші Брати, які видають 5 періодиків; Францішкани, які видають 1 денник та 3 місячники; з них денник „*Mały Dziennik*“ мав тиражу з д. 1. I. 1937 — 140 000, а місячник „*Rycerz N'epokalanej*“ 730.000, та Пальютини, що видають 4 періодики.

Цікавою є статистика Люблинського Католицького Університету, що має 60 членів Професорського Збору. Він має 4 факультети: теологічний, канонічний, правно-економічний та гуманістичний. Найслабше фреквентований є відділ теологічний, бо в ак. р. 1936/37 мав він заледви 9 слухачів, а найсильніше правно-економічний, який в тому ж році мав всіх слухачів 1033. Цікаве, що на тому католицькому університеті української народності слухачів не признається; так бодай виходить з 7. таблиці в розд. „Шкільництво“ на ст. 69, яка подає народність та віроісповідання слухачів на поодиноких факультетах. І так прим. на найбільше фреквентованім правно-економічнім відділі в ак. р. 1936/37 було 1002 слухачів польської народності, 5 московської народности та 26 інших (*inne*). Хто то є тих 26 інших слухачів, що не належать ані до польської ані до московської народности — годі було б пізнати, якщоб не рубрика віроісповідання, яка на тому ж правно-економічному відділі в ак. р. 1936/37 представляється: католиків латинського обряду 989 слухачів, греко-католиків 24, православних 17, інших 3. З тих 24 греко-католиків, коли не всі, то певно значно переважаюча скількість слухачів, подали свою народність за українську. Тому можна твердити, що рубрику „*inne*“ виповнюють передусім слухачі Українці. Це знаменне для Люблинського Католицького Університету, що для 5 слухачів правно-екон. відділу московської народности признає цілком слушно рубрику їхньої народности, натомість для щонайменше 20 слухачів Українців її не має та їх скриває під неозначеною рубрикою „*inne*“.

„Статистичний річник католицької Церкви в Польщі“, хоч не віддає повного образу життя та розвою католицької Церкви в Польщі, як вже вище було зазначено, все таки під оглядом інформативним не є позбавлений вартости. Належить сподіватися, що чергові статистичні річники католицької Церкви в Польщі дадуть повніший образ життя та розвою католицької Церкви в Польщі.

2. „Супружжя в східнім канонічнім праві“ це праця двох авторів, Довілія та Де Клерка. Коли взяти під увагу досить значну ріжнородність канонічної дисципліни східніх Церков, мимо спільної основи, на яку складаються правила перших христ'янських спільнот та перших Соборів, як теж до певної міри традиція, взята зі Старого Завіту, а вслід за тим ріжнородність ріжноромовних та нераз тяжко доступних джерел, врешті зріжничковання тої дисципліни серед поодиноких Церков, тоді стане виразистою трудність з'ясувати якслід східне церковне право відносно супружжя. Та всеж не є вона позбавлена вдячності теми для зацікавленого науковця. З огляду на те повища праця є милою не-

єподіванкою для кожного, що цікавиться тими питаннями. Є вона милою несподіванкою ще й тому, бо це важке завдання — з'ясувати східне супруже церковне право — розв'язано в тій праці вдоволяюче.

Працю попереджує вступне слово професора правничого факультету на університеті в Парижі, Гавриїла Ле Бра (Gabriel Le Bras). Свої загальні зауваги закінчує Ле Бра порівнянням супружого права східних Церков з таким же західної Церкви. Рівночасно додає він побажання та надію, що небаром на всіх великих університетах будуть створені катедри права східних Церков.

Сама праця складається з таких головних частей: 1) східні Церкви та джерела їх права; 2) творення супружого вузла; 3) розв'язання супружого вузла; 4) супружі перепони; 5) друге та слідуєчі супружжя. Працю кінчать загальні висновки та показчик імен осіб, місць та матерії. Всі ті частини треба було розробляти окремо для кожної відрубної східної Церкви. Через такий поділ читач прямо губиться у відносних постановках. Успішне використання тої вельми цікавої та солідної праці облекшило б читачеві коротке зіставлення при кінці 2-ої, 3-ої, 4-ої та 5-ої частини відносних правних інститутів поодиноких Церков. Цього браку ніяк не можуть заступити загальні висновки при кінці твору, що зясовують духа та тенденції канонічного права східних Церков.

З додатних прикмет праці треба передусім згадати використаний авторами обильний джерельний матеріал, між яким є джерела, що досі знаходяться лише в рукописах. Варте уваги є й те, що у праці підчеркнено вплив жидівського, музулманського, латинського та східне-церковного права всіх інших церковних груп при обговорюванню поодиноких правних інститутів супружжя окремих східних Церков.

Праця як цілість є цінним вкладом у літературу східного церковного права.

о. Др. Лев Глинка.

Ks. Leon Pawlina, Dymisorje w rozwoju historycznym. Tow. Nauk. Kat. Uniwersytetu. Lublin 1936. Стр. XI+147. 8°.

В кодексі канонічного права є точно очеркнені засади та приписи, що їх мають придержуватися єпископи при видаванню, а міряни та клирики в приймаванні відпусток (*litterae dimissoriales* — коротко — *dimissorium*) з одної епархії до другої. Забороняється висвячувати чужого кандидата без письмєнного чи усного дозволу єпископа-ординарія кандидата; а видавати такі відпустительні грамоти для мірян, клиру та звичайних єпископів має право лише їхній власний єпископ-ординарій, натомість для винятих єпископів вищі зверхники чину.

Є питання, чи в давньому передкодексовому церковному праві були якісь приписи щодо таких відпусток, а радше, як вони розвивались? Це питання поставив автор, щоб виказати актуальність тих приписів у всіх віках, як для клириків, так і для мірян.

Згідно з головними етапами розвою цих приписів ділить автор працю на три частини.

З самого вже початку Церква поділилась на: черців, клир та мірян. В перших віках черці ніколи не брали свячень, тому відносно тих нема жадних

приписів про відпустки. Зате майже всі Собори та синоди IV, V, та дальших століть нормують відпустки клириків, що були злучені з поодинокими Церквами, тому що їхній перехід від одного єпископа до другого приносив велику втрату для даної Церкви. Щоб одначе неробити особливих труднощів, якщо якийсь єпископ через якісь причини не міг свого клирика висвятити, міг тоді кандидат висвятитися у чужого єпископа за попередню згодою (письменною чи усною) власного єпископа.

Для мірян перших віків не було заборони брати свячення у чужого єпископа (не було означеного поняття власного єпископа для мірян). Виходило б, що мірянинові можна було брати свячення в якогонебудь єпископа, що був у злуці з Римом. Автор на підставі натяків деяких синодів (пр. в Ельвірі 305. р. 1 та на тій основі, що „з другої сторони нема жадної постанови ані закону, котрий дозволяв би святити чужих мірян“ — старається доказати, що відпустительні грамоти були тоді актуальні і для мірян, хоч між вченими (Гаспаррі, Ріганті, Sägmüller) втерлася була думка, що поняття власного єпископа для мірянина не існувало та що послідовно він міг святитись у кожного єпископа, що був у злуці з Римом.

На це вказувало б також те, що за незаховання тих приписів накладано на клириків кари. Щодо мірян нема навіть натяку на якісь кари.

Єпископ, що висвятив чужого клирика без відпустки, діставав відносно легку кару, напіннення, а то й виключення з гурту співєпископів. Тому дивно звучить строга кара екскомуніки, що її накладає собор халькедонський 451. р. не лише на єпископа, але й на клирика, що прийняв свячення. На думку автора це нічого іншого, як нинішня суспенза. Та здається, що, коли вже тоді була різниця в термінах між суспензою (напр. синоди в Орлеані, в Арлес) та екскомунікою, виходило б, що собор задля якихсь особливих обставин накладає так строгу кару. Які це були причини — автор не знає.

Отсі приписи перших віків, порозбивані по різних синодах, часто противорічні та непевні, збирають і дають напрям пізнішої систематизації в Декретах, що вводять вже ясно конечність відпустительних грамот як для клириків так мірян і черців. Вони означають їхню форму та зміст та подають кари за їх переступлення. Отсі засадничі приписи відносно відпустительних грамот, доповновані дальшими віками, входять в кодекс канонічного права, що ввів лише деякі модифікації.

Автор, з уваги на те, щоб його докторська праця мала не тільки теоретичне значення, в третій частині дає повний виклад приписів кодексу щодо цієї справи. Хоч автор мусів повторити неодноразово з попередніх частин, всеж сама праця скористала на практичності.

Перед нами немов переходить розвій канонічного права в своїй мініятурній частині, як також труднощі в його систематизації. З цілої праці ясно виходить, що кодекс — це не тільки норми для життя але й з життя.

Іван Задорожний.

Ks. Paweł Pałka, Uzupełnienie jurysdykcji w prawie kanonicznem. W-wo Tow. Nauk. Katol. Uniwersytetu Lubelskiego. Lublin 1936. Str. X + 172. 8°.

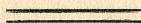
Темою цієї праці є обговорення одної з канонічних інституцій, т. зв. доповнення юрисдикції. Ціллю її є зазнайти вірних з приписами Церкви в справі розумного приміювання засади „Supplet Ecclesia.“

В першій частині своєї праці обговорює автор поняття церковної юрисдикції взагалі, її поділ і способи набуття, а опісля переходить до обгово-

рення поняття самого доповнення юрисдикції та його обсягу. В другій частині займається автор передусім генезою тої інституції, виводячи її родовід з римського права. Опісля подає начерк її історичного розвитку в передкодексовому праві. В кінці в третій частині переводить автор основну аналізу 209. канону кодексу канонічного права, що остаточно оформив згадану інституцію. Зокрема ж присвячує більше уваги інтерпретації загального блуду, сумніву і їх ролі при доповненню юрисдикції, а вкінці вказує коротко на вимоги гідного користання з добродійств 209. канону.

З огляду на мету, яку собі автор поставив, праця написана приступно і проглядно, бодай у тій частині, що обговорює суть справи. В цей спосіб сама праця набирає релефности. Спірні місця узасаднені влучними та переконливими доказами, що їх черпає автор із самих джерел. В інтерпретації випадків доповнення юрисдикції, себто загального блуду й сумніву, держиться автор лагіднішої опінії. Своє становище узасаднює він зовсім слушно тим, що такою є і тенденція законодавця, а саме злагіднити дисципліни. Прецінь самій Церкві залежить на тому, щоб число неважних актів з рації браку юрисдикції у служителя зменшити до мінімум.

Лев Куленій.

Всячина — хроніка (Varia — chronica)

Кардинал Тіссеран став членом Французької Академії „des inscriptions et belles lettres“ у Парижі. Ця Академія є частиною славного французького „Institut de France“, до якого належать тільки найвизначніші наукові сили. Іменування Кардинала Тіссерана, Секретаря св. Конгрегації для Східньої Церкви, членом так високо-наукового Інституту свідчить про те, що Східня Церква має у Римі гідного й достойного представника-керманіча. Кардинал Тіссеран є знавцем Сходу. Знає східні мови: старослов'янську, сирійську, арабську, єврейську, етіопську, коптійську, арменську й інші. Знає теж східню палеографію, церковну старину, східні літургії, історію, патрольоґію і т. п. Своїми науковими працями роз'яснив багато питань про історичний початок деяких східніх Церков. Віднайшов і відчитав багато вартісних арабських, сирійських, етіопських, грецьких і латинських написів і текстів. Писав теж про східні літургії. З області сходознавства видобув також декілька важних причинків для біблійних наук. Його відкриття й видання етіопського манускрипту „Дорога до неба Ісаїї“ і „Кодексу Zuquiensis“ це вартісні здобутки на полі біблійних наук. Своє знання про Схід набував Кардинал Тіссеран довгими й пильними студіями вже від молодости, а також практично, різними поїздками до східніх осередків і докладним зазнайомленням із східніми манускриптами Ватиканської Бібліотеки, де перед своїм Кардиналатом був пропрефектом. Як пропрефект Ватиканської Бібліотеки прислужився для неї тим, що впорядкував східні манускрипти відповідно до наймодерніших вимог. Крім широкого знання східніх наук, Кардинал Тіссеран належить теж до найвизначніших біблістів-знавців св. Письма й є іменованим предсідником „Папської Комісії для Біблійних Студій“.

† **Архієпископ Др. Йосиф Теофіль Теодорович.** В дні 12. XII. 1938. р. помер в 73. р. життя вірменський Архієпископ у Львові — Др. Йосиф Теофіль Теодорович. Покійний уродився в Живачеві на Покутті. Гімназійні студії покінчив у Станиславові, богословські в Чернівцях і Львові. Від 1887—1897. був сотрудником у Станиславові, опісля парохом в Бережанах. Звідсіля, по єпископських свяченнях, обняв архієпископську катедру вірменського обряду у Львові.

З літературної спадщини покійного слід підмітити ось такі важніші праці:

Mnie żyć jest Chrystus. Medytacje. Poznań 1919.

Okruchy ewangeliczne. Medytacje. Lwów 1923.

Na przelomie. Zbiór kazań. Poznań 1923.

Od Betleem do Nazaretu. Poznań 1932.

Zjawiska mistyczne i ich tłumaczenia. Włocławek 1932.

Konnereuth im Lichte der Mystik und Psychologie. Salzburg 1936.

Od Jahwy do Mesjasza. Poznań 1936.

Herold Chrystusa na tle epoki. Poznań 1937.

† Проф. Др. Степан Смаль-Стоцький. В дні 17. серпня 1938. р. помер у Празі Проф. Др. Смаль-Стоцький, визначний український фільольог, що в ділянці української слявістики втворив свою школу учнів, з яких Др. Константин Чехович обняв катедру словянської й української фільольогії на Б. Академії.

Покійний уродився 8. I. 1859. р. в Немолові, радехівського повіту. До гімназії ходив у Львові, де й зложив іспит зрілості в 1879. р. Університетські студії відбув у Чернівцях та Відні, де й докторизувався, а опісля габілітувався на доцента словянської фільольогії. В 1885. р. обняв катедру української мови й письменства на університеті в Чернівцях. Підчас свого побуту там же редагував „Буковину“ й Руську Раду“. В 1892. р. став послом до буковинського Сойму, а в 1911. р. до австрійського парламенту. По упадку австрійської держави став послом З. У. Н. Р. у Празі. По зорганізуванні Українського Університету у Празі обняв катедру українського мовознавства.

З важнішої наукової спадщини слід підмітити такі:

Neben den Inhalt des Codex Hankensteinianus. Wien 1886. Стр. 91. 8°.
Minovitätstotum n der von K. K. Bukowiner Landesschulrathe.
Czernowitz 1887. Стр. 56. 8°.

Über die Wirkungen der Analogie in der Deklination des Kleinerussischen. „Archiv für Slavische Philologie“. XI. Band. Стр. 58-76. 8°.

Ruthenische Grammatik. Berlin 1913. Стр. 139. 16°.

Грамматика руської мови. Відень 1914. Стр. 202. 8°.

Т. Шевченко. Інтерпретації. Праці Укр. Н. Інституту, т. XXV. Варшава 1934. Стр. 237 + III. 8°.

Студії до укр. граматики, II (1927); III (1927); IV (1928); V (1929); VII-VIII (1930).

Українська мова в Свіській Україні. Праці Укр. Наук. Інституту, т. XXXIV. Варшава. Стр. 271 + I. 8°.

† О. Др. Бернард Бартман умер 1. серпня ц. р. Побожність, пильність, постійні наукові студії, живе зрозуміння та пристосування догматики до практичного душпастирства, а також поглиблення й поширення богословської науки, це були головні прикмети й задачі цього вченого професора падернборської Академії. Вже від молодости шукав він правих доріг. Уродився 26. V. 1860. р. в Мадфельд коло Брільон. В 1880. р. скінчив учи-

тельський семінар в Бірен і впродовж наступних двох років учительвав. Покинувши вчительське звання, приготувався до гімназійної матури і здав її в гуманістичній гімназії 1884. р. По богословських студіях в Мінстері, Вірцбургу, Айхштат і Падерборні був висвячений на священника 19. III. 1888. р. і душпастирював та вчив релігії в Гам і Дортмунд через десять років. Ця душпастирська праця витиснула своє знамя на цілій пізнішій його творчості. В часі свого душпастирювання підготовлявся до докторату з богословії і на основі дисертації „Св. Павло і св. Яков про оправдання“ осягнув ступень доктора богословії в Тібінському університеті 1896. р. Два роки пісніше покликаний на професора догматики в паденборській Академії, повнив цей уряд до кінця свогого трудолюбного життя. В своїх викладах був живий, інтересней, ясний, а при тім джерельний і безпристрасний в полеміці, яку вважав маловартісною¹⁾. Користувався історичною метою, бо вважав, що в сьогоднішніх позитивістично наставлених часах треба позитивно висвітляти правди віри. Твердження противників, „що колись в історії були правди католицької віри інші як сьогодні“, можна успішно збити тільки позитивними свідцтвами св. Письма, св. Отців і Вселенських Соборів. Маючи головно це на увазі, він написав в цьому дусі свій найголовніший твір „Підручник догматики“, який розійшовся в багатьох виданнях. Догматику о. Бартмана переклав на українську мову о. др. Ст. Юрик — яка лежить в рукописі. За весь час своєї творчости Бартман ставився з застереженням до схолястичного підходу в богословії, передусім такого, що, занедбуючи історію, грався поняттями. Такий підхід називав безплідною „Begriffsspielelei“ і добачував там скритий номіналізм. Одначе з великим признанням, а навіть з пієтизмом відносився він до св. Томи. Любив ядерність і короткість його висловів, які впрост протиставляться модерній говірливості й неясности деяких авторів, що хоча уживають багато гарних слів, одначе нераз не можна віднайти їхньої думки і по перечитанні цілої сторінки. О. Бартман полишив богословській літературі декілька своїх наукових праць, а душпастирям живий приклад апостольської трудолюбивости і зрозуміння для богословії в проповідництві. Його книжки: „Життя ласки християнина“, „Ісус Христос“, „Марія в світлі віри й побожности“, „Провидіння“ і „Чистилище“, це найпрístupніше, а при тому джерельне проповідання християнських правд найширшому загалови. Він любив особливіше св. Апостола Павла і св. Августина — і наслідував їх. В. Й. П.

Замкнення Богословського Виділу на Інсбруцькому Університеті. Державний німецький Комісар у Відні, Пляттнер, декретом з 20. VII. 1938. р. замкнув Богословський Виділ Інсбруцького Університету. Цей Виділ повстав у 1857. р. Продовж 81 літ викладали на ньому з початку світські священники, опісля

¹⁾ В. Bartmann, Die Religionswissenschaft der Gegenwart in Selbstdarstellungen. Leipzig 1927, ст. 35: Alles veraltet und macht neuen Formen Platz; warum soll die unselige, öde, unfruchtbare Polemik verewlgt werden?“

ОО. Ісусівці, з яких деякі на полі філософічних і богословських дисциплін перейшли з повним признанням до історії. Гордощами того ж Виділу була катедра догматики, поставлена дійсно на дуже високому науковому рівні. 24 тисяч слухачів цього ж Виділу це найкраща його оцінка. Не диво, що Інсбрук водно манів до себе чужинців (між ними чимало Українців), які находили сердечне приняття так у „Collegium Maximum“, як теж від 1911. року в „Canisianum“, що його оснував відомий Р. Гофман.

По знесенню державною владою Виділу зальцбурський архієпископ, що є рівночасно Апост. Адміністра ором інсбруцької Адміністратури, оснував „Pontificia Facultas Theologica“, приміщуючи його в „Canisianum“, і „Pont. Facultas Philosophica“ в „Collegium Maximum“. Св. Отець надав обом Виділам право надавати всі академічні ступні. Слід було сподіватися, що „Canisianum“ і на майбутнє буде сповняти ту важну місію у виховуванні молодого клиру та збереже свій міжнародний характер, одначе в останнім часі влада сконфіскувала „Canisianum“.

Східній Інститут у Римі. Щоб зазнакомити більше Захід про духовне життя і богословію Сходу, а також щоб практично підготовляти шлях до зєдинення Церков, оснував Папа Венедикт XV. 1927. р. в Римі Східній Інститут. Цей Інститут має досліджувати східню Церкву, її історію, культуру богословію, обряди, містику, мистецтво, літературу. Папа Пій XI. передав провід у цьому Інституті ОО. Ісусівцям в 1932. р. Студії в Інституті тривають три роки. Інститут має теж право надавати докторські ступні. Перший ступень-бакалявреат обіймає ці предмети, що обовязують і тих, котрі не здають бакалявреату, а саме: порівняльну богословію, науку про церковну старину, патрльоґію, історію византійської й російської Церкви, розвій східньої літургії, східню аскезу і канонічне право східньої Церкви. В другому і третьому році студій можна здавати ступнево ліценціят і докторат, але вже з довільно вибраної області: з богословії, історії Церкви, літургії або канонічного права. Інститут має велику й дібрану бібліотеку, що числить понад 61000 томів.

Зїзд польських богословів. Представники і прихильники польського богословського наукового світу зіхалися ц. р. в Кракові. Вони розправляли на наукові та виховні теми впродовж трьох днів, від 30. VIII. — 1. IX. Обговорюваний матеріал був широкий і актуальний. Праці Зїзду виконувано на загальних наукових і організаційних сходах, а також в секціях: догматичній, біблійній, моральній, гомілетичній, аскетичній, літургичній, педагогічній, пасторальній, правничій, історичній, філософічній і суспільній. Виголошено багато докладів на пленумі, а головно в секціях, видвигнуто питання злуки Польського Богословського Товариства зо Стоваришенням (звйонзек) Богословських Інститутів в одне товариство: „Стоваришення (звйонзек) Польських Богословів“ і зроблено багато висновків. Пляни поширення філософічних і богословських видань і більший їхній вплив на життя зійшли в дискусії до цього, що треба підготовити польського чи-

гача до вже існуючих, видань змінити напр. „Газету Косьцельну“ на душпастирський часопис, а „Ното Dei“ поширити на аскетичу й містику. З висновків можна б зазначити отсі: Догматична секція поставила постулат, щоб у наукових працях узгляднювати польських богословів XVI. ст. і порівняльну богословію Сходу (про зазнайомпювання з богословією Сходу на богословських польських виділах не сказано нічого). Душпастирська секція вислала до Маршала Смігло-Ридза й польських Єпископів резолюції про збільшення клясичних і гуманістичних ліцеїв, мотивуючи це так: „Зібрані в Кракові на спільному зїзді члени П. Б. Т. і Ст. Б. І. стверджують, що з огляду на новий устрій середнього шкільництва маліє з року на рік доплив до духовних семинарій і тому душпастирські станиці на східніх кресах загрожені, що з певністю не є побажане для добра краю, тому просять“ і т. д.; Суспільна секція поставила вимогу видання підручника Католицької Акції для богословських виділів, та філософічна-підручника філософії, що послужив би теж і світській інтелігенції. Аскетична секція домагається, щоб бодай в однім університеті отворено катедру польської гатіографії. Зїзд візвав польських істориків і правників, щоб науковими працями зрегабілітували в очах суспільства королеву Ядвигу. Інші постуляти, пляни й висновки різних секцій є поміщені в „Атенеум Капланське“ (том 42, зш. 2, ст. 177—186).

Книжки й часописи (I. Libri et II. ephemerides)

I

Звіт з діяльності Ради Товариства: „Захист ім. Митроп. Андрея гр. Шептицького для сиріт“ у Львові за перше 20-ліття (1918—1938). Накладом Товариства. Львів 1938. Ст. 28. 8^о.

Звіт з діяльності Земельного Банку Гіпотечного, Акційної Спілки у Львові. За діловий рік 1937. Накладом Земельного Банку Гіпотечного С. А. у Львові. Львів 1938. 4^о.

З минулого. Збірник. Том I. Праці Українського Наукового Інституту. Том XLVIII. Серія історична, книга 7. Варшава 1938. Ст. 157. 8^о.

Календар Місіонаря. 1939. Річник XXXVI. Зладив *о. К. Полішко ЧСВВ*. Видавництво і Друкарня ОО. Василіян у Жовкві. 1938. Ст. 140. 8^о.

Календар Голосу Спасителя і Альманах Ювілею Хрещення України. На 1939. р. Печатня „Голосу Спасителя“. Йорктон, Саск. 1938. Ст. 157. 8^о.

Марійський Ювілейний Календар-Альманах: „О спомагай нас Діво Маріє...“ На 1939. Р. Б. Річник I. Опрацював *о. В. В. В. ЧНІ*. Накладом Архидієцтва Божої Матері Неустаючої Помочі. Львів 1938. Ст. 135. 8^о.

Мазепа. Збірник. Том I. Праці Українського Наукового Інституту. Том XLVI. Серія історична, книга 5. Варшава 1938. Ст. 160. 8^о.

Молебен до Господа Нашого Ісуса Христа й Пресвятої Богородиці. З українським перекладом. Видавництво і Друкарня ОО. Василіян. Жовква 1937. Ст. 40. 16^о.

Науковий Збірник Товариства „Просвіта“ в Ужгороді. Світлій пам'яті *о. каноніка і протоєрея Д-ра Василя Гаджеги* посвячує Літературно-Науковий Відділ за редакцією: *А. Волошина, Д-ра І. Панькевича, Д-ра Вол. Бірчака*. Річник XIII—XIV. Друкарня ОО. Василіян в Ужгороді 1938. Ст. 170. 8^о.

Пацлавська Кальварія. Накладом Видавництва „Криниця“ в Перемишлі при „Українському Бескиді“. Перемишль 1938. Ст. 127. 16^о.

* **Побожні пісні-молитви 950-ліття охрещення Руси-України.** Накладом видавництва „Церква і Нарід“. Кремянець Р. Б. 1938. Ст. 4. 8^о.

* **Церква — Ваша Мама.** Накладом видавництва „Церква і Нарід“. Кремянець Р. Б. 1938. Ст. 10. 16^о.

* **Чому св. Київ не святкує 950-ліття свого охрещення?** Накладом видавництва „Церква і Нарід“. Кремянець 1938. Р. Б. Ст. 16. 16^о.

*) Книжки й часописи зазначені зізвездкою є некатоліцькими теологічними виданнями.

* **Що дав Володимир Великий українському народові.** Накладом видавництва „Церква і Нарід“. Крем'янець Р. Б. 1938. Ст. 16. 16⁰.

Гайворонський М. О.: Служба Божа. Б-дур. На мішаний хор. Видавництво і Друкарня Ч. Св. В. В. у Жовкві. 1938. Ст. 54. 4⁰.

Др. Грицай О.: Нерозгадана Сфінкс. Львів 1938. Ст. 39. 16⁰.

Далекий Остап: Антихрист у наступі. Християнська Книжка ч. 7. Видавництво „Мета“. Львів 1938. Ст. 32. 16⁰.

о. Ст. Демко: Якова жертва. Повесть з часів побуту Бого-чоловіка на землі. Видавництво „Криниця“. Перемишль 1938. Ст. 63. 16⁰.

о. Ю. Дзерович: Катихизи для першої і другої класи вселюдних шкіл. Праці Гр.-Кат. Богословської Академії у Львові, виходять під проводом о. проф. Др. Йосифа Сліпого. Том XX—XXI. Львів 1938. Ст. 223. 8⁰.

о. Дороцький Михайло: Садочок українських католицьких Святих. Видавництво й Друкарня ОО. Василян. Жовква 1938. Ст. 164. 16⁰.

о. М. Кабовець ЧСВВ.: Велика Реформа Чина Св. В. В. 1882. Р. Частина четверта. Видавництво ЧСВВ. в Жовкві. Жовква 1938. Ст. 499. 8⁰.

о. Др. Г. Костельник: Правда про стигматичку Евстахію Бохняк. (Письмо до Митрополичого Ординаріату). Львів 1938. Ст. 70. 8⁰.

Кравців Богдан: Дон Кіхот в Альказарі. Львів 1938. Ст. 94. 8⁰.

Курніта Теодор: Отець із золотим серцем. „Моя Книжечка“ — Бібліотечка для дітей. 6 кн. Накладом Видавництва „Наш Приятель“. Львів 1938. Ст. 29. 16⁰.

о. Лежогубський Теодозій: Проповіди та промови. Том I. Виписк III. Видавництво ЧСВВ. у Жовкві. 1938. Ст. 259—443. 8⁰.

Лотоцький Антін: Левада Пречистої. Марійські легенди. Друкарня й Видавництво ОО. Василян. Жовква 1938. Ст. 117. 16⁰.

о. Луб Ісидор ЧСВВ.: Про Святе Письмо. Бібліотека Релігійної Освіти ч. 21. Видавництво й Друкарня ОО. Василян. Жовква 1938. Ст. 32. 16⁰.

о. Марісюк Маркіян ЧСВВ.: Клерикали й клерикалізм. Бібліотека Релігійної Освіти ч. 22. Друкарня ОО. Василян у Жовкві. 1938. Ст. 32. 16⁰.

Проф. Огієнко І.: Наймичка. Поема Тараса Шевченка з мовними поясненнями. „Бібліотека Рідної Мови“ ч. 9. 1938. Друкарня ОО. Василян у Жовкві. Ст. 32. 16⁰.

Проф. Др. Огієнко Іван: Складня української мови. Частина друга: Головні й пояснювальні члени речення. „Бібліотека Рідної Мови“ ч. 10. 1938. Друкарня ОО. Василян у Жовкві. Ст. 239. 16⁰.

о. Попадюк Василь: Програний заклад. Сценічний образ в чотирьох діях. Бібліотека Релігійної Драми ч. 19. Видавництво й Друкарня ЧСВВ. Жовква 1938. Ст. 41. 8⁰.

* *Протоієрей Михайл Тучемський*: Життя й діяльність Святого Рівноапостольського Князя Володимира та охрещення при ньому Русі-України. Накладом видавництва „Церква і Нарід“. Крем'янець Р. Б. 1938. Ст. 31. 8⁰.

Сайлер-Шлезель: Наслідкування Марії. З німецького зладив М. Ф. ЧСВВ. Друкарня і Видавництво ОО. Василян. Жовква 1938. Ст. 116. 16⁰.

о. Схрейверс Йосиф Ч. Н. Ізб.: Христове послання до свого священика. Реколекційні розваги. Перекл. з франц. о. Маланюка Ч. Н. Ізб. Аске-

тична Бібліотека Гр.-Кат. Духов. Семинарії у Львові. Виходить під проводом о. Ректора Д-ра Йосифа Сліпого. Том VII. Львів 1938. Ст. 151. 16°.

o. *Цевровський Віктор*: **Чувайте**. Про сектанство. Накладом Комітету будови церкви в Брахівці. Львів 1938. Ст. 47. 16°.

Чернець М.: **Обережно з вогнем!** Часть перша. Католицькі Читання ч. 14. Друкарня і Видавництво ОО. Василян. Жовква 1938. Ст. 20. 16°.

Чернець М.: **Обережно з вогнем!** Часть друга. Католицькі Читання ч. 15. Друкарня і Видавництво ОО. Василян. Жовква 1838. Ст. 24. 16°.

Швед Борис: **Поліщуки**. Повість. I частина. „Українська Бібліотека“ ч. 67. Львів 1938. Ст. 128. 16°.

o. *Штокалко Павло*: **Вінець Святих**. Видавництво „Криниця“ в Перемишлі при „Українським Бескиди“. Перемишль 1937. Ст. 63. 16°.

Acta Primi Congressus — Zagrebiae 25—29 Sept. 1935. Collectanea Franciscana Slavica. Acta congressuum professorum complectentia. Vol. I. Sibenici (Šibenik in Jugoslavia). 1937. Ст. XXIV + 621. 8°.

Kalendarz Rycerza Niepokalanej 1939. Niepokalanowo. Ст. 96. 8°.

Bézuiller Lucien: **Alfred Soussia.** (Instituteur) 1863—1933. Aux maîtres chrétiens. Lyon 1938. Ст. 176. 16°.

Dr. F. Grivec: **Kristus v Cirkvi.** Ze slovinštiny přeložil Fr. Švehlák. V Olomouci. 1938. Ст. 202. 8°.

Jehlicka François: **André Hlinka à la conférence de la paix de Paris.** Genève 1938. Ст. 19. 9°.

L'abbé Ladomersky Nicolas: **Une histoire du dogme de la Rédemption.** Etude sur l'exposé du Russe J. Orfanitsky. Librairie Lecoffre. J. Gabalda et Cie, Éditeurs. Paris 1937. Ст. X + 176. 8°.

Dr. Lösch Stephan D.: **Die Anfänge der Tübinger Theologischen Quartalschrift (1819—1831).** Gedenkgabe zum 100. Todestag Joh. Ad. Möhlers. Bader'sche Verlagsbuchhandlung. Rottenburg a. N. 1938. Ст. VIII + 130. 8°.

Pradel Henri: **Les Lectures des Jeunes.** Éditions Téqui. Paris 1938. Ст. VII + 219. 16°.

Prince d'Altoro Colonna de Stigliano: **Responsabilités Maçonniques.** P. Lethielleux, Éditeur. Paris 1937. Ст. 203. 16°.

Ks. Dr. Smoczyński Józef: **Świątobliwy sługa boży Stanisław Hozjusz.** Nakładem Funduszu Hozjańskiego. Pełpin 1938. Ст. 54. 16°.

Spindeler Aloysius D. Dr.: **Cur Verbum caro factum?** Das Motiv der Menschwerdung und das Verhältnis der Erlösung zur Menschwerdung Gottes in den christologischen Glaubenskämpfen des vierten und fünften Jahrhunderts. Forschungen zur Christlichen Literatur und Dogmengeschichte. XVIII. Band. 2. Heft. Paderborn 1938. Ст. 162. 8°.

Ks. Dr. Świtalski Brunon C. SS. R.: **Neoplatonizm a etyka św. Augustyna.** Tom pierwszy: Plotyn a etyka św. Augustyna. Warszawskie Studia Teologiczne 16. Nakładem Polskiego Towarzystwa Teologicznego w Warszawie. 1938. Ст. XXIV + 123. 8°.

Tarján Edmond et Fall André: **Hongrois, Slovaques et Ruthènes dans la vallée danubienne.** Imprimerie de la Cour Boy. Hong. S. A. V. Hornyánszky. Budapest 1938. Ст. 61. 8°.

P. Wagner Alexander O. F. M.: **Biblisches Beispielllexikon.** Erste Lieferung. Verlegt bei Ferdinand Schönigh. Paderborn 1938. Ст. 767. 8°.

Wunderle Georg D. Dr. Prof.: Zur Psychologie der Stigmatisation. Der erste Versuch einer zusammenhängenden Darstellung im Lichte der neuen Religionspsychologie. Paderborn 1938. Ст. 95. 8^о.

Życzyński Henryk: Twórczość Karola Huberta Rostworowskiego. Nauka — Filozofia — Religia. Tom 15. Lublin — Uniwersytet. Towarzystwo Wiedzy Chrześcijańskiej. Ogólnego zbioru tom 41. 1938. Ст. 64. 16^о.

II

Дзвони. Львів (Японська 7).

1938. Ч. 6. *І. Папіні*: Всі зложили обітницю. *О. Гук*: Пять кроків. *Г. Костельник*: Розмови з Христом. *Р. Лащенко*: Кобзарі і лірники у Великій Україні. *В. Залозецький*: Мистецькі пам'ятки в Долині. *Ю. Косач*: Донкіхотова місія і М. Унамуно. *о. Ф. Шнірабо*: Фільософія терпіння. *Генер. Інст. Катол. Акції*: Основи католицького виховання. Рецензії. З преси і книжок. Нові книжки.

1938. Ч. 7—8. *Г. Костельник*: Розмови з Христом. *Проф. М. Чубатий*: 950 літ християнства в Україні. *Ф. В. Ферстер*: Христос і новітна душа. *Ю. Ліпа*: Київ, Вічне Місто. *П. Ісайв*: Післяслово до „Предка“ Н. Королевої. З преси і журналів. З редакційного листування. Книжки.

1938. Ч. 9. *Ю. Ліпа*: Чаклун із хутора. *В. Королів-Старий*: На могилу Достойної Людини. *Г. Костельник*: Розмови з Христом. Рецензії і т. д.

1938. Ч. 10. *Ю. Ліпа*: Чаклун із хутора. *К. Бобикевич*: Корнило Устиянович. *Др. К. Чехович*: Наукові заслуги Ст. Смаль-Стоцького. *О. Ф. Мукерман Ч. О. О. І.*: Динаміка без стриму (перекл. М. К.). *Н. Кочубей і Р. Метельський*: Альфа і омега його життєвого твору (пам'яті В. Липинського). *М. К.*: Маріян Здзеховський. *М. Демкович-Добрянський*: З приводу призначення України. Хроніка і т. д.

Добрий Пастир. Станиславів (Перацького 11).

1937. Ч. 3. *о. Йоан Лікі Ч. С. В. В.*: Завдання Католицької Акції. *Мр. Стефан Гарнавецький*: Новітне виховання і релігія. На вибрані теми. Душп. питання і випадки. Хроніка. Бібліографія.

1938. Ч. 4. *о. Лікі Йоан Ч. С. В. В.*: Завдання Католицької Акції (Докінчення). *о. О. Н.*: Праця катихита над вихованням дозріваючої молоді. На вибрані теми. Душпаст. питання й випадки. Хроніка. Бібліографія і т. д.

* Духовна Стража. Сомбор.

1938. Број 2. Одломци из тумачења посланице коринчними. *Грешни Григорије*: Зашто се код нас скрачују богослужења. *Архимандрит Стефан (Илжич)*: Хришчанство и социјална консолидација. *Монах Хелијил*: О царству божјем. *Ј. Арндт*: Звичај црквене песме код првобитних хришчана. *Архим. Стефан*: Духовни див недавне прошлости. *Архим. Дионисије (Микович)*: Митрофан Бан (наставак). Наше невоље. Из монашке челије. Белешке. Преглед црквеног и монастирског живота. Книжевност.

1938. Број 3. *Монах Хелијил*: Подвиг јуродства и његов значај. *Маринко М. Весин*: Хришчанство као једина могућност за спас Европе. *Прота Ненад Барачки*: Може ли се укалупити наше осмогласно појање. *Јеродакон Георгије*: Манастир Дреновац у Петрограду. *Архимандрит Дионисије (Микович)*: Митрофан Бан (наставак). Белешке и т. д.

Нива. Львів (Коперника 36).

1938. Ч. 6. *о. П. Хомин*: Евхаристійний Конгрес в Будапешті. *о. В. Дурбак*: Літургічний рух. *Б. Казимира*: Що таке ЖОК? *о. Др. Г. Костельник*: Проблема чуда. *о. І. Ратич*: о. Вільгель Піхлер. Відозви й комуникати і т. д.

1938. Ч. 7—8. о. В. Дурбак: Літургичний рух. о. Др. А. Ішан: Розвал Церкви на Радянщині. о. А. Лошній: П'ятьдесятниця в річнім уставі нашої Церкви. Ю. Я. Бабій: Вістки про священників Долинщини та Калущини в т. зв. Метриці рукоположених Єпископа Йосифа Шумлянського. о. Ю. Дзерович: Велике подзвінне. о. Ч. Я.: Кат. Акція і суспільно-політичне питання. о. Др. Г. Костельник: Проблема чуда. З голосів преси і т. д.

1938. Ч. 9. М-р. Р. Дурбак: Митрополит Лев Кишка, як церковний письменник. о. В. Рабій: Зарадьмо лихові. о. М. Мосога: На могилу бл. п. Ігнатія Юхновича. *Observer*: Нерукотворний образ Матері Божої в Чайковичах. о. О. Гайдукевич: Доля нашої Церкви в рр. 1809—1815. Нові книжки і т. д.

1938. Ч. 10. о. Ю. Дзерович: Церква в національному вихованні народу. о. О. Квіт: За поширення релігійної літератури. о. А. Лошній: П'ятьдесятниця в річнім церковнім уставі. о. О. Гайдукевич: Доля нашої Церкви в рр. 1809—1815. о. Др. Г. Костельник: Проблема чуда. Ю. Я. Бабій: Вістки про священників Войнилівського намісництва в 1667—1708. о. В. Рабій: Завваги на часі. Всячина і т. д.

Рідна Мова. Варшава (Стальова 25).

1938. Ч. 7—8. І. Огієнко: Історія слова „піп“. В. Коблик: Слово „піп“ у Галичині. Проф. В. Барагура: Психологічні основи успіху літературного твору. І. Огієнко: Складня української мови. Проф. Яр. Горинський: Повість у Радянській Україні. І. Огієнко: Адам. Мовно теологічний нарис. о. А. Станканинець: Мадяризми на Закарпатті. І. Огієнко: Вимова біблійних імен. А. Ф.: 30-ліття наук. праці проф. І. Огієнка. Життя слів і т. д.

1938. Ч. 9. І. Огієнко: Непорозуміння в перекладах Святого Письма. Проф. В. Барагура: Психологічні основи успіху літературного твору. І. Огієнко: Складня української мови. Проф. В. Кривоносок: Недуги мови: афазія. В. Коблик: Назви по батькові. І. Огієнко: Вимова давньоєврейських біблійних імен. З книги Псалмів. Життя слів і т. д.

1938. Ч. 10. І. Огієнко: Коли охрещено Україну? Проф. Др. Б. Кобилянський: Кілька уваг до сучасної часописної мови по цей бік кордону. І. Огієнко: Складня української мови: Слово-лад. Яр. Марків: Старословянська азбука та мова. М-р. Ів. Ковалик: Новоротні дієслова типу „ломати“ в світлі будови української мови. І. Огієнко: Непорозуміння в перекладах Святого Письма. І. Огієнко: Мова нашої преси. Життя слів і т. д.

1938. Ч. 11. І. Огієнко: Ономастика й топономастика в Мойсеевій Книзі Буття. Др. Б. Кобилянський: Народні метатези, деформації та скорочення в словах своїх і чужих (позичених). І. Огієнко: Складня української мови. Е. Гришак: Назвукові букви українських прізвищ. І. Огієнко: Спокушати — соблазняти. І. Огієнко: Мова нашої преси. Етимологічно-семантичний словник української мови і т. д.

Acta Academiae Velehradensis. Olomouc (Uřednická 7).

1938. Fasc. 2. Dr. Thomas Kurent: Studia quaestionem de primatu ecclesiae saeculo IX. disputatam illustrantia. Dr. V. Poříška: De conceptu Gratiae in Bhagavadgītā et in Novo Testamento. Dr. H. M. Jurák, G. F.: De provinciae S. Hyacinthi Ord. Praed. in Russia fundatione. G. Hofmann, S. J.: Quomodo formula definitionis concilii Florentini de potestate plena papae preparata fuerit. Varia. Recensiones.

Analecta Bollandiana. Paris (Bonaparte 82).

1938. F. III—IV. Paul Peeters: La légende de S. Orentius et de ses six frères martyrs. André Wilmart, O. S. B.: La légende de Ste Édith en prose et vers par le moine Goscelin (suite). C. A. Newdigate, S. I.: Quelques notes sur le catalogues des martyrs anglais dits de Chalcedoine et de Paris. P. Grosjean: Vita S. Roberti Novi Monasterii in Anglia abbatis. Baudouin De Gaiffier: L'„Inventio et Translatio“ de S. Zoïle de Cordoue. M. Coens: Deux de Sigebert III en faveur de S. Cunibert. Bulletin des publications hagiographiques etc.

Angelicum. Roma (Salita del Grillo 1).

1938. Fasc. 3. *Maltha A.*: De causalitate intentionali sacramentorum animadversiones quaedam. *Suárez E.*: De actionibus quae ex delicto oriuntur. Notae et discussiones. Recensiones. Chronica, etc.

Apollinaris. Roma (Piazza S. Giovanni in Laterano 4).

1938. N. 1. *Kurtscheid B.*: De effectibus iuridicis sponsalium secundum ius vigens ecclesiasticum et civile. *Hanssen A.*: De sanctione nullitatis in processu canonico. *Kurtscheid B.*: Bartoli de Sacoferrato vita opera monumentum influxus. Consultationes. Recensiones, etc.

1938. N. 2 De momento studii iuris. *Ciprotti P.*: De territoriali Ecclesiae divisione quatenus atinet ad civilem potestatem. *Bartocchetti V.*: Circa inhabilitatem coniugum accusandi matrimonium. *Hanssen A.*: De sanctione nullitatis in processu canonico (continuatio). *Felici P.*: De favore poenaliu legum. Consultationes. Recensiones, etc.

Archivum Historicum Societatis Jesu. Roma (Borgo Santo Spirito 5).

1938. Fasc. II. *Wilhelm Kratz S. J.*: Aus dem Brühagen der Beyrischen Academie der Wissenschaften. *Fray Cayo Othmer O. F. M.*: Notitia de algunos manuscritos jesuiticos en la lengua de los indios chiquitanos de Bolivia. Textus inediti vel rarissimi. Commentarii breviores, operum iudicia, etc.

Benediktinische Monatschrift. Hohenzollern.

1938. Heft 7—8. *P. Suso Brechter*: Benedikt von Nursia, der Mönchsvater des Abendlandes. *P. Justinus Uttenweiler*: Ein Leben göttlicher Führung. *P. Karl Gross*: Der Anstand in der Regel und im Leben des hl. Benedictus. *P. Basilus Steidle*: Das Lachen im alten Mönchtum. *P. Lucas Koch*: Zur Theologie der Christuskone. *P. Franz Deininger*: Lebenswege aus Lebensenge. *P. Cornelius Kniel*: Vom Urbild des Benediktuskreuzes. Kleine Beiträge und Hinweise. Bücherschau, etc.

Bogoslovska Smotra. Zagreb (Kapitol 27).

1938. Broj. 3. *Keilbach Dr. Vilim*: O psihologiji stigmatizacije. *Balić Dr. fra Karlo*: Crkveni auktoritet prema tomizmu i drugim katoličkim školama. *Paulović Josip*: Temeljne ideje Augustinove teodiceje. *Dočkal Dr. Kamilo*: Povijest indijske crkve. Prikazi, Izvještaji, Bilješke. Recenzije, etc.

1938. Broj. 4. *Živković A.*: Starija hrvatska bogoslovska književnost. *Dočkal K.*: Povijest indijske crkve (svršetak). *Balić fra K.*: Crkveni autoritet prema tomizmu i drugim katol. školama (svršetak). Prikazi, Izvještaji, Bilješke. Recenzije, etc.

Bogoslovni Vestnik. Ljubljana.

1938. Zv. I—II. *Odar*: Štolnina posebej v ljubljanski škofiji. *Turk*: Hrenove pridige. Praktični del. Slostvo, etc.

1938. Zv. III. *Potočnik*: Zgodovinski razvoj spovedi malih grehov. *Kurent*: Neopaženi rimski dokumenti v zgodovini, sv. Metoda, nadškofa moravskega. Praktični del. Slostvo, etc.

Byzantinische Zeitschrift. Leipzig-Berlin.

1938. H. 2. *N. Tersaghi*: Il Cod. Baroc. gr. 56 e l'autore del X inno di Sinésio. *G. Downey*: Imperial Building Records in Malalas. *U. Lamprosides*: Georges Chrysococcus, le médecin, et son oeuvre. *J. B. Papadopoulos*: Über „Maius“ und „Minus“ des Georgios Phrantzes und über die Randnoten des angeblichen Pachomios. *F. Drexel*: Zu A. Delatte, Anecdota Atheniensia. *H. Zilliacus*: Zur stilistischen Umarbeitungstechnik des Symeon Metaphrastes. *P. Maas*: Eine Handschrift der Weltgeschichte des Eustathios v. Epiphaneia. *Th. Nissen*: Unbekannte Erzählungen aus dem Pratum spirituale. *St. Binon*: A propos d'un Prostagma inédit d'Andronic III Paléologue. *A. M. Schneider*: Die Πόλις τοῦ Καλάγγρου der Landmauer von Konstantinopel, etc.

Collectanea Mechliniensia. Malines.

1938. Fascic. IV. *A. Van Hove*: Gods algemeene. Heilswil in de oude Overlevering. *H. De Mesmaecker*: De dispositionibus moralibus ministri quoad valorem Sacramentorum. Conferentiae Theologicae. Notae ac Miscellanea. Acta et Documenta. Notae Bibliographicae. Communicationes et Chronica, etc.

1938. Fasc. V. *A. Van Roey* — *P. Mylemans* — *A. De Brouwer*: De hysterec-tomia uteri gravidi morborum licitate disputatio. *L. Le Clercq*: Bibliographie ascétique à l'usage du Clergé de l'Archidiocèse de Malines. Conferentiae Theologicae etc.

1938. F. VI. *S. E. Cardinal J. E. van Roey*: Le mystère du sang dans l'économie du salut. *Fl. Prims*: De bekommering om den mensch van morgen. Conferentiae Theologicae, etc.

Collectanea Theologica. Lwów (Marszałkowska 1).

1938. F. 2. *Józef Garbacik*: Polska wobec konfliktu Wenecji z papieżem Pawłem V (1606—1607). *Kazimierz Klósak, ks.*: Maritainowa analiza stosunku filozofii moralnej do teologii. Notanda. Recensiones, etc.

1938. F. 3. *Alexander Usowicz*: De Aristotelis circa definitionem doctrina commentatorum sententiis illustrata. *Ks. J. Tomala*: Teologia proroka Jeremiasza. Chronica. Recensiones, etc.

Divus Thomas. Piacenza

1938. N. 3. *Aem. Laurent, S. Sp.*: De natura actionis immanentis secundum S. Thomam. *P. Glorieux*: „Fieri est factum esse“. *R. Bizzarri, O. M. Cap*: La polemica gnoseologica. *E. Axters, O. P.*: Pour l'état des manuscrits des „Questions quodlibétiques“ de Saint Thomas d'Aquin. Operum iudicium, etc.

1938. N. 4. *M. Casotti*: Critica e dogmatismo. *A. Rossi, C. M.*: Reallismo gnoseologico e realismo tomistico. *J. Gredt, O. S. B.*: De entitate viali, qua in schola thomistica explicatur causalitas instrumentalis. Operum iudicium etc.

Franziskanische Studien. Paderborn in W.

1938. H. 3. *P. Victorin Doucet, O. F. M.*: Der unbekannte Skotist des Vaticanus lat. 1113. *Fr. Anfredus Gonteri O. F. M.* (1325). *P. Sophronius Clasen, O. F. M.*: Eine Antwort auf die theologische Quästion des Johannes Peham über die vollkommene Armut. Kleinere Beiträge. Bücher und Zeitschriftenschau, etc.

1938. H. 4. *P. Dr. Valens Heynck, O. F. M.*: Die Stellung des Franziskanertheologen Andreas de Vega O. F. M. zur Furchtreue. *P. Fidelis Ott, O. F. M.*: Der Kirchenbegriff bei den Scholastikern, besonders bei Richard von Mediavilla. *P. Rembergt Reinhardt, O. F. M.*: Vom Geschehen und seiner Gesetzmäßigkeit in der unbelebten Natur mit einem Nachwort zu Planks Wunderauffassung. Kleinere Beiträge, etc.

Gregoriana. Lwów (Skarbkowska 12).

1938. Zeszyt 1. *J. E. X. Arcybiskup Teodorowicz*: Moralność Królestwa Bożego. *Arcybiskup Teodorowicz*: Kazanie w święto Trzech Króli 1938 r. Przeglądy i oceny. Dział diecezjalny, etc.

1938. Zeszyt 2. *Prof. Władysław Folkierski*: Od pragmatyzmu do katolicyzmu — Paul Burget. Przeglądy i oceny. Dział diecezjalny, etc.

Gregorianum. Roma (Piazza della Pilotta 35).

1938. Fasc. II. *J. Mados*: El simbolo del VI. Concilio de Toledo (a. 638). *Ch. Boyer*: Providence et liberte dans un texte de Saint Thomas. *J. M. Bover*: El pensamiento generador de la Teologia de San Pablo. *J. de Guibert*: En quoi différent réellement des diverses écoles catholiques de spiritualité? *S. Gonzalez*: La identidad de operación en las obras exteriores y la unidad de la naturaleza divina en la Teologia trinitaria de San Gregorio de Nisa. Recensiones, etc.

Irenikon. D'Amay-Sur-Meuse (Belgique).

1938. N. 3. *L. Boujer*: Orthodoxie et Protestantisme. *D. C. Lialine*: De la Méthode irénique. Chronique religieuse: Actualités. Notes et documents, etc.

1938. N. 4. *D. O. Rousseau*: Qu'est qu'un Latin? *R. Belmont*: Le Patriarche Cyrille Lukaris et l'Union des Églises. Chronique religieuse. Lecture patristique. Comptes Rendus, etc.

Kwartalnik Historyczny. L w ó w (Marszałkowska).

1938. Z. 2. *Buczek Karol*: Pierwsze biskupstwa polskie. *Brückner Aleksander*: Kultura duchowa słowian. Miscellanea. Recenzje i sprawozdania. Polemika etc.

L' Europa Orientale. Roma (Via Lucrezio Caro 67).

1938. Fasc. V—VI. *W. Giusti*: Studii sul pensiero illuministico el liberale russo nei secoli XVIII—XIX. *E. Skrzyńska*: Le colonie genovesi in Crimea. Rassegna Politica. Note ed Appunti. Recensioni.

1938. Fasc. VII—X. *Florio Banfi*: Re Stefano il Santo fondatore della Monarchia Ungherese. *Nikolaj Dončev*: L'Italia e le sue influenze nella letteratura bulgara. *Wolfango Giusti*: Studi sul pensiero illuministico e liberale russo nei secoli XVIII—XIX. Rassegna Politica etc.

Les Questions Liturgiques et Paroissiales. Louvain (Abbaye du Mont César).

1938. N. r. 3—4. *E. Dumoutet*: En regardant les tabernacles d'autre fois. *D. A. François*: Croissance. Notes et documents etc.

1938. N. 5. *D. B. Capelle*: Les decrets du concile de Malines sur la liturgie. *D. P. Bruylants*: Les origines du culte de la Sainte Vierge à Rome. *D. P. Symons*: Principes et méthodes de la participation active. Notes et documents etc.

Nouvelle Revue Theologique. Louvain (Rue des Recolets 11).

1938. N. 6. *Coppens J.*: L'histoire critique de l'Ancien Testament: II. Les orientations nouvelles. *E. Mersch, S. J.*: Filii in Filio: II. Théologie. *Doncel J. S. J.*: Une psychologie des caractères. *Catholicus*: Spiritualité sociale. Actes au Saint-Siège, etc.

1938. N. 7. *Coppens J.*: L'histoire critique de l'Ancien Testament: III. Les perspectives d'avenir. *E. Mersch, S. J.*: Filii in Filio: III. Le surnaturel. *J. Doncel, S. J.*: Une psychologie des caractères. Actes du Saint-Siège etc.

1938. N. 8. *J. Abd-el-Jahl*: L' Islam et nous. *E. de Moreau*: Comment naquirent nous plus anciennes paroisses eu Belgique. *L. Sturso*: Politique et theologie moral. Notes pastoral, Actes du S. Siège. A propos de livres recent, Bibliographie, etc.

Nova Revija Vjeri i Nauci. Makarska.

1938. N. 4. *Nedjeljko Subotić*: Socijalizacija produktivnih dobara. *Dr. Fra Ante Jadrjević*: Osvrt na kritiku releč. *Dra Miha Berade* u pitanju moje ubikacije grada Reditio(na). *Fra Karlo Balić*: Sredovječ na univerza. *Fra Ivan Jurić*: Prigodom Izložbe komunističke Stampe u Rimu. Kulturni pogledi, Među knjigama etc.

1938. N. 5. *Nedjeljko Subotić*: Uzroci gospodarskog nereda. *Dr. Gr. Raspuđić*: Car August i rimski imperij u ekonomiji spasenja po P. Oroziju. *Dr. Fr. Božilković*: Bio — bibliografski prilog o fr. Josipu Badriću Drnišaninu. Kulturni pogledi etc.

Oriens. Warszawa (Rakowiecka 61).

1938. Zeszyt 3. *Ks. Jan Urban*: Testament duchowy św. Boboli. *Ks. J. U.*: Rozszerzenie władzy kongregacji wschodniej. *Ks. J. Urban*: Wołyńskie rewindykacje. *Ks. B. Waczyński, T. J.*: Św. Grzegorz i św. Zachariasz a Filioque. *Zofia Li-charewa*: U źródle „starowieństwa” Rosyjskiego. *I. T. Z.*: Kozacy Sahajdaczego jako wrogowie Unii. *Ks. Stan. Łaski*: O świętych na Rusi i w Rosji. Nieco o Atanazym Brzeskim. Po tamtej stronie. Wiadomości i notatki etc.

1938. Zeszyt 4. *Ks. Jan Urban*: Forma i treść. *Ks. B. Waczyński*: Echo Unii brzeskiej. *Ks. Stan. Łaski*: Prawosławni wobec zagadnienia unijnego. *Ks. J.*

Urban: Mickiewicz a rzeczy unickie. Zofia Licharewa: Dzieje Starowierstwa Rosyjskiego. Mgr. Michał Opoka: Prawosławne bractwa na Rusi. Ks. J. Urban.: Monacnomachia w Dru. Niezwykły „witraż“. Po tamtej stronie, etc.

Periodica de re morali, canonica, liturgica. Roma (Piazza della Pilotta).

1938. Fasc. III. *G. Oesterle, O. S. B.: Francisco Triebis Sacerdoti et Doctori iubilanti. Jos. Schweigl, S. J.: De callendaris ecclesiasticis communitatum religionum ritus byzantini-slavici propriis. Ulp. López, S. J.: Theoria legis mere poenalis et hodiernae leges civiles. Monumenta, etc.*

1938. Fasc. IV. *E. Escanciano, S. I.: De occupatione bonorum in locis belli causa Lesertis. Pulhota Rayanna, S. I.: De constitutione S. Pii Papae V „Romani Pontificis“ (3 Augusti 1571). Joseph Schweigl, S. I.: De forma exteriori pietatis erga Ss. Cor Jesu, quae ritui byzantino congruat. Pasqualis D'Elia, S. I.: De primigenia forma baptismatis signis sinensibus expressa. Adamus Ellis, S. I.: Triginta millia libellarum seu francorum. Monumenta, etc.*

Prąd. Lublin (Uniwersytet)

1938. Czerwiec. *O Bernard od Matki Bożej: Człowiek wiecznego dążenia. Ks. Walerian Meysztowicz: Ustawodawstwo państwa włoskiego dotyczące małżeństw. Jerzy Ryx: Błędy rasizmu. Recenzje, etc.*

1938. Lipiec. *Ks. Rektor A. Wóycicki: Wychowanie społeczeństwa. S. A.: Planowa organizacja kultury. Recenzje, etc.*

Przegląd Homiletyczny. Kielce (Seminarjum Duchowne).

1938. Z. 3. *Ks. dr. W. Kosiński: Twórczość w kaznodziejstwie. Ks. S. Sobalkowski: Troska o małżeństwo chrześcijańskie. Ambona i życie, etc.*

1938. Z. 4. *Ks. W. Kosiński: Twórczość w kaznodziejstwie. Ks. B. Laciak: Potrzeba prostoty w mówieniu kaz. n. Ks. M. Lewek: Ambona w duszpasterstwie robotników. Ks. Al. Syski: Sprawiedliwość rozdzielcza na ambonie. Ks. W. Soszawa: Więcej psychologii w kazaniach do dzieci. Materiały i szkicy, etc.*

Recherches de Théologie ancienne et médiévale. Louvain (Abbaj du Mont Cesar).

1937. N. 2. *D. B. Capelle: Le Logos, Fils de Dieu, dans la theologie d'Hipolyte. J. Bayart S. J.: The Concept of Mystery According to St. Anselm of Canterbury. A. Landgraf: Drei Zweige der Pseudo-Poitiers. Glosse zu der Sentenzen des Lombarden. A. Dondaine: La Somme de Simon de Hinton. A. Hayen, S. J.: Thomas a-t-il édité deux fois son Commentaire sur le livre des Sentences? P. Glorieux: Le Quodlibet de Pierre de Tarentaise. D. O. Lottin: Thomas de Sutton O. P. et le libre arbitre. Comptes Rendus. Bulletin de Théologie anc. et méd. III. N-os 121—331.*

1937. N. 3. *R. Willard: The Testament Mary. The Irish Account of the Death of the Virgin. B. Smalley: La Glossa ordinaria. Quelques prédécesseurs d' Anselme de Laon. C. R. Cheney: La date de compositions du „Liber Poenentialis“ attribué à Pierre de Poitiers. F. Pelster: Les manuscrits de Bombolognu de Bologne O. P. Comptes Rendus. Bulletin de Théologie anc. et méd. III. Nos 332—421.*

1938. N. 1. *M. M. Davy: La psychologie de la foi d'après Guillaume de Saint Thierry. A. Landgraf: Sentenzenglossen des beginnenden 13. Jahrhunderts. F. M. Henquinet: Les questions inédites d'Alexandre de Halès sur les fins dernières. D. O. Lottin: A propos du Commentaire sur l'Éthique attribué à Jean Peckham. Comptes Rendus. Bulletin de Théologie anc. et méd. III. N-os 422—526.*

1938. N. 2. *D. O. Lottin: Aux origines de l'école theologique d'Anselme de Laon. P. Glorieux: Les 572 Questions du manuscrit de Douai 434. F. M. Henquinet: Les questions inédites d'Alexandre de Halès sur les fins dernières. L. Meier: Zum Schrifttum des Minoriten Kilianus Stetzing. Comptes Rendus. Bulletin de Théologie anc. et méd. III. N-os 527—616.*

1938. N. 3. *D. O. Lottin*: Les „Sententiae Atrebatenses“. *P. Glorieux*: Les 572. Questions du Manuscrit de Douai 434. Description du tome II. *F. M. Henquin*: Let questions inédites d'Alexandre de Halès sur les fins dernières. *K. Schleyer*: Disputes scolastiques sur les états de perfection. Comptes Rendus. Bulletin de Théologie anc. et méd. III. N-os 618—710 etc.

1938. N. 4. *D. P. De Vooght*: La notion philosophique du miracle chez saint Augustin. *D. O. Lottin*: Les „Sententiae Atrebatenses“ (fin). *B. Smalley*: Andrew of St. Victor, Abbot of Wigmore: A Twelfth Century Hebraist. *Dondaine O. P.*: Un catalogue de dissensions doctrinales entre les Maîtres de la fin du XIIIe siècle. Comptes rendus etc.

Revue d' Histoire et de Philosophie religieuses Strasbourg.

1938. N. 2. *Maurice Goguel*: Autorité du Christ et autorité de l'Écriture. *K. L. Schmidt*: Le Problème du Christianisme primitif. *O. Cullmann*: Quand viendra le Royaume de Dieu? Revue des Livres etc.

1938. N. 3. *Th. Preiss*: La mystique de l'imitation du Christ et de l'unité chez Ignace d'Antioche. Notes et documents etc.

Rivista di Filosofia Neo-Scolastica. Milano (Piazza S. Ambrogio 9).

1938. Fasc. III. *P. C. Balic, O. F. M.*: La questione Scotista. *Francesco Olgiati*: La giustificazione del realismo. *Gustavo Bonadini*: Idealismo e immanentismo. Note e discussioni. Analisi d'opere etc.

1938. F. IV. *Grazioso Ceriani*: Rapporti tra trascendentale e categorie. *Gustavo Bonadini*: Osservazione sulla critica empirica del concetto di sostanza. *Luigi Pelloux*: Lo sviluppo delle categorie nella Logica di Hegel. *S. Vanni-Rovighi*: La natura delle categorie secondo F. Brentano. *F. Vito*: Economia e filosofia. *P. E. Taviani*: L'inquadramento degli interessi nell'ordine etico e la posizione delle dottrine economica. Note e discussioni etc.

Russie et Chrétienté. Paris (Rue François-Gérard 39).

1937. Nr. 4. „*Istina*“: Exigences de l'Incarnation. *J. Dansas*: Les sources de la pensée théologique en Russie. *Prof. N. Timochey*: Les moyens de transport en Russie. Notes, textes et documents. Chroniques. Bibliographie etc.

1938—39. N. 1. „*Istina*“: Temperament et Education. *J. Dansas*: Saint Vladimir et les origines du Christianisme en Russie. *S. M. Quandalle*: Deux monastères orthodoxes: Valamo et Konévets. *Gamayoun*: Etudes sur la spiritualité populaire russe: I. Les „fous pour le Christ“. Notes, textes et documents etc.

Der Seelsorger. Wien (Stephansplatz 3).

1938. Nr. 9. *Dr. Josef Russmann*: Wesen und Ziel christlicher Erziehung. *Dr. August Adam*: Der Katholik und die katholische Wahrheit. *Loidl Frans*: Seelsorge am Kleinkind. *Dr. Konrad Metzger*: Hundert Jahre Breslauer Archipresbyterats-Konvente. Aus der Praxis. Die Predigt der Zeit etc.

1938. Nr. 10—11. *Firma Hohmann*: Seelsorger und Sünder. *Dr. August Adam*: Der Katholik und die katholische Wahrheit. *Dr. Josef Russmann*: Wesen und Ziel christlicher Erziehung. Bekenntnisse einer Mutter. *Dr. H. Löbmann*: Der persönliche Umgang. Aus der Praxis. Die Predigt der Zeit etc.

Slavische Rundschau. Prag I. (562).

1938. Nr. 4. *Emanuel Chalupný*: Tschechen, Slovaken, Tschechoslowaken. *Zygmunt Lempicki*: Die polnische Sprache in Schulunterricht. *Vladimir Vujić*: Zur Revision der serbischen Literaturgeschichte. Kulturchronik. Literatur. Referate. Bibliographie etc.

1938. Nr. 5. *Jiří V. Klima*: Komenský und Polen. *Božidar Kovačević*: Milan Rakić. *A. V. Isačenko*: N. S. Trubetzkoy als Lehrer. Kulturchronik, etc.

1938. Nr. 6. Franz Spina †. *N. van Wijk*: Der grossmähr. Erzbischof Method als Übersetzer v. Erbauungsliteratur. *Roman Jakobson*: Die Reimwörter Čech-Lech.

Dobroslav Orel: Philologie u. Musikwissenschaft. *J. Hrabák*: Zum Studium der Entwicklung d. alttschech. Reims. *Albert Pražak*: Peter v. Zittau als Dichter. *F. Trávníček*: Beiträge zur Erläuterung d. alttschech. Aleksandreis. *M Weingart*: Datierung u. Ursprung der alttschech. Königr. Handschrift. *J. Rušička*: Der Versbau als almagyarisch u. der alttschech. Katharinenlegende. *F. M. Bartoš*: Zur Deutung der „Nova Rada“ des Smil Flaška. *J. B. Čapek*: Die Ironie des Smil Flaška. *J. Janko*: Zwei alttschech. Bezeichnungen kleinster Münzen. *B. Havranek*: Waren die Handschriften d. poln. Königin Jadviga polnisch oder tchechisch? *L. Zatočil*: Die Bedeutung des alttschech. Tradleček für die Ackermannforschung. *V. Flojshans*: Das alttschech. Passionale u. die Predigten d. J. Hns. *Brückner*: Die polnische Alexiuslegende von 1454. *J. Birkenmajer*: Die Rhythmik der Alexiuslegende. *St. Vrtel-Wierczyński*: Palinur u. Charon polnisch u. tschechisch. *K. Krofta*: Die tschechische Geschichtsschreibung vor der Schlacht am Weitzten Berge. *Zd. Kalista*: Der hl. Wenzel bei Václav Hájek z Libočan. *K. Krejčí*: Posse u. religiöser Traktat im Werke d. Bartosz Paprocki. *P. Bogatyrev*: Gemeinsame Kunstgriffe im alttschech. und volkstüm. Theater. *J. Horak*: Joseph Wenzig als Übersetzer slovakischer Volkslieder. *A. Mason*: Die Gedichte der Königinhofer Handschrift u. Claude Fauriel. *V. Jirat*: „Mittelalterliche“ Personennamen im tschech. Schriftum des Vormärz. *St. Kolbuszewski*: Ein polnisches Werk über mittelalterliches Bänkelsängertum. *A. Stender-Petersen*: Zum Problem des Digenis-Romans. Bibliographie, etc.

The Catholic Historical Review. Washington.

1938. Nr. 2. *Edward F. Haco*: The Aglican Reunion Movement and the Catholic Church. *Wilfrid Parsons*: Early catholic Publishers of Philadelphia. *Carlos E. Castaneda*: The Beginnings of University Life in America. Miscellany, etc.

1938. Nr. 3. *Louis J. A. Mercier*: Current Crises and the Perspective of History. *Robert S. Chamberlain*: The Political Thought of Jeronimo Castillo de Bobadilla. *Thomas. P. Oakley*: Som Neglected Aspects in the History of Penance. Miscellany, etc.

Theologie und Glaube. Paderborn.

1938. H. 4. *P. Dr. Hubert Klug, O. M. Cap*: Die Sichtbarkeit des eucharistischen Opfers. *Peter Browe*: Wann fing man an, die in einer Messe konsekrierten Hostien in einer anderen auszuteilen? *Propst Leupke*: Niels Steensen. *Dr. Karl Ziemmermann*: Theorie und Praxis der religiös-sozialen Arbeit bei Adolf Kolping. Kleine Beiträge. Praktische Seelsorgefragen etc.

Theologische Quartalschrift. Rottenburg a. N.

1938. H. 1. *Lösch*: Briefe des jungen Karl Joseph Hefe. *Merkle*: Zum witembergischen Mischehenstreit. *Vierneisel*: Aus Möhlers handschriftlichem Nachlass. *Fleig*: Karl Ernst Jarckes philosophisches Denken in seinen Briefen an Moriz Lieber. *Nägele*: Heinrich von Zipplingen, Geheimer Rat des Kaisers Ludwig des Bayern, Komtur des Deutschordens, etc.

1938. H. 2. *Schilling*: Die Ehre nach christlicher Auffassung. *Eberle*: Zur Etymologie des Wortes Ethik. *Adam*: Theologische Bemerkungen zu Hugo Koch. *Sack*: Ein lateinisches Gebet an Maria Osterkalender. *Roslan*: Die Grundbegriffe der Gnade nach der Lehre der Apostolischen Väter. Besprechungen, etc.

1938. H. 3. *Roslan*: Die Grundbegriffe der Gnade nach der Lehre der Apostolischen Väter. *Kurfess*: Zym apokryphen Briefwechsel zwischen Seneca und Paulus. *Waldmann*: Synteresis oder Syneidesis? Besprechungen, etc.

1938. H. 4. *Schilling*: Das Pripzip der Moral. *Hennen*: Ordines sacri. Ein Deutungsversuch zu I Cor. 12, 1—31 und Röm. 12, 3—8. *Roslan*: Die Grundbegriffe der Gnade nach der Lehre der Apostolischen Väter. Besprechungen, etc.

Theologisch-praktische Quartalschrift. Linz a. d. Donau.

1938. H. 3. *Otto Cohaus*: Wirklichkeit und Verwirklichung des Gottmenschlichen Reiches Jesu Christi. *Dr. Karl Fruhstorfer*: Isaias Berufungsvision. *P. J. Endres, C. Ss. R.*: Zur Philosophie des Gebets. *P. Damian Klein*: Was

ist Opfer? *B. van Achen*: Apostolat zum Beistand der Sterbenden. *Dr. Anton Seitz*: Astrologie und praktische Bewährung. *Dr. Josef Grosam*: Die Soziale Gerechtigkeit im Sinne der Enzyklika Quadragesimo anno. Pastoralfälle etc.

Tijdschrift voor Liturgie. Abdij Affligem, Hekelgem.

1938. Nr. 3. *J. Pauwels*: De Processie met het H. Sakrament. *Seb Tromp, S. J.*: Dogmatische grondslag van het Breviergebed. *A. Siebers*: Doopkapel en Biecht Stoel. *A. v. Roy*: De Romeinsche uitspraak van het Latijn. Mededeelingen etc.

1938. Nr. 4. *P. C. Bruggeman, O. F. M.*: Sacramenteele Gedachtenis van Jesus' Kruisdood. *L. Verwilt, O. P.*: Het Priesterschap. Mededeelingen etc.

1938. Nr. 5. *P. C. Bruggeman, O. F. M.*: Zeven beginselen in de theologie van het H. Misoffer. *Dr. R. Guardini*: De Liturgie als spel. *L. P. Luyts, O. P.*: Godsdienst en leven. Mededeelingen etc.

Wschód-Orient. Warszawa (Nowy Świat).

1937. Nr. 12. *J. R.*: Z dziejów prometeizmu polskiego. *W. Bączkowski*: Syberia czeka na swego Washingtona. *W. Pelc*: Kwestia syberyjska w ruchu prometeuszowskim. *L. Chawżoko*: Północno-kaukasky abrecy. *G. Uratadse*: Rola ludzi i warunków w dziejach upadku republik kaukaskich. *M.*: Katorga w ZSSR. *M. Vejsi*: Ryaz Ischaki. *Dr. J. Nakaszysse*: Idea niepodległościowa w literaturze gruzińskiej XIX wieku. Orient Polski, etc.

1938. N. 1. *W. Bączkowski*: Problem prometejski. *B. Hatajczuk*: Imperializm rosyjski w Iranie. *Dr. L. Durkowiec-Jakssicz*: „Naczerwanie lub kilka słów”. *W. Burkath*: Z dziejów walk o niepodległość narodów nadbałtyckich. *R. M. Pachhanavala*: Plemion i z nad granicy. *J. R.*: Wystąpienie ujarzmionych narodów na kongresie w Lozannie w 1916 r. Orient Polski, etc.

Zeitschrift für katholische Theologie. Innsbruck.

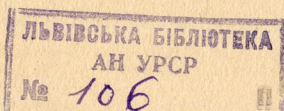
1938. H. 2. *K. Rahner*: Augustin und der Semipelagianismus. *P. Browe*: Die Judenbekämpfung im Mittelalter. *J. Stufler*: Nochmals die Lehre des hl. Thomas vom göttlichen Vorwissen der freien Willensakte der Geschöpfe. *D. Tholhammer*: Um Sinn und Aufgabe einer aszetischen Theologie. Rezensionen, etc.

1938. H. 3. *F. Klejna*: Antonius und Ammonas. *P. Browe*: Die Judenbekämpfung im Mittelalter (II). *J. Hofbauer*: Zu den Textfamilien der Septuaginta im Deuteronomium. *J. A. Jungmann*: Der Römische Canon Missae unter der Einwirkung der Eucharistielehre des frühen Mittelalters. *J. Kleinhapfl*: Zur Theorie des Arbeitsvertrages. Rezensionen etc.

1938. H. 4. *J. B. Lotz*: Wissenschaft u. Verkündigung. *G. Schreiber*: König Stephan der Heilige. *J. Kleinhapfl*: Der valor commutationis bei Thomas von Aquin. *K. Prümm*: Religionsgeschichte und altkirchlicher Glaube. *B. Jansen*: Die Philosophie Pollingiana des E. Amort. Rezensionen etc.

Печатається за дозволом гр.-кат. Митрополичого Ординаріату у Львові.
Редакцію веде о. Др. Йосиф Сліпий. — Redactionis curam gerens Dr. J. Slipuj.
Друкарня „Біблос“, Львів, Японська 7. — Тел. 214—78.

В адміністрації „Богословії“ - In administratione „Bohoslovija“

(Львів, Коперника 36)

(Leopol, Copernik 36)

можна набути:

veneunt libri:

I. „Богословія“ том I—XV („Bohoslovija“ vol. I—XV)

II. Видання „Богословії“ (Editiones „Bohoslovija“)

1. Dr. Jos. Slipuj: De amore mutuo et reflexo in processione Spiritus S. explicanda. P. IV + 29. 8°.
2. о. Др. Г. Костельник: Границі вселенної (Dr. G. Kostelnyk: De finibus universi). Ст. 61. 8°.
3. Dr. A. Landgraf: Partes animae norma gravitatis peccati. P. 54. 8°.
4. о. Др. Й. Сліпий: Св. Тома з Аквіну і схоластика (Dr. Jos. Slipuj: De S. Thoma Aq. atque theol. et philosophia scholastica). Ст. 76. 8°.
5. Dr. Theod. T. Haluščynskij OSBM: De ucrainis S. Scripturae versionibus. P. 22. 8°.
6. Dr. Jos. Slipuj: Num Spiritus Sanctus a Filio distinguatur, si ab eo non procederet? P. 36. 8°.
7. о. Др. Сп. Кархут: Нове видання Службника (Dr. Sp. Karchut: Nova editio Liturgiconis slavici). Ст. 34. 8°.
8. о. Др. Гавриїл Костельник: Ordo logicus (Dr. Gabriel Kostelnyk: De ordine logico). Ст. 44. 8°.
9. P. Joseph Schrijvers CSSR: Le double Principe Moteur de la Vie Spirituelle. P. 40. 8°.
10. Dr. M. Schmaus: Kykeley, cuiusdam adhuc ignoti auctoris anglici ineunte saeculo XIV. florentis. Quaestio de cooperatione divina. P. 38. 8°.
- 11-12. Др. Ярослав Пастернак: Коротка археологія західноукраїнських земель (Dr. Jaroslav Pasternak: L'Archéologie des terres ouest-ukrainiennes à l'époque préhistorique, proto-historique et chrétienne). Ст. 94 + XVII таблиць. 8°.
13. Володимир Січинський: Вежа і дім Корнякта у Львові (V. Sičynskij: La tour et la Maison De Corgnacte a Leopol). Ст. 20 + VI таблиць. 8°.
14. Dr. Leo Hlynka: De potestate episcoporum nec non praerogativis metropolitanae potestatis in bona Ecclesiae temporalia in Oriente novem primis saeculis. P. 74. 8°.
15. Др. Микола Конрад: Нарис історії старинної філософії (Dr. Nicolaus Konrad: Historiae philosophiae antiquae brevis conspectus). Ст. 53. 8°.
- 16—17. Др. Микола Конрад: Нарис історії старинної філософії (Історія філософії Греків і Римлян) (Dr. Nicolaus Konrad: Historiae philosophiae antiquae brevis conspectus). Ст. 90. 8°.
18. Є. Ю. Пеленський: Бібліографія української бібліографії (E. J. Pelenskyj: Bibliographia ucrainicae bibliographiae). Ст. 198. 8°.
19. Др. Микола Конрад: Нарис історії старинної філософії (Dr. Nicolaus Konrad: Historiae philosophiae antiquae brevis conspectus). Ст. 112. 8°.

ИП-22.Е 84 / 16-4 220

- 20. Dr. A. Landgraf: Petri Abaelardi expositionis in epistolam S. Pauli ad Romanos abbreviatio. P. 46. 8°.
- 21. Др. Микола Конрад: Основні напрямки новітньої соціології (Dr. Nicolaus Konrad: Sociologia). Ст. 78. 8°.
- 22. В. Січинський: Замкова церква св. Миколая у Львові (V. Sičynskij: De Ecclesia S. Nicolai Leopoli). Ст. 36 + X. 8°.
- 23. Др. Іван Шпитковський: Рід і герб Шептицьких (Dr. I. Špytkovskij: Famille et armoiries des Szeptycki). Ст. I + 128 + IX. 8°.

III. Праці Богосл. Наук. Т-ва (Opera Theol. Societatis Ucrainorum).

(під проводом о. проф. Дра Йос. Сліпого — sub directione Prof. Dr. Jos. Slipy)

- T. I. Св. свщм. Йосафат Кунцевич (S. Josaphat Kuncsevyc) — матеріали і розвідки з нагоди ювілею. Зібрав о. Др. Й. Сліпий. Ст. 261. 8°.
- T. II. Dr. Jos. Slipy: De principio spirationis in SS. Trinitate. P. VII + 120. 8°.
- T. III. о. Др. Спирідон Кархут: Граматика української церковно-словянської мови (Grammatica linguae ecclesiastico-slavaicae ucrainicae). Ст. XIX + 284. 8°.
- T. IV—V. Аскетичні твори св. Отця нашого Василя Вел. (Opera Ascetica S. Basilii Magni). — Пер. з грецького митроп. Андрей Шептицький. Ст. XIV + 490. 8°.
- T. VI. Др. Володимир Січинський: Архітектура Катедри Св. Юра у Львові (L'architecture de la Cathedrale de St. Georges a Leopoli). Ст. 97 + XXX. 8°.
- T. VII—VIII. Др. Саломія Цьорох, ЧСВВ: Погляд на історію та виховну діяльність СС. Василиянок (Conspectus historiae et opera paedagogica Sororum Ordinis Basilii M.). Ст. 256. 8°.
- T. IX. Михайло Возняк: У століття „Зорі“ Маркіяна Шашкевича (1834—1934). Нові розшуки про діяльність його гуртка. Частина перша. (De Marciani Šaškevyc „Zorja“ occasione primi centenarii peracti (1834—1934). Nova scientifica investigatio in actionem cooperatorum Marciani. Pars prima). Ст. 1—146. 8°.
- T. X. Михайло Возняк: У століття „Зорі“ Маркіяна Шашкевича (1834—1934). Частина друга. (De Marciani Šaškevyc „Zorja“ occasione primi centenarii peracti (1834—1934). Pars secunda). Ст. 147—324. 8°.
- T. XI—XII. Унійний Зїзд у Львові 1936 р. (Congressus Unio-nisticus Leopoli 1936 a.). Матеріали зібрав і упорядкував о. Володимир Кучабський. Ст. 270. 8°.

о. Др. Йосиф Сліпий: Богословське Наукове Товариство і його статuti. Ст. 19. 16°.

Богословське Наукове Товариство у Львові в першій десятиліттю свого існування (1923—1933). Ст. 92. 8°.

21